

Masteroppgave

Master i sosialfag, SBV5900

Studieretning barnevern, deltid

Mai 2021

Barns medvirkning i fylkesnemnda.

**I hvilken grad gis barn mulighet til å påvirke nemndas beslutninger
i saker om omsorgsovertakelse?**

Kari Hunter Nielsen

Oslomet – storbyuniversitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap

Sammendrag

Barns rett til medvirkning er styrket gjennom FNs konvensjon om barns rettigheter og barnevernloven. Lovgivningen gir anvisninger til hvordan medvirkning forstås og vurderes i fylkesnemnda, og at barnets synspunkter skal vektlegges ut fra barnets alder og modenhet. I denne masteroppgaven har jeg studert hvordan barns medvirkning kommer til uttrykk i fylkesnemndas vedtak, og hvordan barns meninger vurderes og vektes. Problemstillingen som belyses i oppgaven er: Hvordan kommer barns medvirkning til uttrykk i fylkesnemndssaker etter barnevernloven § 4-12, i aldersgruppen fra 7-12 år? Hvordan vurderer fylkesnemnda barnets synspunkter og hvordan vektes disse i fylkesnemndas beslutninger?

Utvalget består av 11 skriftlige fylkesnemndsvedtak, som er anonymisert og ligger tilgjengelige på Lovdata. Min undersøkelse er en kvalitativ dokumentanalyse og jeg har benyttet tematisk analyse for å analysere frem mine tema og kategorier. Jeg finner i analysen at barns mulighet til å medvirke er begrenset. Barnets synspunkter synes å fremtre i størst grad i de sakene der det er samsvar mellom nemndas vurderinger og barnets synspunkter. I disse sakene vurderer nemnda barna som modne, og tillegger barnets synspunkter vekt i beslutningene. I de sakene der det ikke er samsvar mellom nemndas beslutninger og barnets meninger er barnet i større grad vurdert som umodent, og deres meninger tillegges liten vekt i beslutningene. Disse funnene belyses i sammenheng med tidligere forskning, teori og begrepene instrumentell- og symbolsk makt. Jeg ser på om det ligger bestemte syn til grunn for hvordan fylkesnemnda vurderer og vekter barnets synspunkter, og drøfter om det er grunnlag for å hevde at barns medvirkning praktiseres instrumentelt. I mitt materiale finner jeg at barnets mening er lite utslagsgivende for fylkesnemndas beslutninger.

Abstract

The UN Convention on the Rights of the Child and the Norwegian Child Welfare Act has strengthened children's right to participation. The legislation provides instructions on how participation is understood and assessed in the county board, and that the child's views should be emphasized according to the child's age and maturity. The question explored in this thesis is: How is children's participation expressed in county board cases according to the Child Welfare Act § 4-12, in the age group from 7-12 years? How does the county board assess the child's views and how are these views weighted in the county board's decisions?

My research is a thematic, qualitative document analysis. I have studied 11 written county board decisions about care orders, which are anonymized and available on Lovdata (Norwegian legislation database). I find in the analysis that children's participation is limited. When the tribunal's assessments correspond with the child's opinions, children's views are more clearly stated, the tribunal considers the child to be mature and emphasize their opinions in the decisions. In the cases where there is no correspondence between the tribunal's decisions and the child's opinions the child is more often considered immature, and their views are given little weight in the decisions.

These findings are interpreted in connection with previous research, and the theoretical concepts of instrumental and symbolic power. I argue that children's participation is dominated by instrumental reason: The child's views seem not to be decisive for the county board's decisions but is used to legitimize the decisions. This legitimization is made possible through the workings of symbolic power: the decisions not to consider the children's opinions are understood to be in the best interest of the child. I find that children's participation is limited, and that their views have little say in the outcome of the case.

Forord

Etter en lang og interessant prosess kan jeg endelig levere min mastergradsoppgave. Jeg har flere ganger lurt på hvorfor jeg ikke tok mastergraden rett etter at jeg var ferdig utdannet sosionom i 2001. Jeg konkluderte den gang at det var ønskelig med mer praktisk erfaring fra sosialt arbeid, dessuten trakk reiselysten.

Siden den gang har jeg fått mye erfaring, som har vært veldig nyttig å ha med seg inn i arbeidet med oppgaven. Jeg har også hatt stor glede av teoretiske forståelser inn mitt daglige arbeid som barnevernkonsulent.

At oppgaven skulle skrives med diverse utfordringer i forbindelse med korona var ikke en del av planen. Likevel har mindre anledning til sosialt liv gjort det mulig å investere mer tid i oppgaven.

Jeg vil rette en stor takk til veileder Sissel Seim, som har bistått i opp- og nedturer og holdt stø kurs mot fullføring av oppgaven. Takk for faglige innspill og bistand. Takk også til beredskapshjemavdelingen i Barne- og familieetaten, som har tilrettelagt slik at det har vært mulig å skrive en master i tillegg til jobben som barnevernkonsulent.

Sist, takk til Sverre. I tillegg til at du tatt et stort ansvar for barn, aktiviteter og lekser har du tålt diskusjoner, frustrasjoner og gleder gjennom hele prosessen. Uten deg hadde det ikke blitt en master.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	
Abstract	
Forord	
Kapittel 1. Innledning	1
1.1. <i>Bakgrunn for valg av tema</i>	1
1.2. <i>Barns medvirkning</i>	2
1.3. <i>Problemstilling</i>	3
1.4. <i>Oppgavens oppbygging</i>	4
Kapittel 2. Rettslig grunnlag	4
2.1. <i>Anvisninger til praktisering og tolkning</i>	6
Garantere barnets rett til å uttrykke sine synspunkter	7
Danne seg egne synspunkter	7
Retten til fritt å gi uttrykk for synspunkter	7
Tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.....	9
2.2. <i>Barnets talsperson</i>	10
2.3. <i>Barnets beste</i>	11
2.4. <i>Oppsummering</i>	11
Kapittel 3. Teoretiske perspektiver	12
3.1. <i>Medvirkning</i>	12
3.2. <i>Modeller for medvirkning</i>	13
3.3. <i>Kategorisering av medvirkning</i>	14
3.4. <i>Barnets beste</i>	15
3.5. <i>Skjønn</i>	16
3.6. <i>Makt</i>	17
Rettslig makt og instrumentell rasjonalitet	17

Bourdieu, symbolsk makt	18
Kapittel 4. Forskning om barns medvirkning	19
4.1. <i>Forskning på barns medvirkning i barnevernet</i>	20
Grad av involvering	20
Involvering for å få informasjon.....	21
Involvering i beslutninger	23
4.2. <i>Forskning på barns medvirkning i rettsprosesser</i>	23
Grad av involvering av barn i retten	23
Vektlegging av barnets meninger	24
Begrunnelser for å vektlegge barnets meninger	25
Et alternativ til dagens praktisering	26
4.3. <i>Oppsummering</i>	27
Kapittel 5. Metode	28
5.1. <i>Hermeneutikk</i>	28
5.2. <i>Kvalitativ metode</i>	29
5.3. <i>Datamaterialet</i>	29
5.4. <i>Validitet</i>	30
5.5. <i>Etikk</i>	32
5.6. <i>En induktiv analyse</i>	33
5.7. <i>Dokumentanalyse</i>	34
5.8. <i>Tematisk analyse</i>	34
Kapittel 6. Funn	37
6.1. <i>Barna som ikke vil hjem</i>	37
Jente som ikke vil bo sammen med mamma.....	37
Gutt som sier at barneverntjenesten reddet ham da han ble plassert i beredskapshjem	39
Gutt som forteller at det ikke er noe ved mamma han savner	40
Gutt som har bodd i fosterhjem i fem år	42
Gutt som forteller at han vet at mamma kommer til å være slem hvis han flytter hjem	42
6.2. <i>Egenvekt – vekten av barnas egne synspunkter</i>	44

Alder.....	44
Fylkesnemndas argumentasjon om modenhet	45
Barn som uttrykker sine tydelige meninger	45
Barn som fastholder sine meninger konsistent og over tid.....	45
Barn som uttrykker sine meninger til flere personer	46
Barn som er redd for mor og/eller far	47
Barnets atferd som argument.....	47
Barn i risiko som argument.....	47
6.3. Relativ vekt av barnas synspunkter.....	48
6.4. Barna som vil bo hjemme.....	49
Gutt som uttrykker seg lite verbalt.....	49
Jente som ønsker at hun og lillebror kan bo en uke hos hver av foreldrene	50
To jenter som sier at de ønsker å bo hos far	51
Jente som forteller at hun og mor trenger hverandre	52
To søstre som ikke vil flytte	53
To søsken som vil bo sammen med pappa, ikke med mamma	54
6.5. Egenvekt – vekten av barnas egne synspunkter	55
Barnets tydelige mening	57
Barnets atferd	57
Barn i risiko.....	58
6.6. Relativ vekt av barnas synspunkter.....	58
6.7. Oppsummering.....	60
Kapittel 7. Drøfting.....	61
7.1. Argumenter for å vekte barnets mening.....	61
7.2. Argumenter for å ikke vekte barnets mening.....	62
7.3. Medvirkning som rettighet og verdi.....	64
7.4. En instrumentell forståelse av barns medvirkning	65
7.5. Det verbale barnet.....	66
7.6. Barnets beste.....	67
7.7. Symbolsk makt.....	68

7.8.	<i>Grad av medvirkning</i>	69
7.9.	<i>Oppsummering</i>	71
7.10.	<i>Fremtidig forskning</i>	72
	Litteraturliste	73

Kapittel 1. Innledning

Forståelse av barn som individer med rettigheter er en markant utvikling generelt i samfunnet og innenfor barnevernfeltet spesielt. Mens det for 100 år siden var urimelig å la barn delta i beslutningsprosesser, er barns rett til medvirkning nå implementert gjennom FNs konvensjon om barns rettigheter (1989), og barnevernloven (1992) (Skjørten & Barlindhaug, 2007).

Lovreguleringen gir en tydelig normativ føring for barns medvirkning, både i barnevernet og i rettsprosesser som omhandler barn.

Intensjonen i barnekonvensjonen (1989) og barnevernloven (1992) er at barn skal sikres rett til å medvirke i saker som angår dem, noe som beskrives både som en rettighet og verdi. Samtidig peker både forskning og teori mot at en overordnet målsetning om medvirkning ikke nødvendigvis sikrer medvirkning i praksis (Havnen et al., 2020; Horgan et al., 2020; Ulvik 2009). For å finne ut av om barn gis mulighet til medvirkning i praksis, er det interessant å se på hvordan barnevernet og retten forstår, tolker og vurderer barns medvirkning.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Min interesse for barns medvirkning har vokst frem gjennom mitt arbeid innenfor barnevernfeltet, som innebærer å følge opp familier som har oppdrag som beredskapshjem. De siste årene har jeg opplevd et økt fokus på at barn skal medvirke i egen sak og at barnet skal få informasjon og anledning til å bli hørt i saker som angår dem, kanskje mer markant etter endringer i barnevernloven i 2018. Jeg har ønsket å finne ut av om økt fokus på medvirkning i barnevernet og i tiltakene har medført at barn i større grad blir hørt, og om barns synspunkter har innvirkning på beslutninger. Jeg har en særlig interesse for å undersøke hvordan barns medvirkning kommer til uttrykk i fylkesnemnda, i saker om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12. Samt hvordan barnets synspunkter vurderes av fylkesnemnda og hvilken vekt barnets mening blir tillagt i vedtakene.

Siktemålet med studien er å bidra til mer kunnskap om barns medvirkning, spesielt om hvordan barns synspunkter tolkes og vektet i fylkesnemnda.

1.2. Barns medvirkning

Innenfor en barnevernfaglig kontekst er saker om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 særlig inngripende saker som behandles i fylkesnemnda. For at vedtakene skal ha legitimitet, er det en forutsetning at barnet gis mulighet til å medvirke i fylkesnemndas behandling, ved at barnet synspunkter skal høres, vurderes og tillegges behørig vekt (Haugli, 2010; Magnussen & Skivenes, 2015). I tillegg skal barnet medvirke fordi barnets meninger er viktige for å kunne vurdere hva som er barnets beste.

Etter barnevernloven skal barneverntjenesten og rettsinstanser vurdere barnets synspunkter og vekte dem i samsvar med barnets alder og modenhet. I tillegg skal barnets mening vurderes opp mot sakens andre momenter, som foreldrenes omsorgskompetanse og barnets omsorgsbehov, for samlet å vurdere hva som er barnets beste i den enkelte sak. I vurderingen av hva som er barnets beste skal også barns synspunkter inngå (Sandberg, 2020; Haugli, 2010). Ved at barns synspunkter vurderes opp mot hensynet til barnets beste, vil både forestillinger om hva som til enhver tid anses som barnets beste og bruk av skjønn innvirke på hvordan barnets synspunkter vurderes (Magnussen & Skivenes, 2015; Haugli, 2010). I og med at hva som forstås med barns beste ikke er en fast størrelse, men varierer over tid og i ulike kulturer, er det et spørsmål om skjønnsvurderingene er en åpen vurdering av hva som er best for barnet, eller om rettspraksis betoner bestemte fakta eller verdier som mer relevante enn andre (Haugli, 2010; Kjørholt, 2010). Dersom vurderingene av barnets synspunkter vurderes skjønsmessig ut fra bestemte verdier som ligger til grunn for barnets beste kan dette ses i sammenheng med symbolsk makt (Bourdieu, 1996), som en definisjonsmakt som påvirker vurderingene.

Fra tidligere forskning på barns medvirkning i barnevernet og i rettsprosesser fremgår det at barns meninger i liten grad er synlig, særlig i barnevernets dokumenter (Bijleveld et al., 2015; Berrick et al., 2014; Holland, 2001; Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019). Når barnets meninger innhentes, er det ofte med utgangspunkt i barnevernets behov for informasjon. Innhentingene er i mindre grad motivert ut fra barnets rett til å medvirke, eller i at barnets mening er viktig for å kunne gjøre gode beslutninger (Archard & Skivenes, 2009a; Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019). Videre peker forskning på at barnets mening ofte får en instrumentell status ved at barnevernet og retten vektlegger barnets meninger dersom de samsvarer med

barnevernets eller rettens vurderinger, og at barnets meninger er mindre synlige, samt mindre inkludert i vurderinger og beslutninger i saker der barnets mening og barnevernets/rettens meninger er i motstrid (Archard & Skivenes 2009a/b; Eriksson & Näsman, 2008; Tisdall, 2016; Vis, 2015). Slik sett kan barnets mening ses som et middel for å begrunne avgjørelser og som et uttrykk for det Weber (1922/2010) betegner som instrumentell rasjonalitet.

I forskning som omhandler barns medvirkning, stilles det spørsmål om barnets mulighet til å medvirke praktiseres på en slik måte at barnet reelt sett har lite innvirkning på vurderinger og beslutninger som foretas av barnevernet og retten (Archard & Skivenes, 2009a/b; Skivenes & Magnussen, 2015; Tisdall, 2016; Vis, 2015). At medvirkning er et begrep som er gjenstand for tolkning, samt at det finnes få konkrete anvisninger for hvordan medvirkning skal forstås og utføres, gjør praktiseringen utfordrende (Horgan et al., 2016; Ulvik, 2009). En utfordring er å bevege seg fra et overordnet rettighetsperspektiv til hvordan medvirkning kan praktiseres slik at det oppleves meningsfullt for barn å delta, samt at deres meninger blir anerkjent selv om barnevernet og retten ikke nødvendigvis følger barnets meninger. Forskning peker mot at sosialarbeidere og rettsinstanser har gode intensjoner og ønsker at barnets skal medvirke i prosesser, men at barnets meninger reelt sett har lite å si for utfallet i saken (Archard & Skivenes, 2009a; Skivenes & Magnussen, 2015; Tisdall, 2016; Vis, 2015).

1.3. Problemstilling

Med utgangspunkt i min forskningsinteresse har jeg ønsket å utforske barns medvirkning i fylkesnemnda og hvordan deres synspunkter blir vurdert og vektet. Gjennom lesning av fylkesnemndsvedtak, litteratur om medvirkning og tidligere forskning har jeg kommet fram til problemstillingen som jeg ønsker å belyse i denne oppgaven:

Hvordan kommer barns medvirkning til uttrykk i fylkesnemndssaker etter barnevernloven § 4-12, i aldersgruppen fra 7-12 år? Hvordan vurderer fylkesnemnda barnets synspunkter og hvordan vektet disse i fylkesnemndas beslutninger? Den overordnede problemstillingen kan sammenfattes i tre analytiske spørsmål som vil bli forsøkt besvart i denne oppgaven:

- Hvordan blir barnas synspunkter fremstilt i fylkesnemndsvedtaket?
- Hvordan vurderer fylkesnemnda barnas synspunkter?
- Hvilken vekt tillegges barnets synspunkter i beslutningen?

1.4. Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av syv kapitler. I *kapittel 1* gis en kort innledning til hva oppgaven omhandler, studiens målsetting og problemstilling. I *kapittel 2* presenterer jeg det rettslige grunnlaget for barns medvirkning, og hvordan loven legger føringer for hvordan medvirkning skal praktiseres innenfor barnevernet og fylkesnemnda. I *kapittel 3* presenterer jeg teoretiske perspektiver for medvirkning. Jeg ser på ulike forståelser av medvirkning, samt hvordan denne rammens inn av fylkesnemndas skjønn, forståelser av barnets beste, instrumentell rasjonalitet og symbolsk makt. *Kapittel 4* tar for seg tidligere forskning på medvirkning, og hvordan barnets rett til medvirkning kommer til uttrykk i barnevernets og rettsinstansers praktisering. I metodekapittelet, *kapittel 5*, viser jeg til hermeneutikk som mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt og presenterer hvordan jeg har bearbeidet materialet ved hjelp av tematisk analyse. Avslutningsvis viser jeg til studiens validitet, samt etiske betraktninger. I *kapittel 6*, funn, presenterer jeg mitt materiale, barnas synspunkter og hvordan synspunktene vurderes og vektas av nemnda. I drøftingen, *kapittel 7*, drøfter jeg mine funn, fylkesnemndas skjønnsutøvelse og hvordan barnets beste vurderes i lys av tidligere forskning, teoretiske perspektiver og makt.

Kapittel 2. Rettslig grunnlag

Barns medvirkning er en rettighet som gir barn rett til å uttale seg i saker som angår dem. I dette kapittelet vil jeg presentere det rettslige grunnlaget for barns medvirkning, samt hvilke anvisninger som gis for hvordan medvirkning skal praktiseres og vurderes. Jeg vil legge særlig vekt på hvordan barnets synspunkter skal vektas ut fra alder og modenhet.

Barns rett til medvirkning i beslutninger som gjelder deres liv er nedfelt i FNs barnekonvensjon av 1989, artikkel 12. Loven fremhever barnets rett til å bli hørt i alle forhold som angår barnet, og loven tydeliggjør barnet som en aktiv part med synspunkter, og at barnets synspunkter skal tillegges vekt. Artikkel 12 lyder som følger:

«1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.» (Barnekonvensjonen, art. 12.)

FNs barnekonvensjon har direkte virkning i norsk rett gjennom menneskerettsloven, som er nedfelt i norsk rett. Ved motstrid med annen norsk lov, med unntak av grunnloven, vil konvensjonens bestemmelser ha forrang (Prop. 169 L (2016-2017), s. 1). For å tydeliggjøre denne rettigheten innenfor en norsk, barnevernfaglig kontekst ble barnekonvensjonens artikkel 12 innlemmet i barnevernloven i 2003 (Havnen et al., 2020). Gjennom lovgivningen garanteres barnet rett til å gi uttrykk for sine synspunkter, dette skal følgelig også reflekteres i barnevernets og rettsapparatets praksis. Endringer i barnevernloven med ikrafttredelse fra 1. juli 2018 har ytterligere presisert barnets rett til å medvirke og barneverntjenestens plikt til å samarbeide med foreldre og barn (Havnen et al., 2020, s.18). Ved å implementere barnekonvensjonens artikkel 12 i barnevernloven tydeliggjøres det hvordan man skal forstå barnekonvensjonen i norsk rett. Det legger også føringer for praktiseringen av barnets rettigheter innenfor en barnevernfaglig kontekst. I tillegg gjøres det klart at barnet har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet.

Et forslag til ny barnevernlov er under behandling. Dette er en omfattende endring, men omfatter ikke spesifikke endringer i de lovhjemlene som omtales i denne oppgaven (Prop. 84 L (2019-2020)). Jeg har tatt utgangspunkt i barnevernloven av 1992. Dagens barnevernlov (1992) inneholder blant annet disse bestemmelsene:

«§ 1-6. Barnets rett til medvirkning (fra 1. juli 2018)

Alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til.

§ 1-7. Barnevernets plikt til å samarbeide med barn og foreldre (fra 1. juli 2018)

Barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre.

§ 6-3. Barns rettigheter under saksbehandlingen (fra 2003)

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller tiltak for barn som kan være utsatt for menneskehandel, skal barnet alltid regnes som part.

§ 6-3 a. Krav til begrunnelse (fra 1. juli 2018)

Det skal fremgå av vedtaket hva som er barnets synspunkt, og hvilken vekt barnets mening er tillagt. Hvordan barnets beste er vurdert skal også fremgå av vedtaket.»

2.1. Anvisninger til praktisering og tolkning

Til tross for rettighetsfestingen har deltakelse for barn i kontakt med barnevernet vist seg vanskelig å gjennomføre, og det har vært behov for mer kunnskap og bedre metoder for å oppnå barns rett til deltakelse (Havnen et al., 2020). I forarbeidene til barnevernloven av 2018 (Prop. 169 L (2016-2017)) gjøres det rede for hvordan retten til å gi uttrykk for sine synspunkter bør forstås og praktiseres. Proposisjonen bygger sine anvisninger på FNs barnekomité's generelle kommentar til artikkel 12, *Barnets rett til å bli hørt* (2009). Anvisningene barnekomiteen gir kan leses som en presisering av lovens formål, samt retningsgivende for praksis. I de generelle kommentarene viser komiteen til at barnets rett til å bli hørt er mangelfullt praktisert, og at retten til å bli hørt i større grad må implementeres i praksis for å realisere barns medvirkning. Barnekomitéens kommentar er en veiledning til praksis om hvordan loven kan oppnå sin intensjon om at barn skal bli hørt i saker som angår dem (FNs barnekomité, 2009).

Garantere barnets rett til å uttrykke sine synspunkter

I artikkel 12 i FNs barnekonvensjon (1989) står det at «*partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter.*»

Komiteen beskriver at barns rett til å uttrykke seg gjelder i alle spørsmål som vedrører barnet, og presiserer at dette er en prosessregel som stiller krav til saksbehandlingen i saker som gjelder barn, og at det er en juridisk forpliktelse å erkjenne denne retten, og sørge for at den blir realisert gjennom å lytte til barnas synspunkter og tillegge dem behørig vekt (FNs barnekomité, 2009, s. 8). Dette er en klar juridisk binding som understreker plikt til å høre barnet i saker som angår dem, og at meningen skal tillegges vekt ut fra alder og modenhet (Prop. 169 L (2016-2017)). I mine saker betyr dette at både barneverntjenesten og fylkesnemnda har en plikt til å høre barns synspunkter og tillegge dem vekt, slik det beskrives i barnekonvensjonens artikkel 12.

Danne seg egne synspunkter

Formuleringen i barnekonvensjonen art. 12. punkt 1 «*i stand til å danne seg egne synspunkter*» innebærer en forpliktelse til å vurdere barnets evne til å danne seg en selvstendig oppfatning. FNs barnekomite (2009, s. 9) presiserer at det ikke skal tolkes som en begrensning, men at man går ut fra at barnet kan danne seg egne synspunkter og at de har rett til å gi uttrykk for dem. Denne retten skal etterstrebtes for alle barn, både med tanke på alder, hvor mye kunnskap de har om saken det gjelder og dersom de har vansker med å uttrykke sine synspunkter (FNs barnekomité, 2009, s. 9). Det er ikke nødvendig at barn har kunnskap om alle sider ved de forhold som berører barnet, så lenge barnet har tilstrekkelig forståelse til å danne seg en oppfatning (FNs barnekomité, 2009, s. 9). Denne formuleringen gir rom for tolkning ved at man kan vurdere om barnet er i stand til å danne seg synspunkter, og om barnets synspunkter anses som barnets egne. Slik sett har fylkesnemnda et skjønnsrom, og mulighet til å vurdere barnets synspunkter i den enkelte sak.

Retten til fritt å gi uttrykk for synspunkter

Barnekomiteen viser til at formuleringen «*retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene*» i barnekonvensjonen art. 12. punkt 1, betyr rett til å formidle sine synspunkter uten press, og at barnet selv skal få velge om det vil utøve denne retten eller ikke (FNs barnekomité, 2009). Det å uttrykke seg fritt innebærer at barnet ikke skal manipuleres eller utsettes for utilbørlig påvirkning eller press, og at barnet skal kunne gi uttrykk for sine egne synspunkter (FNs barnekomité, 2009,

s. 10). For å kunne benytte seg av denne retten må barnet ha tilstrekkelig og tilpasset informasjon i forkant, og det er et grunnleggende krav til prosessen at den er åpen, informativ, respektfull og frivillig (Prop. 169 L (2016-2017), s. 2). FNs barnekomité påpeker også at forholdene skal legges til rette slik at barnets individuelle og sosiale situasjon tas hensyn til, samt sørge for et miljø der barnet føler seg respektert og trygg (FNs barnekomité, 2009, s. 10). Videre skal det tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn (Prop. 169 L (2016-2017), s. 13). Barnets rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter betyr både at det er frivillig om de ønsker å høres i fylkesnemndsaker, samtidig at det er barnets synspunkter som skal gis uttrykk for. Barnets meninger skal dermed ikke være påvirket eller manipulert av andre, verken talsperson eller omsorgsgivere. En utfordring knyttet til dette er at mange av barna har sterk lojalitet til foreldrene sine, og ofte står i en situasjon med konflikt mellom foreldrene, barneverntjenesten og sine egne behov og meninger. I høringsuttalelsene (jf. Prop. 169 L (2016-2017)) er det blant annet trukket frem fra Dommerforeningens fagutvalg for offentlig rett, at de savner en drøfting av hvordan barnet kan oppleve retten til å uttale seg som en plikt eller press til å uttale seg i en bestemt retning, for eksempel hvis barnet opplever å være i en lojalitetskonflikt, der hensynet til biologiske foreldre, fosterforeldre og egne behov trekker i ulik retning.

FNs barnekomite skriver i sin generelle kommentar (2009) at barnekonvensjonens artikkel 12 ikke setter noen aldersgrense for retten til å bli hørt. I barnevernloven er det satt en nedre grense på syv år, slik at barn over syv år i utgangspunktet har en absolutt rett til å uttale seg, mens det må gjøres en konkret vurdering av barn under syv år. Dette er ikke i motstrid med barnekomiteens retningslinjer og antakelsen var at ved å sette en nedre grense ville man i effekt bidra til at retten til å bli hørt ble praktisert i større grad, enn hvis man ikke la til grunn en aldersgrense (Ot.prp.nr.45 (2002–2003)). Den nedre aldersgrensen i norsk lov kan heller forstås som et forsøk på å unngå en vurdering av barnets rett til å uttale seg i hvert enkelt tilfelle, og således minimere bruk av skjønn.

FNs barnekomité (2009) henviser til forskning som viser at barn kan danne seg egne synspunkter fra de er ganske små, selv om de ikke nødvendigvis er i stand til å uttrykke dem i ord. En fullstendig anerkjennelse av artikkel 12 innebærer derfor respekt for ikke-verbale former for kommunikasjon som mindre barn kan vise sine valg og preferanser gjennom, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk, tegning og maling (FNs barnekomité, 2009, s. 9). Dette tas inn i

Prop. 169 L (2016-2017), der det vises til at barnet fritt skal gi uttrykk for sine synspunkter, og at dette betyr mer enn at barnet har rett til å snakke. Slik legger beskrivelsene i Prop. 169 L (2016-2017) seg tett opp mot barnekomiteens beskrivelse av at kommunikasjon ikke kun omhandler å uttrykke seg i ord. Sett ut fra en forståelse av at kommunikasjon er mer enn ord, vil man kunne argumentere for alle barns rett til å bli «hørt», uavhengig av alder, og mer løst fra forståelsen om at det er barnets verbale mening skal komme til uttrykk. I og med at en slik forståelse vektlegges av FNs barnekomité (2009) og i Prop. 169 L (2016-2017), er det også interessant hvorvidt man inkluderer barnets ikke-verbale uttrykk så vel som det verbale i nemndas behandling.

Tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet

I barnekonvensjonen art. 12 står det at man skal «*Tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.*» I Prop. 169 L ((2016-2017), s. 13) slås det fast at barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. FNs barnekomité (2009) påpeker at det å lytte til barnet ikke er tilstrekkelig, men at barnets synspunkter i tillegg skal tas på alvor og tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det vil si ut fra hvilken kapasitet barnet har til å danne egne meninger.

Både alder og modenhet kan forstås som variable størrelse. Alder alene kan ikke være avgjørende for hvilken betydning man skal tillegge barns synspunkter, og barns forståelsesnivå kan ikke ses som en funksjon av barnets biologiske alder (FNs barnekomité, 2009, s. 11). Modenhet, i barnekomiteens beskrivelse, refererer til en persons evne til å forstå og vurdere hvilke følger en sak har. Komiteen påpeker også at dette er spesielt viktig i saker der utfallet har store virkninger for barnets liv, hvilket er tilfelle for nemndsaker etter § 4-12 som denne oppgaven omhandler. Komiteen viser til at jo større virkning utfallet av saken har på barnets liv, desto mer relevant er en kompetent vurdering av barnets modenhet (FNs barnekomité, 2009, s. 11). Modenhet er vanskelig å definere, men i tilknytning til artikkel 12 er det snakk om barnets evne til å gi uttrykk for sine synspunkter i en sak på en fornuftig og selvstendig måte (FNs barnekomité, 2009, s.11). Det vises dermed til barnets evne til å gi uttrykk for sine selvstendige meninger og at disse meningene er fornuftige, sett i forhold til barnets kunnskap om saken. Det er grunn til å hevde at loven stiller relativt høye krav til barn om å både ha egne uavhengige meninger og at disse skal være rimelige, dersom barnets meninger skal bli tillagt stor vekt (Sandberg, 2020). Samtidig vil

dette være en vurderingssak i hvert enkelt tilfelle og ut fra den enkelte sakens karakter, da det er vanskelig å finne objektive kriterier som sier noe om når en mening er uavhengig og fornuftig. Hvordan fylkesnemnda vurderer modenhet er en sentral del av min analyse av vedtakene.

Det er ikke nødvendigvis slik at modenhet og evne til å uttrykke seg klart samsvarer med alder til enhver tid (Sjøvoll & Furuholmen, 2020). Vurderingen må således ta utgangspunkt i utviklingsalder og ikke kronologisk alder. Sjøvoll og Furuholmen (2020) viser til at arbeid med barn, i en barnevernfaglig kontekst, må basere seg på gode individuelle bedømminger når barn skal kommuniseres med, og hvordan barnas utsagn skal forstås og vektlegges i sammenhengen. Dette viser igjen til behovet for å se barnets modenhet, alder og kapasitet ut fra den enkelte saken og gjøre individuelle bedømminger, slik at barnets synspunkter kan gis behørig vekt.

Rundskriv om barnets talsperson (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 3) presiserer at retten til å uttale seg ikke innebærer rett til å bestemme, men at barnets mening inngår blant flere relevante momenter når det skal fattes en avgjørelse. Samtidig viser FNs barnekomité (2009, s. 13) til at barnets synspunkter skal være en viktig faktor når det skal fattes en avgjørelse i saken, dersom man vurderer at barnet har kapasitet til å danne seg egne synspunkter på en fornuftig og selvstendig måte. Samlet sett, ut fra rettslig grunnlag og anvisninger, har fylkesnemnda et betydelig skjønnsrom i vurderingen og vektingen av barnets synspunkter.

2.2. Barnets talsperson

Det fremgår av Prop. 169 L (2016-2017) at § 6-3 i barnevernloven (1992) pålegger myndighetene å gi barn som har fylt 7 år, en ubetinget rett til informasjon og anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører barnet. Også statlig barnevernmyndighet og fylkesnemndene omfattes av denne plikten. Dersom fylkesnemnda finner at barnet ikke i tilstrekkelig grad har fått anledning til å uttale seg tidligere i prosessen, må nemnda derfor selv ta initiativ til dette, for eksempel ved å oppnevne talsperson for barnet etter § 7-9. Fylkesnemnda kan også velge å høre barnet direkte i nemnda, hvis barnet ønsker det (Prop. 169 L (2016-2017)). Å oppnevne talsperson er én måte å høre barnet på. Fylkesnemnda kan velge å høre barnet direkte, eller barnet kan ha gitt uttrykk for sine synspunkter i samtale med en oppnevnt sakkyndig. I enkelte tilfeller har barnet snakket med mange, og ønsker ikke å samtale med en ny person. Da vil barnets

mening kunne innhentes fra tidligere dokumenter (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 4). Denne praksisen sikrer at barnets synspunkter blir hørt, med mindre barnet ikke ønsker å uttale seg til en talsperson. Barnets rett til å bli hørt skal ikke forstås som en plikt, og barnet kan også velge å ikke bli hørt (Sandberg, 2020). I mitt materiale viser jeg til om barnet er hørt av talsperson, sakkyndig, nemnda eller andre.

2.3. Barnets beste

Barnets beste er beskrevet i artikkel 3 i barnekonvensjonen. Barnekonvensjonen (1989, s. 9) viser til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn. Også i kapittel 4 i barnevernloven (1992, § 4-1) vises det til at barnevernet skal legge avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet, herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen. I barnevernloven (1992, § 6-3a) som viser til krav om begrunnelse, står det at det skal fremgå av vedtaket hva som er barnets synspunkt, hvilken vekt barnets mening er tillagt og hvordan barnets beste er vurdert. Barnekonvensjonen (1989, s. 5) viser til at barnets beste er et grunnleggende hensyn og at barnets mening skal inngå i vurderingen av barnets beste. Barnets beste regulerer dermed fylkesnemndas virksomhet, ved at barnets beste skal legges til grunn i alle avgjørelser. Samtidig skal det fremgå i vedtaket hva som er barnets mening, hvilken vekt barnets mening er tillagt og hvordan barnets beste er vurdert.

2.4. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert medvirkningens rettslige grunnlag, med særlig vekt på retten til å bli hørt og hva det innebærer. Samlet kan man si at det i løpet av de siste 18 årene, siden FNs barnekonvensjon ble implementert i norsk lov, har skjedd en omfattende rettsliggjøring av barnets rett til medbestemmelse. Som jeg har vist innebærer barns rett til medvirkning at barnets mening skal høres og skal tillegges vekt ut fra alder og modenhet. Det skal i hvert enkelt tilfelle gjøres en vurdering av barnets kapasitet, og i hvilken grad barnets synspunkter skal vektes i avgjørelser, sett ut fra barnets beste. Slike vurderinger gir rom for stor grad av skjønn, og det er viktig å se hvordan fylkesnemnda vurderer og vektet barnets meninger i mine saker. Min studie kan sies å være en analyse av lovgivningens praktiske side, og om barns rett til å bli hørt er implementert i fylkesnemndas praksis på en slik måte at den oppfyller lovens intensjon.

Kapittel 3. Teoretiske perspektiver

Medvirkning kan forstås ulikt, og det er utviklet flere modeller som forsøker å beskrive hva medvirkning er. Jeg benytter en gradert forståelse av medvirkning for å drøfte i hvilken grad barnet gis mulighet til medvirkning i mitt materiale. For å analysere hvordan barnets synspunkter vurderes og vektet i fylkesnemnda benytter jeg to begreper fra Sandberg (2020): *egenvekt av barnets meninger* og den *relative vekten av barnets meninger*. Jeg presenterer både modellen og begrepene under, videre gis en teoretisk beskrivelse av skjønn og begrepet barnets beste, samt instrumentell rasjonalitet (Weber, 1922/2010) og symbolsk makt (Bourdieu, 1996).

3.1. Medvirkning

Medvirkning som en grunnleggende verdi og rettighet fikk internasjonalt gjennombrudd i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter i 1948. Senere har det kommet flere konvensjoner som har til hensikt å tydeliggjøre enkeltmenneskers rettigheter i møte med staten, deriblant barnekonvensjonen i 1989 (Havnen et al., 2020). Gjennom rettighetene og prinsippene i FNs barnekonvensjon anerkjennes barn som borgere med kapasitet til å bestemme i sine egne liv (Horgan et al., 2016). En slik anerkjennelse av barn som individer kan knyttes an til en bevegelse mot individualisering og individets rettigheter i møte med staten, der både kritikk av statlig makt og ønske om bedre tilpassede løsninger for enkeltindivider, er tydelige politiske påvirkninger (Christiansen, 2012, s. 19). Samtidig har dreiningen innenfor barndomssosiologi bidratt til anerkjennelse av barn og barndom som verdifull i seg selv, fremfor en forståelse av barn som underutviklede voksne (Alanen, 2009; Nieuwenhuys, 2013; Qvortrup, 2009). Samlet bidrar individualisering til å fremme et syn på barn som kompetente aktører (Kjørholt, 2010, s. 12).

Barnekonvensjonen ble oppfattet som kontroversiell og nytenkende da den kom ut i 1989, fordi den implementerte nye tanker og holdninger til barn i forståelsen av barns medvirkning (Havnen et al., 2020; Shier, 2001; Qvortrup, 2010 s. 41). Slik sett lå barnekonvensjonen, og implementeringen av denne i norsk lov i 1992, forut for praksis og den hadde et klart normativt formål om å endre praksis. Dette fremheves også av Horgan et al. (2016, s. 276) som tar til orde for at barnekonvensjonen har fungert som en katalysator for å utvikle politikk og praksis som ivaretar barns medvirkning. Slik sett kan barnekonvensjonen ha en signalverdi om å ta barn på alvor (Qvortrup, 2010, s. 41). På tross av at medvirkning fremgår tydelig i lovverket og er

allment akseptert, gjenstår det utfordringer knyttet til hvordan medvirkning skal forstås og utformes i praksis (Christiansen, 2012; Ellingsen et al., 2014, s. 117; Skivenes & Strandbu, 2006). Ellingsen et al. (2014, s. 117) viser til at medvirkning brukes retorisk, som en talemåte og begrep, uten forbehold, utdyping eller konkretisering. En utfordring knyttet til implementering er at medvirkning kan forstås ulikt avhengig av kontekst og ut fra hvem som definerer situasjoner eller prosesser (Ellingsen et al., 2014, s. 116). Slik kan også medvirkning i fylkesnemnda vektas ulikt avhengig av kontekst og hvilken forståelse som legges til grunn.

3.2. Modeller for medvirkning

Medvirkning er et konstruert og omdiskutert begrep som benyttes ulikt og tillegges ulikt innhold (Horgan et al., 2016). Det er utviklet flere modeller for å fange hva medvirkning kan innebære. Å beskrive medvirkning ut fra en stige som metafor er en mye benyttet modell i forståelse av barns medvirkning. Modellen ble utviklet av Arnstein (1969), og senere videreutviklet av Hart (1997) til å gjelde barn, i tråd med forståelsen av barn som aktører med rett til å delta og påvirke i samfunnet. Shier (2001) utviklet modellen videre slik at den kan benyttes som et praktisk verktøy i arbeid med barn, der praktikerer får hjelp til å stille spørsmål for å finne ut om barn gis mulighet til å delta og i hvilken grad. Felles for modellene er at de viser til ulike grader av medvirkning og ikke-medvirkning, og synliggjør hvordan en intensjon om medvirkning ikke nødvendigvis fører til reell deltakelse og innflytelse.

Ellingsen et al (2014, s. 131) oppsummerer hvordan barns medvirkning, i lys av Arnsteins modell, kan deles inn i tre nivåer. Det første nivået er ikke-medvirkning og kan innebære at barn får en ensidig rolle som informant, eller at barnets meninger kun blir tatt i betraktning når de understøtter de voksnes argumenter. Slik kan barns medvirkning få et instrumentelt preg (Archard & Skivenes, 2009a; Havnen et al., 2020). Stigens andre nivå for medvirkning beskrives som ulike grader av skinninnflytelse (Seim & Slettebø, 2007, s. 31), og kan handle om situasjoner der barn får en ensidig rolle som mottaker av informasjon, mens barnet ikke har noen innflytelse over beslutningene (Ellingsen et al., 2014, s.132). Jeg tolker det som at barnet legitimerer barnevernets/fylkesnemndas beslutninger ved at de medvirker, uten at medvirkningen fungerer slik at barnet har innvirkning på beslutningene. De øverste trinnene i stigen viser til reell

medvirkning, som innebærer at barnet selv får være med og definere hva som er viktig, og får medvirke i de beslutninger som gjøres.

Både Arnstein (1969), Hart (1997) og Shiers (2001) modell peker mot at det å medvirke kan være en illusjon av å få påvirke beslutninger, og at medvirkning er tett knyttet opp mot makt og distribusjon av makt. Arnstein (1969) viser til at makt kan fordeles fra de som har makt til de som ikke har, hvilket muliggjør deltakelse og inkludering i samfunnet. Modellene viser tydelig at en intensjon om medvirkning ikke er det samme som at medvirkning faktisk oppnås, ved at barn får være deltakende i beslutninger. Jeg vil derfor benytte en gradert forståelse av medvirkning til å belyse og drøfte i hvilken grad barnet gis mulighet til medvirkning i mine fylkesnemndsvedtak.

Modellene til Arnstein, Hart og Shier er kritisert for at de oppfattes som statiske og hierarkiske, samtidig som de i liten grad synliggjør hvilke faktorer som ligger til grunn for beslutninger og hvilke strukturer som omgir barnet (Ulvik, 2009). Tritter og McCallum (2006) kritiserer at modellene har et ensidig fokus på resultat i form av makt over beslutninger, mens de prosessene som ligger til grunn for hvordan medvirkning skjer blir usynlige. Jeg vil ta inn denne kritikken i drøftingsdelen av oppgaven gjennom min bruk av begrepene instrumentell rasjonalitet, verdirasjonalitet (Weber, 1922/2010) og symbolsk makt (Bourdieu, 1996). Disse begrepene, som utdypes under, synliggjør ulike verdier som påvirker hvordan barns synspunkter vurderes og i hvilken grad barnet gis mulighet til medvirkning.

3.3. Kategorisering av medvirkning

Et viktig spørsmål i saker om omsorgsovertakelse er hvilken betydning barnets *mening* skal tillegges. I barnekonvensjonen og barnevernloven står det at barnets mening skal tillegges behørig vekt, i samsvar med alder og modenhet (jf. kapittel om rettslig grunnlag). Sandberg (2020) viser til at barnets rett til medvirkning ikke skal begrenses til at barnet blir hørt, men at barnets mening også må tas i betraktning i den avgjørelsen som skal treffes. Dette betyr likevel ikke at det er barnet som skal bestemme, men at barnets mening skal vurderes i sammenheng med hva som er barnets beste i den enkelte saken. Hva barnet mener er også viktig for vurderingen av hva som er best for barnet (Sandberg, 2020, s. 124).

For å belyse barns medvirkning i fylkesnemnda og hvordan denne vurderes, har jeg valgt å bruke to av Sandbergs (2020) begreper som jeg analyserer materialet mitt opp mot: *egenvekten av barnets meninger* og *den relative vekten av barnets meninger*. Vekten av barnets syn skal vurderes opp mot hva som er barnets beste, samtidig skal også barnets synspunkter vurderes og tillegges vekt i seg selv. Sandberg (2020, s. 124) bruker begrepet *egenvekten av barnets mening* for å betegne vekten av barnets syn isolert sett. Kriteriene om alder og modenhet i barnekonvensjonen er relevante her, og det er rimelig å anta at egenvekten av barnets mening øker i takt med alder og modenhet. Samtidig vil styrken i andre argumenter kunne redusere eller styrke barnets mening. Sandberg (2020, s. 125) kaller dette den *relative vekten av barnets syn*. Andre argumenter som inngår i vurdering av barnets beste, for eksempel foreldrenes omsorgsevne og barnets omsorgsbehov, kan vektes tyngre enn barnets ønsker. Barnets mening vil derfor bli tillagt relativ vekt, sett i sammenheng med en helhetsvurdering av hva som er barnets beste (Sandberg, 2020). Ved å benytte Sandbergs kategorier *egenvekten av barnets meninger* og *den relative vekten av barnets meninger*, ønsker jeg å synliggjøre hva som styrker eller svekker barnets meninger, i nemndas vurderinger. Jeg vil se dette i sammenheng med makt, og hvordan oppfatninger av barnets beste og bruk av skjønn setter bestemte rammer for medvirkningen.

3.4. Barnets beste

I FNs barnekonvensjon artikkel 3, står det at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn. Dette innebærer blant annet at barnet skal sikres den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, samtidig som det skal tas hensyn til de som har det juridiske ansvaret for barnet. Barnets beste viser til en grunnide om at man skal ta utgangspunkt i det enkelte barns forutsetninger og behov i en overordnet vurdering av hva som er best for det enkelte barnet (Kjørholt, 2010, s. 16-17). I min undersøkelse legger jeg vekt på at begrepet barnets beste skal ses i sammenheng med artikkel 12, og at det å få frem hva barnet mener er et viktig virkemiddel i prosessen mot å finne fram til hva som er barnets beste (Haugli, 2020, s. 56). I tillegg til at barnets mening skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet, må barnets syn også inngå som et integrert element i vurderingen av barnets beste (Haugli, 2020, s. 62). Barnets mening skal med andre ord vektes i seg selv, og opp mot andre hensyn i en helhetsvurdering av barnets beste.

Kjørholt (2010, s. 16) påpeker at prinsippet om barnets beste ikke et nøytralt begrep, men at begrepet gis innhold i ulike kulturelle kontekster og til ulik tid. Hvordan barns beste blir oppfattet vil også variere ut fra kjønn, etnisk tilhørighet og sosial klasse (Kjørholt, 2010, s. 16-17). Kjørholt (2010, s. 17) viser til at prinsippet om barnets beste skjuler at vurderingene er tett knyttet opp mot ideologi og moral. Ved at begrepet ikke inneholder bestemte standarder for praksis og tolkning er det mulig å bruke prinsippet til å legitimere andre interesser enn barns. Haugli (2020, s. 56) skriver at begrepet barnets beste dermed også kan bli henvist til for å gi avgjørelser en legitimitet som det muligens ikke alltid er grunnlag for. Aamodt (2015, s. 80-83) viser til at barnets beste som begrep gis innhold gjennom blant annet lover, barnevernets modeller og kunnskapsgrunnlag. Hun mener dette er problematisk fordi begrepet fremstår som en generell størrelse som legger føringer for praksis, og ikke er knyttet til det konkrete, individuelle barnet (Aamodt, 2015, s. 80-83). Haugli (2020, s. 74) påpeker hvordan rettslig behandling av barnevernssaker også kan ha mer generell verdimeslig forankring, blant annet hvordan rådende politiske og samfunnsmessige oppfatninger om hva som er best for barn er førende for avgjørelsene. Fylkesnemndas forståelse av barnets beste vil slik sett ha innvirkning på hvordan barnets synspunkter tolkes og vektet i sammenheng med hva som anses som barnets beste.

3.5. Skjønn

Skjønn er en form for praktisk resonnering, hvor formålet er konklusjoner om hva som bør gjøres i konkrete enkelttilfeller, men hvor holdepunktene er svake (Grimen & Molander, 2008, s. 179). Innenfor rammene av fylkesnemnda gir lover, forarbeider og rettspraksis anvisninger til hvordan barns synspunkter skal vurderes og tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Fylkesnemnda står dermed ikke fritt til å gjøre beslutninger, men har retningslinjer for hvordan de skal utøve sitt faglige skjønn. Nemndas vurderinger er dermed plassert innenfor noen rammer og instruksjoner, referert til som et skjønnsmessig rom (Molander et al., 2012, s. 214). Fylkesnemnda gis anledning til å utøve skjønn innenfor de nevnte rammene og skal i hvert enkelt tilfelle vurdere hvordan barnets meninger skal vektet.

Skjønn kan ha ulike kvaliteter. På den ene siden kan det sikre individualiserte og tilpassede beslutninger, der hvor kunnskapsgrunnlaget og reglene er mangelfulle. Samtidig kan skjønn ha negative konsekvenser som maktmisbruk, vilkårlighet og uforutsigbarhet (Grimen, 2009, s. 211).

I og med at medvirkning er et begrep som er konstruert og som kan vektes ulikt, er begrepet særlig vanskelig å implementere og å gjøre konkret og målbart (Ulvik, 2009, s.2). Kjørholt (2010, s. 16) påpeker at barnekonvensjonen fremmer et tosidig perspektiv på barn der barn er anerkjent som selvstendige og kompetente individer, samtidig som deres kompetanse skal vurderes opp mot alder og modenhet. Med en slik tosidig vektning er det vanskelig å utøve skjønn slik at målene ivaretas, likeledes er det utfordrende å vurdere og måle resultatet. Horgan et al. (2017, s. 277) viser til kompleksiteten med å adaptere teoretiske ideer til praksis, særlig når den sosiale virkeligheten er mangefasettert og motsetningsfull. Med lite konkrete anvisninger for hvordan medvirkning skal forstås og praktiseres, kan det føre til at praksis blir ulik, ut fra hvordan medvirkning tolkes innenfor den konkrete konteksten (Ulvik, 2009, s. 2). Samtidig kan praktisering av medvirkning bli instrumentell, ved at den utføres fordi loven sier det, uten en forståelse av hva det innebærer i praksis (Archard & Skivenes, 2009b). I og med at fylkesnemnda foretar skjønnsmessige vurderinger, vil det kunne være en variasjon i hva nemnda trekker frem som argumenter for at barnets mening skal tillegges vekt, eller ikke tillegges vekt.

3.6. Makt

Medvirkning bør først og fremst innebære at barns egne synspunkter, opplevelser og bekymringer er med og danner grunnlag for tiltak som kan gjøre en positiv forskjell i barns liv (Warming, 2011, s. 9). Samtidig kan medvirkning drøftes med henblikk på makt, for å studere hvordan rammene av fylkesnemnda bidrar til bestemte oppfatninger, tolkninger og praktisering av medvirkning.

Rettslig makt og instrumentell rasjonalitet

Medvirkning kan forstås som en rettslig måte å begrense det ujevne maktforholdet mellom barnet og fylkesnemnda. Arnstein (1969), Hart (1997) og Shiers (2001) modeller viser til at omfordeling av makt er en forutsetning for medvirkning. En slik forståelse av medvirkning innebærer at barnet skal ha innflytelse på fylkesnemndas avgjørelser, i saker som angår dem.

Rettslig makt kan forstås som makten til å få noen til å gjøre noe de ellers ikke ville gjort, med begrunnelse i lovverket (Weber, 1922/2010). Max Weber omtaler rettslig begrunnet tvangsmakt som legalt herredømme, ved at tvangen er akseptert og begrunnet i lovverk (Weber, 1922/2010).

Overført til fylkesnemnda betyr det at nemnda ut fra en lovmessig forankring gis makt til å bestemme hva som er «barnets beste» i saker om omsorgsovertakelse. Medvirkning innebærer i et Webersk perspektiv at legitim bruk av tvang forutsetter at nemnda utfører sin plikt til å høre barnets synspunkter, samt tillegger denne behørig vekt ut fra barnets alder og modenhet, slik det fremgår i barnevernloven §§ 1-6, 6-3 og barnekonvensjonen § 12. For at nemndas vedtak skal være legitime forutsetter det derfor at barnet gis rett til å medvirke i saker som angår dem.

Weber (1922/2010) skiller videre mellom instrumentell rasjonalitet og verdirasjonalitet som begrunnelser for handlinger. Instrumentell rasjonalitet er handlinger preget av en mål - middel tankegang. Verdirasjonalitet viser til handlinger motivert ut fra bestemte verdier. Fylkesnemndas handlinger vil være preget av verdirasjonalitet dersom barns synspunkter tillegges vekt ut fra en overbevisning om at barn har rett til å ha innflytelse over eget liv. Hvis barns synspunkter vektes ut fra et mål om å sikre det fylkesnemnda mener er det beste for barnet, kan medvirkning sies å være preget av instrumentell rasjonalitet. Disse rasjonalitetsformene er ikke gjensidig utelukkende, men kan opptre sammen i ulik grad.

Bourdieu, symbolsk makt

Sosiologen Pierre Bourdieu er kritisk til at makt kun skal forstås som tvang, og har utviklet begrepet symbolsk makt (1996). Bourdieu forklarer symbolsk makt som en mer subtil maktform, der makten ikke nødvendigvis er erkjent, men likefullt bestemmende – for eksempel for hvordan medvirkning praktiseres i fylkesnemnda. Han omtaler symbolsk makt som:

«makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv» (Bourdieu, 1996, s. 45).

Enkelt forklart kan symbolsk makt forklares som definisjonsmakt. Karakteristisk for den symbolske makten er at den ikke forstås som makt, men som noe naturlig og akseptert (Bourdieu, 1996). Bourdieu argumenterer for at Webers forståelse av tvangsmakt må ses i lys av symbolsk makt, og at symbolske maktformer ligger forut for bruken av tvangsmakt (Bourdieu, 2015 s. 14). I min sammenheng innebærer symbolsk makt at medvirkning, slik den forstås av fylkesnemnda,

ikke utelukkende kan forstås som grader av medvirkning og om barnet medvirker eller ikke. Det er også relevant å se på hvordan medvirkning tolkes og praktiseres. Blant annet hvordan nemndas oppfatning av barnets beste, kan forstås som en symbolsk maktform som legger premisser for hvordan barnets synspunkter tolkes og tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet.

Som beskrevet tidligere er fokuset på barns medvirkning blant annet et resultat av barnets økte rettigheter, forståelsen av barn som individer, samt at barnets mening ses som en viktig del av fylkesnemndas vurdering av barnets beste. Samtidig er en ujevn maktbalanse mellom barnet og fylkesnemnda avgjørende for hvem som har mulighet til å definere virkeligheten. I og med at barns synspunkter rettslig sett skal vurderes ut fra alder og modenhet, og at det ikke er klare retningslinjer for hva denne vurderingen skal innebære i praksis, har nemnda mulighet for bruk av skjønn i sine vurderinger. Skjønnsvurderingene er dermed avgjørende for hvordan barnets beste vurderes og om barnet gis makt til innflytelse på avgjørelsene. Hvordan barns medvirkning trer frem, vurderes og vektet i nemnda kan tolkes ut fra en forståelse av tvangsmakt og instrumentell rasjonalitet, samt som symbolsk makt. Jeg vil belyse dette ytterligere i drøftingen.

Kapittel 4. Forskning om barns medvirkning

Forskning på barns medvirkning i barnevernet, rettsapparatet og fylkesnemndene viser at normer om medvirkning kommer tydelig frem gjennom barnekonvensjonen og barnevernloven. Samtidig er ikke nødvendigvis retten til medvirkning en indikasjon på at barn får anledning til å medvirke i praksis (Magnussen & Skivenes, 2015; Skivenes & Strandbu, 2006; Statens helsetilsyn, 2019).

I det følgende presenterer jeg forskning som er relevant for å forstå barns medvirkning innenfor konteksten barnevern, og mer spesifikt innenfor rettsapparatet og fylkesnemnda. Selv om min studie tar for seg barns medvirkning i fylkesnemdsaker etter § 4-12 er det nyttig å få en utvidet forståelse av hvordan barns medvirkning praktiseres innenfor barnevernsfeltet, da det sier noe mer generelt om oppfatningen og praktiseringen av barns medvirkning. Tidligere forskning på hvordan barns medvirkning praktiseres og kommer til uttrykk i barnevernet og rettsapparatet, vil bli benyttet til å belyse hvordan mine funn kan tolkes ut fra ulike forståelser av hva medvirkning innebærer, og hva det betyr for barnets mulighet til å delta i og påvirke beslutninger.

4.1. Forskning på barns medvirkning i barnevernet

I forskning som omhandler saksbehandlers syn på barns medvirkning, er det mange og ulike oppfatninger om hva barns medvirkning innebærer (Havnen et al., 2020, s. 40). Flere studier viser at barnevernsarbeidere er enige om at barnet skal involveres i egne saker, og de anser medvirkning som viktig (Archard & Skivenes, 2009a; Bijleveld et al., 2015). Samtidig finner forskerne at det i praksisfeltet er usikkerhet og ambivalens i hvordan barns rolle som deltakere kan og bør forstås. Forståelsene varierer fra å ta barns mening inn i beslutningsgrunnlaget for avgjørelsene, til å informere barnet om prosesser og beslutninger uten å ta inn barnets mening (Archard & Skivenes, 2009a; Bijleveld et al., 2015). Studiene viser til at praktisering og forståelse av medvirkning ikke er ensartet, og at barns deltakelse og medvirkning varierer betydelig. Det kommer spesielt fram at barnet involveres i for liten grad og at barns synspunkter tillegges lite vekt i beslutninger. En tendens i forskningen er at barns stemme i liten grad fremtrer tydelig i barnevernets arbeid, og at barnets medvirkning forstås og praktiseres begrenset (Archard & Skivenes, 2009a; Bijleveld et al., 2015; Havnen et al., 2020; Holland, 2001).

Grad av involvering

I Hollands (2001) studie fra England kommer det klart fram at barnas stemme og meninger ikke alltid fremtrer i barnevernsarbeidet, og at vurderinger foretas uten at barnets mening er inkludert. At barnets stemme i liten grad er inkludert er tydelig også i flere norske undersøkelser (Beric et al., 2014; Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019). Hovedfunn i Hollands studie viser at barn i liten grad er representert som individer med egne perspektiver og meninger. Bijleveld et al. (2015) viser til at barns manglende medvirkning kan ha sammenheng med at sosialarbeiderne ser barna som sårbare og ute av stand til å overskue sin situasjon, slik at de tar beslutninger på vegne av barna istedenfor å involvere dem. Et slik syn bygger på en oppfatning om at medvirkning er et for stort ansvar for barn (Holland, 2001). At sosialarbeiderne legger mest vekt på å beskytte barna kan lede til at barn ikke får utøvd sin rett til medvirkning (Bijleveld et al. 2015). Holland (2001) oppsummerer at sosialarbeidernes kjennskap til barnets liv og mening er partiell og representert gjennom et voksent perspektiv, og ikke ved at barnet har hatt anledning til å uttrykke seg direkte. Barnets synspunkter blir som en følge av dette mindre fremtredende, og barnet er lite representert med sine egne synspunkter. Siden denne studien ble foretatt for 20 år siden, er det grunn til å anta at tydeliggjøringen av barns medvirkning, både i lovverket og som verdi, vil ha medført en

endring i form av at barnets synspunkter kommer tydeligere frem i barnevernets dokumenter og beslutninger. En undersøkelse av barns medvirkning fra 2010 tyder på at det ikke har skjedd noen forandring i barns deltakelse etter endringene i barnevernloven i 2003, og at barnets stemme ikke var blitt mer fremtredende i barnevernssakene (Skauge 2010). En nyere undersøkelse fra 2020 viser imidlertid til at barnet blir snakket med i flere saker enn tidligere (Havnen et al. 2020). I deres undersøkelse er barnet snakket med i 60 prosent av sakene og 73 prosent av sakene der barnet er over seks år. Samtidig viser de til at barnets synspunkter kun i en tredjedel av sakene, er hørt med formål om å innhente barnets synspunkter og meninger (Havnen et al., 2020, s. 3- 4).

Flere studier peker mot at de rettslige føringene for barns medvirkning ikke nødvendigvis sikrer medvirkning i praksis. Berrick et al. (2015) har undersøkt barnevernsarbeiderens syn på involvering av barn, når barn plasseres utenfor hjemmet mot foreldrenes ønske. Undersøkelsen baserer seg på en survey med 772 respondenter fra USA (California), England, Finland og Norge. En hypotese i forkant av undersøkelsen var at land som Finland og Norge ville score høyt på inkludering av barnet. Dette på bakgrunn av at disse landene har implementert tydelige retningslinjer for barns deltakelse, i tillegg til at begge land har et barnesentrert barnevern som gir sterke føringer for arbeidet. Det viste seg tvert imot at de norske og finske barnevernsarbeiderne scoret lavere, enn barnevernsarbeiderne i de andre landene, på involvering av barn, både ved lav alder og noe høyere alder (Berrick et al., 2015). Liten grad av involvering er også gjenkjennelig fra nyere studier av barnevernet (Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019). Berrick et al. (2015) konkluderer med at de tydelige rammene og føringene som ligger til grunn for arbeidet, ikke nødvendigvis gir seg utslag når medvirkning skal gjøres i praksis. Studien viser til at saksbehandlere ikke involverer barn i tilstrekkelig grad når de skal gjøre beslutninger og vurderinger som omhandler barnet. Noe som kan peke mot at de legale føringene for barns medvirkning ikke tilstrekkelig sikrer at barn får anledning til å medvirke.

Involvering for å få informasjon

Særlig fremtredende i min gjennomgang av forskning på medvirkning, er at medvirkning som informasjonsinnhenting og bevis er en dominerende forklaring på hvorfor barnevernet ønsker å høre barnet (Archard & Skivenes, 2009a; Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019). Ved at

barnets medvirkning i hovedsak er fokusert rundt å gi og å innhente informasjon, blir barnets meninger sekundært i beslutningsprosesser (Bijleveld et al., 2015).

Archard og Skivenes (2009a) legger til grunn at barnets mening har en egenverdi og bør være et essensielt element i overveielser og beslutninger som angår barnet. Med dette som utgangspunkt intervjuet de 53 erfarne barnevernsarbeidere, i Norge og England. I materialet identifiserer forskerne at barnevernsarbeidere i hovedsak oppgir to grunner for å høre barn: den første er pragmatisk og instrumentell, og ser på barns deltakelse som en måte å innhente informasjon og bevis. Den andre grunnen, at barn anses å ha en grunnleggende rett til å involveres og til å uttrykke sine meninger, er mindre fremtredende i materialet (Archard & Skivenes, 2009a). De to grunnene som oppgis, informasjon og verdi, er tydelig også i litteraturstudien til Bijleveld et al. (2015). I sin litteraturgjennomgang finner de at sosialarbeidere og barna er enige om at barns deltakelse i beslutningsprosesser er viktige, men at de har ulike oppfatninger av hva deltakelse innebærer. Mens barna trekker frem at de ønsker å delta i beslutninger og å være med å definere hva som er viktig for dem, er sosialarbeidernes forståelse av medvirkning fokusert på å gi og innhente informasjon, samt å finne løsninger på allerede definerte problemer (Bijleveld et al., 2015). I studien til Havnen et al. (2020), av kvaliteten på barnevernets undersøkelser, pekes det på at samtalene mellom barnevernet og barnet preges mer av barnevernets behov for informasjon enn av en gjensidig dialog, og at barnets rolle som informant er fremtredende. Statens helsetilsyn (2019) viser til et liknende funn i sin undersøkelse av barnevernets praksis, og barneverntjenesten får kritikk for at barn involveres lite i planlegging, gjennomføring og evaluering av tiltak (Statens helsetilsyn, 2019). Helsetilsynet problematiserer også at det barna forteller, i mange saker, tillegges liten vekt. Videre at barneverntjenesten snakker med barna, men i mindre grad tar dem med i planleggingen av tiltak og sjekker ut hva de mener (Statens helsetilsyn, 2019). Barns meninger fungerer dermed som konsultativ praksis heller enn at barns meninger blir inkludert i beslutninger (Bijleveld et al., 2015; Havnen et al., 2020; Statens helsetilsyn, 2019).

En kan oppsummerende si at disse studiene synes å vise at barnets medvirkning begrenses til å være en kilde til informasjon, og at barnets påvirkning i prosesser og avgjørelser er liten (Archard & Skivenes, 2009a; Berrick et al., 2015; Statens helsetilsyn, 2019). Ut fra en slik praktisering av medvirkning vil det være vanskelig å ta legitime og rasjonelle avgjørelser, da barnets syn ikke er tilstrekkelig inkludert (Archard & Skivenes, 2009a). Flere studier argumenter for at man kan lytte

til og respektere barnets mening selv om man ikke er enig med barnet, og selv om en gjør beslutninger som går på tvers av barnets syn (Skivenes & Strandbu, 2006; Archard & Skivenes, 2009a). Imidlertid peker tendensen i studiene på det motsatte, at barnets meninger ikke tillegges vekt dersom barneverntjenesten gjør beslutninger som står i motsetning til barnets meninger.

Involvering i beslutninger

Archard og Skivenes (2009a) fant i sitt intervjumateriale lite grunnlag for å si at barnevernsarbeiderne ser barnets mening som reelt sett utslagsgivende for hva som skal skje videre, til tross for at de har gode intensjoner om barns medvirkning. Archard og Skivenes beskriver at de profesjonelle utøverne inkluderer barnets meninger når barnets mening harmonerer med deres egne oppfatninger. Dersom oppfatningene er i konflikt vil barnets mening bli hørt, men ikke tillagt vekt. Barnets rolle som deltaker vil dermed være instrumentell (Archard & Skivenes, 2009a). En slik forståelse av medvirkning kommer frem i flere studier (Bijleveld et al., 2015; Havnen et al., 2020; Skivenes & Strandbu, 2006). Ved en instrumentell praktisering av medvirkning vil barnets syn få en mer fremtredende posisjon ved samsvar med barnevernets mening, mens det er en tendens til å redusere gyldigheten av meningene ved motstridende syn.

4.2. Forskning på barns medvirkning i rettsprosesser

Flere har undersøkt om barns synspunkter blir hørt og kommer frem i rettslige forhandlinger, hvilken vekt meningene er tillagt i beslutninger og hvilke synspunkter som vektes av retten (Archard & Skivenes, 2009 b; Tisdall, 2016; Magnussen & Skivenes, 2015). En tendens i denne forskningen er at barnets meninger synliggjøres og vektlegges av retten dersom meningene samsvarer med fylkesnemndas vurderinger. På tross av at medvirkning er et viktig og lovregulert hensyn, er det varierende i hvilken grad barnets synspunkter fremgår tydelig, hvilken vekt barnets synspunkter gis og hvordan vektingen begrunnes (Archard & Skivenes, 2009b; Gisholt, 2007; Magnussen & Skivenes, 2015).

Grad av involvering av barn i retten

Skjørten (2014) har undersøkt saker om fast bosted og samvær, i lagmannsretten, før og etter endringen i barneloven i 2004, der aldergrensen for barns rett til å bli hørt ble senket fra 12 år til syv år. Mens fokuset i sakene tidligere var på foreldrene, trer barnet tydeligere frem som

hovedperson i sakene i de dommene som er avsagt etter lovendringen. Dette gjenspeiles i måten sakene er referert på og i beslutningene, blant annet ved at barnas ønsker inngår som del- eller hovedmoment for avgjørelsen i dobbelt så mange saker som før lovendringen (Skjørten, 2014).

Imidlertid peker flere undersøkelser på at barnet i for liten grad gis anledning til å delta aktivt i rettslige høringer. Tisdall (2016), som analyserer barns medvirkning i skotsk familierett, trekker frem hvordan barnets beste som perspektiv kan stå i motsetning til et syn på barn som aktivt deltakende og kompetente aktører. Særlig trekker hun frem at retten ikke tilrettelegger for å se barn som aktivt deltakende, ved at retten er for institusjonalisert og formell, og at retten ikke anser det å være til barnets beste å delta i en slik setting. Tisdall mener dette harmonerer med et syn på barn som mindre kompetente, som ikke ferdig-utviklede voksne, og som sårbare, som må skånes og beskyttes. Med bakgrunn i dette barnesyntet, legges det til rette for at barnets mening skal presenteres av en talsperson, fremfor direkte i retten. Dette fører til at barnets medvirkning blir noe distansert, og at barnet ikke er en tydelig deltaker i rettsprosessene (Tisdall, 2016). Et liknende syn vises til i studien til Magnussen og Skivenes (2015), de finner at barnets meninger er lite fremtredende i mange saker om omsorgsovertakelse. De finner også at vurderingene i fylkesnemnda konsekvent baseres på andres kunnskap og uttalelser om barnets fortid, nåtid, fremtidig situasjon og hva de oppfatter at behovene til barnet er.

På tross av at Skjørten (2014) viser til økt medvirkning blant barn, og at barns meninger i større grad inkluderes i vurderinger og beslutninger i retten, er barns synspunkter fortsatt lite fremtredende i rettsprosesser (Magnussen & Skivenes, 2015; Tisdall, 2016). En utfordring knyttet til at barnets meninger er lite synlige er at beslutningsgrunnlaget begrenses, og at barnets perspektiv ikke får innvirke på rettens vurderinger og beslutninger, noe som også er en utfordring for avgjørelsens legitimitet (Magnussen & Skivenes, 2015).

Vektlegging av barnets meninger

Vis (2015) har gjort flere kvantitative undersøkelser av barns medvirkning i barnevernet og i retten. Han undersøker hva som er grunner til at barnet ikke får medvirke og om barnets mening blir inkludert når barnevernet eller retten tar avgjørelser. I analysen kommer det frem at når barn blir inkludert i sin egen sak, er det bare omkring halvparten av barna som deltar på en slik måte at

de får anledning til å influere resultatet. Den andre halvparten deltar, uten at de har innflytelse på beslutningene (Skjørten, 2014; Vis, 2015). Flere studier viser at hvilken vekt barnets meninger blir tillagt varierer ut fra hva saken dreier seg om og ut fra barnets ønsker, og at barnets meninger blir høyest vurdert dersom de samsvarer med de profesjonelles synspunkter (Archard & Skivenes, 2009b; Eriksson & Näsman, 2008; Vis, 2015). Vis (2015) fant i sin undersøkelse det høyeste samsvaret mellom barnets mening og beslutninger, i saker om omsorgsovertakelse. Han kommenterer at dette indikerer at dersom barnets synspunkter harmonerer med barnevernets/fylkesnemndas, er det mer sannsynlig at barnets mening blir tillagt vekt. Samtidig peker undersøkelser på at barnets modenhet og kompetanse synes å være mest relevant å vurdere i de sakene der barnets beste og barnets mening er i konflikt, og at det er mindre aktuelt der barnets ønsker og barnets beste sammenfaller (Archard & Skivenes, 2009b). Samlet indikerer studier at det er en fare for at argumentasjonen blir instrumentell og at barnets mening brukes til å underbygge rettens vurdering når det er samsvar, og at barnets mening diskrediteres når det ikke er sammenfall (Archard & Skivenes, 2009b; Eriksson & Näsman, 2008; Tisdall, 2016; Vis, 2015). Undersøkelsene peker mot at barns synspunkter blir presentert tydeligere og tillagt mer vekt dersom synspunktene harmonerer med rettens meninger, noe som indikerer at barns meninger i realiteten har lite å si for utfallet av sakene. Et slik funn er sammenfallende med hva som pekes mot i undersøkelser av barnevernets praksis (Bijleveld et al., 2015; Havnen et al., 2020; Skivenes & Strandbu, 2006).

Begrunnelser for å vektlegge barnets meninger

Flere studier analyserer hvordan retten vurderer barnets mening, sett i sammenheng med barnets modenhet og kompetanse (Archard & Skivenes, 2009b; Gisholt, 2007; Magnussen & Skivenes, 2015; Tisdall, 2016). At barns synspunkter skal vektes ut fra alder og modenhet er en skjønnsmessig vurdering som retten foretar (Tisdall, 2016). Dette vises blant annet i en studie om fylkesnemndas bruk av rettslig skjønn i vurderingen av barnets meninger (Magnussen & Skivenes, 2015). I denne studien fant forfatterne at oppfyllelsen av barns juridiske rett til medvirkning er avhengig av hvordan fylkesnemnda tolker barns rettigheter, og av hvordan retten til å delta balanseres opp mot andre viktige hensyn som: kompetanse, modenhet, alder, evne til å danne seg en mening, samt barnets behov for beskyttelse (Magnussen & Skivenes, 2015).

Fremtredende momenter i de sakene der retten vurderer at barnets alder og kompetanse er tilstrekkelig, er at barnets mening vurderes som tydelig, konsistent, ikke fremtvunget og autentisk (Archard & Skivenes, 2009b; Magnussen & Skivenes, 2015). I saker der retten avviser barnets meninger viser den derimot til vurderinger av alder, modenhet og risiko ved å følge barnets mening, eller en kombinasjon av disse grunnene (Magnussen & Skivenes, 2015). Gisholt (2007) finner at lojalitet til foreldre er en faktor som reduserer vekten av barnets mening, det vil si at retten ikke fester lit til at det barnet sier er et uttrykk for barnets selvstendige mening. Særlig vil faktorer som barnets alder og intensiteten av barnets ønske styrke vekten av barnets mening. Gisholt (2007) påpeker at i fylkesnemndas vurdering av barnets mening, sett opp mot andre momenter i vurderingen av barnets beste, har barnets mening lite gjennomslagskraft alene, men er avhengig av andre momenter for å vinne frem.

Flere undersøkelser peker på at barnets mening vektlegges dersom den støtter opp om og bekrefter rettens egne synspunkter, slik at barns meninger får en instrumentell status. Når det er sammenfall mellom barnets og rettens vurderinger, tenderer retten mot å vurdere barnets synspunkter som rasjonelle, konsistente og barnas egne (Archard & Skivenes, 2009b; Magnussen & Skivenes, 2015; Tisdall, 2016). Når rettens vurdering av barnets beste og barnets meninger står i motsetning til hverandre, synes derimot barnets meninger å tolkes som et uttrykk for manglende modenhet og kompetanse (Tisdall, 2016).

Et alternativ til dagens praktisering

Flere undersøkelser viser til at dagens praktisering av medvirkning ikke gir barn tilstrekkelig mulighet til å komme frem med sine meninger i barnevernet og retten. Tisdall (2016) påpeker at høringen av barn i retten, ofte skjer via en talsperson. Hun argumenterer for at en slik høring, som er basert på ett eller et fåtall møter, ikke tar hensyn til at barns mening utvikles over tid og i samarbeid med voksne som de har utviklet en relasjon til. Risikoen er at barnets mening fanges som et tidsmessig bilde, snarere enn som en mening utviklet over tid, i kontekst og med tilpasset informasjon fra voksne. Studien kommer frem til at barns rettigheter har oppnådd beskyttelse gjennom institusjonalisering og rettsliggjøring, men samtidig gjør gjeldende et syn på barn som innebærer at medvirkningen framstår mer rettighetsorientert, enn som en relasjonell prosess (Tisdall, 2016). En svakhet ved dette er at medvirkning bare gjennomføres fordi det er en

rettighet, men har mindre fokus på hvordan medvirkning kan utføres på en slik måte at barnet gis større grad av innflytelse og deltakelse i prosesser som angår barnet (Gulbrandsen et al., 2012; Skivenes & Strandbu; 2006; Tisdall, 2016; Ulvik, 2015).

4.3. Oppsummering

Min gjennomgang av forskning på barns medvirkning i barnevernet og i rettsinstanser viser at forståelse og praktisering av medvirkning i liten grad innebærer at barnet får delta og innvirke på prosesser og beslutninger. Mens retten til medvirkning er tydelig i undersøkelsene, er forståelsen av hva medvirkning innebærer i praksis mer varierende. Barneverntjenesten og retten ser ut til å begrunne medvirkning med behovet for å gi og innhente informasjon, mens barnets mening som avgjørende for å gjøre gode beslutninger er en mindre fremtredende grunn for medvirkning.

Forskning indikerer at barns meninger tillegges mest vekt dersom meningen harmonerer med barnevernets eller rettens synspunkt. Barnets mening kan dermed forstås instrumentelt som en måte å underbygge rettens og barnevernets beslutninger og avgjørelser.

Jeg vil i oppgaven analysere hvordan barnets mening fremgår i vedtakene, hvordan nemnda vurderer barnets meninger og hvordan de tillegges vekt. Dette belyses og drøftes i sammenheng med forskningen som er presentert over. Særlig vil jeg se på barnets mulighet til å medvirke i og påvirke beslutninger innenfor rammene av fylkesnemnda, med bakgrunn i en vurdering av barnets modenhet og alder. Jeg vil også undersøke hvilke momenter som kan sies å være fylkesnemndas argumenter for å vektlegge barnets mening og hvilke momenter som fremheves der nemnda ikke vektlegger barnets mening.

Kapittel 5. Metode

«En metode er en framgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme fram til ny kunnskap.» (Aubert, 1969, s. 196). Metode velges derfor ut fra hva som best kan belyse forskningsspørsmålet.

I dette kapitlet viser jeg hvordan jeg har benyttet et hermeneutisk, fortolkende perspektiv og kvalitativ metodisk tilnærming for å studere problemstillingen: Hvordan kommer barns medvirkning til uttrykk i fylkesnemndssaker etter barnevernloven § 4-12, i aldersgruppen fra 7-12 år? Hvordan vurderer fylkesnemnda barnets synspunkter og hvordan vektet disse i fylkesnemndas beslutninger? Deretter følger en presentasjon av mitt forskningsmateriale. Jeg redegjør for validitet og studiens styrker og svakheter, så etiske betraktninger. Jeg presenterer til slutt hvordan jeg har analysert materialet ved hjelp av tematisk analyse.

5.1. Hermeneutikk

Hermeneutikk betegnes som fortolkningsvitenskap (Kristiansen, 2017, s. 154). Med dette menes at hermeneutikken utgjør en vitenskapelig inngang til forskning, som søker å fortolke og dermed forstå hvordan mennesker på bakgrunn av erfaringer, viten og perspektiver tilskriver mening til ting og fenomener (Kristiansen, 2017, s. 154). Historisk sett vokste hermeneutikken ut fra bibel- og etter hvert kunstdolkning (Gilje, 2017s. 129). Det er altså en vitenskapsteoretisk retning som har sitt opphav i teksttolkning, noe som er godt egnet, gitt at mitt materiale er dokumenter. Sentralt for hermeneutikken er hvordan både situasjon og historie er med å prege tolkningen av en tekst (Gadamer, 2010, s. 371-373). Tekster leses og forstås ulikt i ulike situasjoner og til ulike tider. Ett og samme fylkesnemndsvedtak kan slik leses forskjellig, avhengig av tid og situasjon. Utgangspunktet for hermeneutikken er på denne måten at mennesker erfarer verden i en bestemt kontekst, og at konteksten farger måten de opplever og erfarer verden (Kristiansen, 2017, s. 156). I en hermeneutisk analyse, der kontekst preger tolkningen, er det derfor viktig å beskrive hvordan tolkningsprosessen har foregått. For å fange inn tolkningsprosessen opererer hermeneutikken med det som er betegnet som en hermeneutisk sirkel eller spiral (Kristiansen, 2017). Her er forforståelse et nøkkelbegrep, som viser til den forståelsen man har med seg inn i en situasjon (Gadamer, 2010, s. 372-373; Kristiansen, 2017, s.156-157), i mitt tilfelle det jeg har med meg inn i lesningen av vedtakene. Mitt inntrykk av barns medvirkning i forkant av undersøkelsen var at

begrepet medvirkning hadde et utydelig innhold, og at det for meg som praktiker var få anvisninger til hvordan medvirkning skulle forstås og utføres for å ivareta barnets rett til å medvirke i saker som angår dem. Min antakelse i forkant av undersøkelsen var at barn ble gitt liten mulighet til å innvirke i fylkesnemndsvedtaket, og at andre momenter i saken var mer avgjørende. Samtidig var jeg noe usikker på om tilsynsordningen fungerte godt nok til å få fram barnas synspunkter, da min erfaring var at talspersonen kun snakker med barnet én gang og at barnet ikke kjenner vedkommende fra før. Jeg hadde med meg denne forforståelsen inn i møte med materialet. Etter hvert som jeg arbeidet med materialet fikk jeg en tydeligere forståelse av hva medvirkning innebærer, noe som igjen formet min forståelse og analyse, som en hermeneutisk spiral.

Innen hermeneutikk vektlegges det at en tekst skal forstås i lys av forfatterens intensjon og kontekst (Gilje, 2017, s. 133). Derfor er det også viktig i min analyse å presentere fylkesnemndas kontekst og lovreguleringer, da fylkesnemnda også skriver innenfor en bestemt kontekst, i en bestemt tid. Hermeneutikken vektlegger således hvordan deler kun forstås i lys av helheten og omvendt (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 193).

5.2. Kvalitativ metode

Kvalitativ metode vektlegger meningsdannelse, mangetydighet og kontekst (Denzin & Lincoln, 2018, s. 10-16). Det er naturlig at jeg plasserer meg innenfor denne metoderetningen, da min problemstilling søker å fange inn meninger og vurderinger knyttet til medvirkning. Tradisjonelt har kvalitativ metode vært rettet mot intervjuer og observasjon, men i den senere tid har det også blitt mer vanlig å tolke dokumenter i et interaksjonistisk perspektiv (Mik-Meyer, 2005). Det vil si at man forstår dokumenter i sin sammenheng og at forskeren plasserer seg selv i lys av dokumentene, det som ofte omtales som situering eller reflektiv praksis (Alvesson & Sköldberg, 2008). Innen hermeneutikken er denne refleksive praksisen en del av den hermeneutiske sirkel.

5.3. Datamaterialet

I arbeidet med å velge ut saker har jeg lest gjennom omkring 50 vedtak om omsorgsovertakelse, tilbakeføring og ankesaker. Jeg begrenset så søket til saker om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 og barn i alderen 7-12 år. Jeg ønsket å begrense utvalget til 15 saker, slik

at jeg kunne ha mulighet til å analysere hver enkelt sak grundig, samtidig som jeg ønsket et stort nok utvalg til at jeg fikk frem bredden i hvordan medvirkning praktiseres i fylkesnemnda.

Fylkesnemndsvedtakene som er benyttet er de siste 15 som lå tilgjengelig på Lovdata da jeg innhentet materialet, og som oppfyller de nevnte kriteriene. Vedtakene er fra perioden 3.10.19 - 16.6.20. I utvalget på 15 saker hadde barna i 11 av sakene klare oppfatninger om hvor de ønsket å bo, mens barna i tre saker var ambivalente. Disse tre sakene ble utelatt i analysen for å lette fremstillingen. Ytterlig en sak ble utelatt fordi vedtaket var anonymisert på en slik måte at barnas uttalelser er utelatt. Min vurdering er at barnas synspunkter, hvordan de blir vurdert og hva som vektlegges, er godt representert ved mitt utvalg, og at det ikke fremkommer kvalitativt andre ting i de fire utelatte sakene som kan sies å endre resultatene av analysen vesentlig. De resterende 11 sakene er anonymisert slik at innholdet er intakt, mens personsensitiv informasjon som stedsnavn, bosted, navn og fødselsdato er utelatt. Det er disse 11 sakene som utgjør mitt materiale, og som analysen bygger på. De 11 sakene omhandler til sammen 14 barn, seks gutter og åtte jenter. To av barna er syv år, tre er åtte år, to er ni år, fire er ti år, tre er 11 år. Av de 14 barna er det seks av barna som bor utenfor hjemmet når saken behandles i fylkesnemnda. Barna i fem av sakene uttrykker at de *ikke* vil bo hjemme, mens barna i seks av sakene uttrykker at de *vil* bo hjemme. Når jeg bruker *hjemme*, refererer jeg til hjemme hos barnets biologiske mor og/eller far. De 11 vedtakene i analysen fordeler seg geografisk på de ulike fylkesnemndene.

I de sakene der fylkesnemnda behandler saker med flere søsken har jeg inkludert de barna som er innenfor aldersgruppen 7-12 år, og ser bort fra de søsknene som er utenfor aldersgruppen.

Fylkesnemnda omtaler barna hver for seg og skiller, stort sett, mellom beskrivelser av barna, barnas synspunkter og vurdering av barnets omsorgsbehov. Samtidig vil den helhetlige vurderingen av foreldrenes omsorgskompetanse ofte bygge på samlede opplysninger om familien og barna. Jeg mener dette ikke er en stor utfordring i materialet, da det i hovedsak er mulig å trekke ut det enkelte barnets synspunkter. I mitt utvalg har barna fått oppnevnt talsperson, noen er i tillegg blitt hørt av en sakkyndig. Ett barn er hørt av nemnda direkte.

5.4. Validitet

I forskning er man opptatt av i hvor stor grad, og hvilke, verdier som påvirker forskningen (Risjord, 2014, s.14-32). I og med at den sosiale verden som studeres består av moralske verdier,

politiske verdier og normer, vil man selv formes av de samme verdiene (Risjord, 2014, s.14-32). Dette gjør det ikke mulig å søke en verdifri forskning. Snarere kan jeg jobbe mot et ideal om at kun epistemiske verdier, forskningens egne verdier, som forklaringskraft og intern og ekstern validitet, skal være konstituerende for forskningen. (Risjord, 2014, s. 14-32).

Validitet kan beskrives som at det materialet man har, er relevant for forskningens målsetting (Skilbrei, 2019, s. 88). Man skiller mellom intern og ekstern validitet, og intern validitet refererer til om forskeren har dekning i dataene sine for konklusjonene. Ekstern validitet handler om at kunnskapen som skapes i studien er gyldig i andre sammenhenger, det vil si at kunnskapen er overførbart (Skilbrei, 2019, s. 88). I og med at min analyse er kvalitativ, og dermed kan forstås som situert innenfor en bestemt kontekstuell ramme og til en bestemt tid, er den ikke overførbart eller generaliserbar i analytisk forstand (Skilbrei, 2019, s. 88). Samtidig kan man tenke at kvalitativ forskning kan bidra med begreper eller forståelser som kan videreføres i andre sammenhenger (Skilbrei, 2019, s. 88). Et eksempel er at jeg, som beskrevet i kapitlet om teori, har benyttet begreper og forståelser fra andre studier i tolkningen av mitt materiale, blant annet Sandbergs begreper *egenvekt* og *relativ vekt* (2020). Slik sett kan min studie ha ekstern validitet ved at andre kan benytte begreper eller forståelser fra min studie i fortolkningen av sitt materiale, samt at min studie kan gi et tidsbilde av barns medvirkning i fylkesnemnda. Likevel er denne overførbart begrenset, da omfanget av studien er av mindre karakter.

Ved at min studie er empirinær og induktiv, er konklusjonene i studien bygd i dialog med materialet. Dette kan være et argument for at analysen har god intern validitet, da materialet har ledet vei for teorivalgene. En svakhet ved min analyse er at de skriftlige dokumentene er en gjengivelse, og allerede har vært gjenstand for en utvelgelsesprosess og fortolkning. Ved at nemnda ikke gjengir hele forhandlingen, som foregår muntlig, er det et utvalg som er nedskrevet og gjenstand for min analyse. En annen svakhet er at de utvalgskriteriene som ligger til grunn for hvilke vedtak som blir gjort tilgjengelige, ikke er kjent for meg. Jeg vil likevel anta at nemnda bestreber seg på å ha kriterier som ikke medfører store skjevheter i materialet.

Et annet viktig tema i vurderingen av studiens validitet er forskerens posisjon, og at forskeren er tydelig på sin situerte posisjon, og reflekterer over sin egen rolle i gjennomføringen av studien og mer generelt om rammene for studien (Skilbrei, 2019, s. 87-88). Ved at jeg jobber innenfor

barnevernfeltet har jeg med meg en forforståelse i møte med materialet, og jeg har i tolkningen vært bevisst på hvordan min forforståelse kan virke på hvordan jeg forstår og tolker av materialet (jf. punkt 5.1). Selv om jeg er kjent med deler av min forforståelse i møte med materialet, vil en forsker alltid ha med seg verdier og blinde flekker, som kan skape ikke-erkjente skjevheter, uavhengig av om man bestreber seg på verdinøytralitet eller ikke (Skilbrei, 2019, s. 87). Slik sett kan kvalitativ forskning ikke forstås som objektiv, men en transparent forskningsprosess er vesentlig for å kunne vise til studiens validitet.

Reliabilitet dreier seg om pålitelighet og om målsikkerheten til studien (Trane, 2018, s. 47).

Reliabilitet er avgjørende for kvantitative studier, der representativitet er en målsetning og hensikten ofte er sannsynlighetsberegninger. I studier der generaliserbarhet er en målsetning vil det være avgjørende at samme studie kan gjentas av andre, og komme til liknende resultat.

Reliabiliteten er derimot ikke relevant innenfor kvalitativ forskning (Trane, 2018, s. 47-49).

Denne studien av medvirkning i fylkesnemnda påberoper seg ingen reliabilitet, det er heller ikke hensikten gitt mitt forskningsspørsmål og min kvalitative inngang for å besvare spørsmålet.

5.5. Etikk

Før igangsettelsen av et forskningsprosjekt er det viktig å vurdere hvorvidt prosjektet inkluderer personsensitive data, og om materialet gjør informantene eller studieobjektene personidentifiserbare (Skilbrei, 2019, s. 109). I og med at min studie omfatter et ferdig anonymisert materiale, som ligger offentlig tilgjengelig, er dette allerede vurdert av en tredjepart. Fylkesnemnda vektlegger at det er viktig at befolkningen har tilgang på anonymiserte vedtak, da dette bidrar med å sikre åpenhet og legitimitet om arbeidet og prosessen. De har et mål om at omkring hvert femte vedtak skal anonymiseres og publiseres, om det er forsvarlig. Det vil si at vedtak med gjenkjennbar informasjon ikke gjøres tilgjengelig (Fylkesnemnda årsrapport, 2019, s. 13-14). I de 11 fylkesnemndsvedtakene er personsensitiv informasjon som navn, fødselsår, bosted, barneverntjeneste, stedsnavn og liknende anonymisert ved å skrive ulike bokstaver, som Å sted eller gutt A ni år og jente B 10 år. Altså er materialet anonymisert på en slik måte at informasjon som kan knyttes til bestemte personer er utelatt. Jeg har i min fremstilling valgt å benytte de opplysningene som er nødvendig for å belyse oppgavens problemstilling og mine analytiske spørsmål. Jeg har valgt å bevare henvisning til lovdata, da dokumentene allerede er

vurdert forsvarlige som offentlige dokumenter av fylkesnemnda, og med slike henvisninger blir undersøkelsen mer transparent, og øker dermed også dens validitet. Ved å benytte meg av et allerede anonymisert og offentlig materiale behøver jeg ikke innhente et informert og fritt samtykke fra informantene, slik som ved et intervju. Prosessen med oppbevaring av materiale er forenklet ved at mine data ligger tilgjengelig på lovdata og kan bearbeides og jobbes med der, med muligheter til å gjøre markeringer, søk og notater på min brukerprofil.

I fortolkningen av materialet er det viktig å ta hensyn til informantenes egen forståelse. Ved å fremstille informantens egen tolkning på en rimelig måte og ved at forskeren begrunner sin egen tolkning godt (Skilbrei, 2019, s. 178). Dette er forsøkt gjort i fremstillingen, særlig barnets synspunkter er forsøkt løftet frem og tolket slik at barnets syn og egenverdi ivaretas. Studien er meldt inn til NSD og godkjent, se vedlegg.

5.6. En induktiv analyse

I den grad det er mulig å skille skarpt mellom en teoridreven og en datadreven analyse lener min analyse seg mot en datadreven analyse, der det er dataene som styrer hva jeg har vurdert som interessante tema i materialet (Johannessen et al., 2018, s. 37-38). Jeg har jobbet meg fram til de analytiske spørsmålene i dialog med materialet mitt, på en empirinær og induktiv måte (Johannessen et al., 2018, s. 37; Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 11). Jeg har ikke tatt utgangspunkt i en bestemt teori, men ved å bruke materialet aktivt har jeg oppdaget interessante spørsmål i min empiri, og materialet har på den måten hjulpet meg fram til gode analytiske spørsmål og formet og endret mine teoretiske antakelser underveis i prosessen (jf. Johannessen et al., 2018, s. 38). Slik sett har min teoretiske antakelse om barns medvirkning, og hvordan denne kommer til uttrykk i fylkesnemnda, endret seg underveis i takt med koding av materialet og ny innsikt. I en datadreven analyse utvikles forståelser, begreper og eventuell teori på bakgrunn av empirisk materiale, snarere enn ved innsamling og testing av data etter på forhånd gitte hypoteser eller modeller (Järvinen & Mik Meyer, 2017, s.11). I noen teoriretninger jobber forskeren ut fra et ideal om å gå teoretisk forutsetningsløst inn i forskningen og analysen, som for eksempel i «Grounded theory» der målet er å utvikle teori med utgangspunkt i materialet (Järvinen & Mik Meyer, 2017, s.11). Det er ikke min hensikt i denne analysen, og jeg har med meg både forforståelse og teoretisk kunnskap som er med på å drive analyseprosessen.

5.7. Dokumentanalyse

Jeg har valgt å benytte meg av dokumentanalyse, og fylkesnemndas vedtak i § 4-12 saker, fordi vedtakene er et rikt tekstmateriale der det skal fremgå hvordan barns medvirkning er vurdert og tillagt vekt i beslutningene. Gitt at barns medvirkning skal bli hørt i saker som angår dem, er fylkesnemndsvedtakene viktige dokumenter som kan si noe om hvordan barn medvirker i saker som har stor innvirkning på deres liv. I dokumentanalyse er det viktig å være bevisst at skriftlig materiale ikke er å anse som objektiv kunnskap, men kunnskap som er situert innenfor en institusjonell ramme, samt at den også fanger en bestemt kontekst (Mik Meyer, 2005, s.193-195). Fylkesnemndsvedtakene er å forstå som tekst som er produsert innenfor de institusjonelle rammene av fylkesnemnda, med de lover, juridisk praksis og sedvaner som regulerer nemndas virksomhet. Den spesifikke konteksten kan sies å være hver enkelt sak og hvordan saksforholdene er med på å innramme forståelsen av det bestemte barnet og medvirkningen. Mik-Meyer (2005, s.195) viser til hvordan dokumenter virker tilbake på leseren og danner ny forståelse og konsekvenser for praksis. Et eksempel er hvordan vedtakene i fylkesnemnda virker tilbake på praksis i barnevernet, og danner nye forståelser av medvirkning. Spesielt med rettslige dokumenter er at det også er en intendert effekt at vedtakene skal virke inn på praksis. Moderne rettslig makt er skriftlig i sin form og forankret i byråkratiske strukturer, og refereres til som legalt herredømme (Weber, 1922/2010). Fylkesnemndsvedtakenes innhold er begrunnelser for maktutøvelsen, som en kan forvente at praktikere vil akseptere, og medvirkning er en del av vedtakets legitimitet. Slik sett vil jeg kunne forvente at den tolkning og praktisering av medvirkning fylkesnemnda viser i sine vedtak etter § 4-12, vil kunne virke tilbake på praksisfeltet og skape nye forståelser og praktisering av medvirkning.

5.8. Tematisk analyse

Jeg har benyttet tematisk analyse for å analysere mine vedtak. Johannessen et al. (2018, s. 279) viser til at tematisk analyse innebærer å lete etter tema, forstått som en kategori der data med viktige fellestrekk er gruppert, i empirien vi har tilgjengelig i undersøkelsen. Tematisk analyse kan oppsummeres i fire overskrifter: *Forberedelse*, herunder å skaffe til veie og få oversikt over data. *Koding*, der jeg fremhever og setter ord på viktige poenger i mine data. *Kategorisering* av de kodede dataene inn i mer generelle temaer. Til slutt *rapportering*, der jeg rapporterer temaene og

deres innhold (Johannessen et al., 2018, s. 282). Disse fire overskriftene kan sies å utgjøre en hermeneutisk sirkel eller spiral, der helhet og del påvirker prosessen og analysen:

I min *forberedelse* innhentet jeg skriftlig materiale i form av fylkesnemndsvedtak i Lovdata.

Neste fase, *koding*, handler om å fremheve og sette ord på viktige poenger i mitt datamateriale (Johannessen et al., 2018, s. 284). Jeg startet induktivt med å lese vedtakene, og noterte ned refleksjoner, ulike tema og når medvirkning fremgikk i vedtakene. Jeg gjorde dette for hånd og benyttet meg av refleksjonsnotater. Ved at vedtakene er tilgjengelig i Lovdata, kunne jeg søke gjennom vedtakene, slik at jeg sjekket min egen koding opp mot relevante ord: «medvirkning,» «modenhet,» «alder,» «vurdering» og liknende. Gjennom å kode vedtakene, i kombinasjon med å lese teori, spisset temaene seg, og jeg kunne jeg ta fatt på kategoriseringen av dataene.

Jeg valgte å *kategorisere* vedtakene ut fra barnets uttalte mening om hvor de ønsker å bo, slik det fremgår i vedtakene. Jeg delte materialet inn i tre ulike kategorier: 1. De barna som ikke vil bo hjemme, 2. De barna som vil bo hjemme og 3. De ambivalente barna. Da materialet viste seg noe omfattende valgte jeg som nevnt å utelate kategori 3; de ambivalente barna (jf. punkt 5.3). Jeg har valgt å presentere alle sakene som inngår i min analyse, først de sakene der barna *ikke* vil bo hjemme, deretter de sakene der barnet *vil* bo hjemme. Jeg har fulgt samme oppsett i alle sakene: først kort om saken, så barnets synspunkter slik de gjengis fra talspersonen. Dersom barnet er hørt av nemnda eller sakkyndige er det denne gjengivelsen jeg viser til. Jeg presenterer deretter hvordan nemnda vurderer barnets synspunkter ut fra kriteriene om modenhet og alder, og om barnets mening vurderes å være et uttrykk for barnets evne til å danne seg egne synspunkter på en fornuftig og selvstendig måte. Etter presentasjonen av sakene viser jeg til hvordan barnets synspunkter vektes, både som egenvekt og som relativ vekt, og hva nemnda benytter som argumentasjon for å tillegge barnets synspunkter vekt eller ikke.

Flere momenter går igjen i nemndas vurderinger, og er vesentlige for hvordan nemnda vektet barnas synspunkter. Disse momentene er *alder, modenhet, tydelige meninger, konsistente meninger over tid, meningen er uttrykt til flere, redd for foreldrene, atferd, lojalitet til foreldre og risiko*. Tabellen under viser hvilke momenter som trekkes frem av fylkesnemnda i vurderingen av barnas synspunkter, som henholdsvis styrker og svekker vekten av barnets mening. Både antall

momenter som trekkes frem og hvordan disse vektes er klart styrkende for de barna som *ikke* vil bo hjemme. For de barna som *vil* bo hjemme vises det til færre momenter for å styrke barnets mening og det fremgår også momenter som svekker vekten av barnets mening. På bakgrunn av min koding og kategorisering kan fylkesnemndas vurderinger og vekting av barnets synspunkter, illustreres i følgende tabell:

Kategorier	Antall	Momenter som styrker vekten av barnets mening	Antall	Momenter som svekker vekten av barnets mening	Antall
Barna som ikke vil hjem	5	Alder Modenhet Barnets tydelige mening Meningen er konsistent over tid Meningen er uttrykt til flere Redd for foreldrene Atferd Risiko ved å gå imot barnets mening	1/5 1/5 5/5 5/5 4/5 4/5 2/5 1/5		
Sum			23		0
Barna som vil bo hjemme	6	Alder og modenhet Risiko ved å gå imot barnets mening Barnets tydelige mening	1/6 1/6 6/6	Alder og modenhet Risiko for skjevutvikling Lojalitet til foreldre	3/6 1/6 1/6
Sum			8		5

Tabell 1

Kategoriseringen illustrert i tabellen er strukturerende for presentasjonen av funn i neste kapittel.

Den siste fasen i tematisk analyse er *rapportering*. Rapportering innebærer å skrive frem temaene og deres innhold (Johannessen et al., 2018, s. 301). Prosessen med å skrive har vært delvis overlappende med kategoriseringsfasen, og underkategoriene har vokst frem underveis i skrivearbeidet, og gjennom aktiv jobbing med materialet. Skriveprosessen har derfor vært en del av analysearbeidet. Dette har også gjort prosessen dynamisk, der nye innsikter har virket tilbake på mine tolkninger og således forandret helheten.

Kapittel 6. Funn

I denne delen av oppgaven presenterer jeg resultatene av min tematisk analyse. Jeg strukturerer kapittelet inn i de to hovedkategoriene: 1. Barna som *ikke* vil hjem, og 2. Barna som *vil* bo hjemme. Jeg presenterer kategoriene separat. I hver presentasjon gir jeg en kort fremstilling av hver enkelt sak og barnets synspunkter, slik de gjengis i vedtaket. Deretter ser jeg på hvordan nemnda vurderer barnets synspunkter, og hva de fremhever som viktig. Etter å ha presentert vedtakene sammenfatter jeg hvilke momenter som går igjen i nemndas vurderinger, og som kan sies å være argumenter for å vektlegge barnets mening eller ikke. Jeg bruker begrepene *egenvekt* og *relativ vekt* som utgangspunkt for å fremstille nemndas vurdering av barnets synspunkt. Som beskrevet i kapittel 3 dreier egenvekt seg om vekten av barnets syn isolert sett, mens relativ vekt viser til at nemnda vurderer barnets syn opp mot en helhetsvurdering av hva som er barnets beste (Sandberg, 2020, s. 124-125).

6.1. Barna som *ikke* vil hjem

Til sammen har fem barn, fire gutter og en jente, i utvalget uttrykt at de ikke ønsker å bo hjemme. Alle barna bor utenfor hjemmet når saken er til behandling i fylkesnemnda, de har bodd hjemmefra fra fire måneder til fem år, og de fleste av dem er akutt plassert. To barn bor i beredskapshjem, et barn er frivillig plassert i fosterhjem, et barn bor på akuttsenter, et barn bor hos sin stefar. Ett av barna er 11 år, tre er ti år og ett er åtte år. Barna kan sies å være tydelige og verbale i sin fremstilling til talspersonen, på en slik måte at fylkesnemnda legger til grunn at barnet ikke ønsker å bo hjemme. Mange av barna har sagt sin mening til andre instanser som barnevernet, skole, i tilrettelagt avhør, beredskapshjem, sakkyndig eller andre. Nemnda har i alle sakene dømt i samsvar med barnets ønske, og det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse.

Jente som ikke vil bo sammen med mamma

FNV-2020-51-FNO omhandler en jente på ti år. Hun bor sammen med moren sin, som er eneforsørger. Mor har utfordringer med sin psykiske helse og familien har fått hjelpetiltak gjennom flere år. Etter en hendelse plasseres jenta i beredskapshjem, hun bor der når saken behandles i fylkesnemnda, etter fire måneder. Mor er ikke enig i omsorgsovertakelse.

Barnets synspunkter

Jenta beskriver til talspersonen hva som skjedde da hun ble akutt plassert. Hun forteller at hun ble redd fordi «mamma ble rar og gal», og at «mamma var full og skremte barna». Jenta sier at hun ikke vil hjem til mamma, og at hun trives der hun er nå. Selv om mamma er ok og bra nå, vil hun ikke flytte hjem til henne. Jenta har ulike forslag til hvor hun kan bo, dersom hun kan bestemme. Jenta har ikke ønsket å ha samvær med mamma mens hun har bodd i beredskapshjemmet. Til talspersonen sier jenta at hun kan treffe mamma litt, annenhver måned, og hun vil at det skal være tilsyn til stede. Avslutningsvis spør talspersonen om det er noe jenta vil hun skal si til de som bestemmer hvor hun skal bo. Hun svarer at hun vil at talspersonene skal si at hun ikke vil bo sammen med mamma. I barneverntjenestens saksfremlegg står det at jenta selv har uttrykt at hun er utrygg på mor, og at hun ikke vil flytte hjem. Barneverntjenesten viser til at jenta har vært konsistent på dette over tid, og hun har sagt det samme til flere, som beredskapshjemmet, barneverntjenesten og talspersonen.

Fylkesnemndas vurdering og vektning av jentas synspunkter

I begrunnelsen for vedtaket skriver fylkesnemnda: «I vurderingen er det lagt stor vekt på As eget ønske. A har lenge være tydelig på at hun ikke ønsker å bo hjemme, men at hun vil bo i fosterhjem» Videre skriver nemnda at: «Hun har uttrykt at hun er redd/usikker på mor, og at hun i lang tid har fastholdt at hun ikke har ønsket samvær.» Fylkesnemnda fremhever at jenta tydelig uttrykker at hun ikke vil bo hjemme, dette underbygges med at hun har sagt dette til flere og over lang tid. Nemnda fremhever at jentas redsel for mor, er en viktig grunn til å ta jentas syn på alvor.

Fylkesnemnda viser til mors manglende emosjonelle omsorg for jenta, samt mors utfordringer knyttet til egen psykisk helse. De vurderer at det er «høy grad av sannsynlighet at det igjen vil bli alvorlige mangler ved den emosjonelle omsorgen» og at dette ikke kan avhjelpes ved hjelpetiltak. Nemnda konkluderer med at en omsorgsovertakelse er til jentas beste og at en plassering i fosterhjem er i tråd med hennes ønske. Jentas meninger og nemndas beslutning samsvarer, og jentas mening er tillagt «stor vekt», som ett av flere elementer som støtter opp under beslutningen om en omsorgsovertakelse.

Gutt som sier at barneverntjenesten reddet ham da han ble plassert i beredskapshjem

FNV-2019-237-TRL handler om en gutt på 11 år. Gutten ble akutt plassert i beredskapshjem sammen med sin søster på seks år. Da søsteren er utenfor mitt aldersutvalg, er hun bare inkludert der nemnda beskriver barna samlet. Gutten bodde i beredskapshjem i halvannen måned sammen med søsteren, før han flyttet til et annet beredskapshjem, fordi han fungerte dårlig, hadde mye sinne og fordi søsteren var redd for ham. Han bodde der i tre uker før han ble innlagt på ungdomspsykiatrisk avdeling. Etter ti dager flyttet han videre til et akuttsenter hvor han fremdeles bor. Han har til sammen bodd fem måneder utenfor hjemmet. Foreldrene er enig i omsorgsovertakelse av gutten, på grunn av guttens omfattende omsorgsbehov.

Barnets synspunkter

Gutten har fortalt om vold fra mor og far i tilrettelagt avhør, i beredskapshjemmet og på akuttsenteret. Han har også fortalt om dette i tre samtaler med talspersonen, og vist hvordan han ble slått. Gutten har sterkt motsatt seg samvær, særlig med far. Gutten har sagt tydelig til beredskapsmor, ungdomspsykiatrisk avdeling og akuttsenteret der han bor at han ikke ønsker å bo sammen med foreldrene. Rapporten fra talspersonen gjengis ikke, men fylkesnemnda viser til at de på bakgrunn av rapport og forklaring fra talspersonen legger til grunn at «gutten er tydelig på at han ikke ønsker å bo sammen med foreldrene.» Til beredskapsmor har gutten uttalt at barneverntjenesten reddet ham da han ble plassert.

Fylkesnemndas vurdering og vektning av guttens synspunkter

Gutten har diagnose «lettere psykisk utviklingshemmet,» og søsteren er beskrevet som umoden for alderen. Fylkesnemnda har tatt høyde for dette i sine vurderinger. De bemerker:

«...selv om barnas syn på saken skal tillegges vekt etter deres alder, modenhet og utvikling finner retten det spesielt at de ikke ønsker å bo med foreldrene. Retten mener dette mest sannsynlig sier noe om hvor vanskelig det har vært hjemme i tiden før akuttplasseringen. Retten har også merket seg at begge barna, tilsynelatende uavhengig av hverandre, har forklart seg konsistent, over gjentatte anledninger om vold. Retten mener dette styrker bevisverdien av uttalelsene.»

Fylkesnemnda påpeker at barnas uttalelser hver for seg styrkes ved deres sterke og vedvarende motstand mot å møte foreldrene, og deres kraftige reaksjoner når dette spørsmålet blir tatt opp. Fylkesnemnda argumenterer, slik jeg tolker det, sterkt for at barnets mening skal tas hensyn til. Blant annet ved at nemnda viser til at guttens meninger bør tillegges vekt, på tross av at han har en diagnose som tilsier at hans fungering ikke tilsvarer hans alder. Fylkesnemnda fremhever at barna har forklart seg konsistent, gjentatte ganger og uavhengig av hverandre om vold. I tillegg legger nemnda vekt på barnas motstand mot å møte foreldrene som argumenter for at barnas syn skal vektlegges og tas hensyn til.

I vedtaket fremgår det ikke hvilken vekt fylkesnemnda har tillagt barnas synspunkter i vurderingen av barnas beste. Imidlertid har nemnda vurdert at begge barna har omfattende omsorgsbehov som ikke kan dekkes i hjemmet, eller ved hjelpetiltak. De mener derfor at omsorgsovertakelse fremstår som nødvendig og til barnets beste og vurderer at det vil foreligge for stor risiko for barnas utvikling dersom barna skal bo sammen med foreldrene. Denne risikoen begrunnes med hva barna har formidlet om sine opplevelser i hjemmet og deres klart uttalte ønske om å ikke bo sammen med foreldrene. På bakgrunn av nemndas vurderinger legger jeg til grunn at barnas tydelige mening har innvirkning på utfallet og at nemnda har tatt barnas mening inn i en helhetsvurdering av barnets beste.

Gutt som forteller at det ikke er noe ved mamma han savner

FNV-2019-257-FHS omhandler en gutt på ti år. Gutten har bodd sammen med mor og stefar tidligere. Mor har utøvd vold mot gutten, noe som er beskrevet av gutten, av stefar og av mor selv. De siste fem månedene har gutten bodd i beredskapshjem hos stefar, mor har bodd utenfor hjemmet og gutten har ikke sett moren sin de siste tre månedene. Mor er enig i omsorgsovertakelse og erkjenner bruk av vold ovenfor gutten.

Barnets synspunkter

Gutten har fortalt om vold fra mor, blant annet til lærer, barneverntjenesten, i tilrettelagt avhør og til kommunepsykologen. Kommunepsykologen vurderer at gutten strever med å fortelle om volden, på tross av at mor erkjenner bruk av vold og at hun oppfordrer gutten til å fortelle. Fylkesnemndlederen og den sakkyndige har snakket med gutten en gang i forkant av

nemndsaken. Gutten forteller dem om familien og nettverket sitt og at han trives både hos stefar og når han er hos tante. Han forteller at han helst vil bo hos tante fordi hun er snill, og at hun kjører ham til venner hvis han ønsker det. Gutten sier at det ikke er noe ved mamma han savner, og at han ikke vil treffe henne. Han synes det er bra at han ikke har sett mamma på tre måneder, og han er redd for at hun skal begynne å knipe han igjen. Gutten sier at det er skummelt hvis mamma skal komme på besøk og at han ikke vil treffe henne, selv med tilsyn.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av guttens synspunkter

Fylkesnemnda vurderer at: «det er på det rene at A har hatt det svært vanskelig under mors omsorg.» Nemnda setter dette i sammenheng med at gutten synes det er vanskelig å snakke om mor, og at han er redd for henne. De skriver at det avgjørende for dem er at vold har vært et tema over flere år, at gutten har fortalt om vold til flere ulike instanser og at disse tar guttens uttalelser på alvor. Nemnda vurderer at gutten fremstår som troverdig og preget av de omsorgsbetingelsene han har levd under. De viser til at guttens uttalelse om samvær er et klart uttrykk for at han ikke vil treffe mor, og påpeker at «meningen fremstår klart begrunnet med og i tilknytning til mors voldsutøvelse og sinne. A fremstår preget av dette, og nemnda finner ikke grunn til ikke å skulle ta hans uttalte mening på det største alvor.»

Fylkesnemnda legger her til grunn at gutten har fortalt om vold til ulike instanser og over flere år. De viser til at gutten fremstår som troverdig; han er preget av de omsorgsbetingelsene han har levd under og han er redd for mor. De finner ingen grunn til å betvile guttens meninger, og viser til at hans mening er klart uttalt og begrunnet. Jeg tolker fylkesnemndas begrunnelser som argumenter for å vurdere gutten som moden, og for at hans mening skal tillegges vekt.

Fylkesnemnda viser til at guttens omsorgsbetingelser er uholdbare og at situasjonen ikke kan avhjelpes ved hjelpetiltak. Det vurderes at vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt og at det er til barnets beste med en omsorgsovertakelse. Nemnda viser til at det er enighet mellom barneverntjenesten og mor om omsorgsovertakelse, og at guttens meninger er i samsvar med dette. Fylkesnemnda skriver at de har tillagt guttens mening stor vekt i avgjørelsen.

Gutt som har bodd i fosterhjem i fem år

FNV-2019-159-TRO omhandler en gutt på åtte år som har vært frivillig plassert i fosterhjem i fem år. Mor og barneverntjenesten er enige om at gutten skal fortsette å bo i fosterhjemmet, og behandlingen er en formalisering av dette.

Barnets synspunkter

Gutten uttaler til talspersonen at han ikke kan huske å ha bodd hos mor da han var liten, og at han «liksom alltid» har bodd i fosterhjem. Gutten sier at det er fint og trygt i fosterhjemmet, og at han vil fortsette å bo der. Fylkesnemnda viser til at gutten tidligere har sagt at han ikke ønsker å skilles fra fosterforeldrene, og at han har truet med å ta livet sitt om det skjer. Gutten forteller til talspersonen at han ønsker tretti minutter samvær og at fostermor er til stede under samværet. Fylkesnemnda påpeker at dette bør etterkommes.

Fylkesnemndas vurdering og vektning av guttens synspunkter

Fylkesnemnda beskriver at guttens meninger er tydelige, utover dette vurderer de ikke guttens meninger i betydelig grad. Likevel kommer det klart frem i vedtaket at hans meninger inkluderes i beslutningen, da nemnda viser til at: «omsorgsovertakelse vurderes også å være både i tråd med As ønske og til hans beste.» I tillegg fremhever nemnda at gutten har en etablert tilknytning til fosterforeldrene, og at de antar at en flytting kan føre til alvorlige problemer for gutten, også på sikt. I vedtaket viser nemnda til at mor og barneverntjenesten er enige om at gutten skal fortsette å bo i fosterhjem, og at guttens mening samsvarer med dette.

Gutt som forteller at han vet at mamma kommer til å være slem hvis han flytter hjem

FNV-2018-287-MRO omhandler en gutt på ti år som har bodd sammen med mor og sine to søsken. Gutten flyttet til sitt tidligere besøkshjem, og bodde der i ett år før han flyttet inn til et nytt beredskapshjem som er tiltenkt som fosterhjem. Gutten har bodd utenfor hjemmet i ett år og to måneder når saken er oppe til behandling i fylkesnemnda. Mor er dømt for vold mot alle sine tre barn i 2016. Det beskrives i vedtaket hvordan gutten strever når han bor med mor, og det foreligger mange bekymringsmeldinger fra ulike instanser over lang tid. Gutten har fortalt om psykisk og fysisk vold til sosiallærer, beredskapsmor, fostermor, i tilrettelagt avhør, til sakkyndig

og talsperson. Mor er ikke enig i omsorgsovertakelsen, mens far er enig. Far bor utenfor Norge og er ikke aktuell som omsorgsperson for gutten.

Barnets synspunkter

Gutten er hørt av sakkyndig og av talsperson. Gutten uttrykker til sakkyndig at han ikke ønsker å flytte hjem til mor. Han sier at han vet at mamma kommer til å være slem mot ham hvis han flytter hjem og at mamma ikke bør ha barn. Han forteller at samværene med mamma er «litt dårlig» fordi mamma vil at han skal flytte tilbake. Gutten forteller: «hun spør hvorfor jeg bor i fosterhjem enda hun vet det selv. Hun prøver å lure meg til å si at jeg ikke vet hvorfor. Hun sier hun ikke har vært slem eller gjort meg noe. Hun lyver.» Gutten sier at han synes det er greit at en voksen passer på når han besøker mamma, så det ikke skjer noe. Han forteller at pappa er snill og ikke som mamma, og at han ikke trenger tilsyn på besøk hos pappa. I samtale med talsperson sier gutten at han ikke ønsker å flytte til mor og at han vil ha tilsyn under samværene med henne.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av guttens synspunkter

Fylkesnemnda vurderer det som helt tydelig at gutten ikke ønsker å bo hos mor. De underbygger vurderingen med at gutten har uttrykt dette både til sakkyndig og til oppnevnt talsperson. Nemnda påpeker at han ønsker seg tilbake til det tidligere beredskapshjemmet og ikke til mor, og vurderer at gutten ikke anser mor som et omsorgsalternativ. Videre viser nemnda til at gutten er klar på at han ønsker tilsyn under samvær. Fylkesnemnda skriver at de ser dette som en klar beskjed om at han ikke er trygg på mor. I tillegg fremhever nemnda at gutten er: «10 ½ år og har tydelig og over tid gitt uttrykk for at han ikke vil bo hos mor.» Fylkesnemnda argumenterer for at guttens mening skal tillegges vekt både fordi han har uttalt seg til flere, over tid, hans alder, at han er utrygg på mor og at hans ønsker er tydelige. Et annet moment som fylkesnemnda legger til grunn er at guttens uregulerte atferd bedret seg raskt etter flytting til beredskapshjem, og nemnda tolker dette som: «et klart uttrykk for at det var omsorgssituasjonen hos mor som medførte at han ikke hadde det bra.» I beskrivelsen av barnets omsorgsbehov viser fylkesnemnda til at guttens atferd: «må anses som et tydelig og kontinuerlig rop om hjelp, der han på sin måte har sagt at han ikke hadde det bra.» Nemnda ser her ut til å legge guttens atferd til grunn for vurderingen, og at de ser atferden som et uttrykk for hans vanskelige omsorgssituasjon hos mor.

Fylkesnemnda finner det klart at en omsorgsovertakelse er nødvendig. I vedtaket vektlegges det at gutten har særskilte omsorgsbehov, samt at hans mening om at han ikke ønsker å bo hos mor er så klart uttalt over tid. I tillegg viser nemnda til at mors fungering er marginal. Nemnda konkluderer med at hjelpetiltak ikke kan kompensere for manglene i mors evne til å møte guttens behov, og de finner at barnets beste er å plasseres ut av hjemmet. På bakgrunn av nemndas vurdering antar jeg at guttens synspunkter er tillagt stor vekt i beslutningen.

6.2. Egenvekt – vekten av barnas egne synspunkter

De seks sakene som beskrives ovenfor har klare likhetstrekk. I alle sakene er barnets mening hørt og fremgår i vedtaket, og inkludert i en helhetsvurdering av barnets beste. I vurderingene av barnets synspunkter er det noen argumenter som går igjen i flere av sakene, og som kan oppfattes som nemndas argumenter for å vektlegge barnets meninger. Det vil si hvilken vekt barnas egne synspunkter tillegges: *egenvekten av barnas meninger*. Ut fra hvordan sakene er presentert og argumentert for av fylkesnemnda, tolker jeg at barnets meninger blir vurdert som modne ved at de er *tydelige, konsistente over tid, uttrykt til flere*, samt at barnet er *redd for foreldrene sine*. Nemndas vurderinger av barnets *alder, atferd og risiko* er også momenter som blir vektlagt og tatt stilling til i nemndas beslutninger. De ulike momentene vektles og vurderes ut fra en tolkning av lovteksten i barnekonvensjonen §12 og barnevernloven § 6-3, knyttet til en vurdering av barnets modenhet. I materialet fremtrer de nevnte momentene som styrkende for nemndas vurdering av at barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter og at disse ses som fornuftige.

Alder

Alder og modenhet er sentrale komponenter for fylkesnemndas vurdering av barns synspunkter (jf. kapittel om rettslig grunnlag). I de sakene der barna ikke vil hjem, fremstår ikke alder som fremtredende i nemndas vurderinger. Nemnda har likevel trukket frem alder som en faktor i en av sakene, en gutt på ti år (FNV-2018-287-MRO), der de viser til at barnets mening skal tillegges vekt fordi han har uttalt seg til flere, over tid, hans alder og at hans ønsker er tydelige. Her fremheves alder som et av flere argument for å vektlegge barnets mening.

Fylkesnemndas argumentasjon om modenhet

Modenhet synes i liten grad å trekkes frem eksplisitt i fylkesnemndas vurderinger. Et unntak er i saken om en gutt på 11 år med diagnosen lettere psykisk utviklingshemmet (FNV-2019-237-TRL), der nemnda argumenterer for at guttens synspunkter skal vektlegges på tross av antatt umodenhet. I de andre sakene vurderer jeg at nemnda gjør en vurdering av modenhet, som ligger tett opp mot barnekomiteens beskrivelse, der modenhet beskrives som barnets evne til å gi uttrykk for sine selvstendige meninger, og at disse meningene er fornuftige, sett i forhold til barnets kunnskap om saken (FNs barnekomité, 2009, s.11). I neste avsnitt vil jeg gjøre rede for hvordan fylkesnemnda argumenterer for modenhet i mitt materiale.

Barn som uttrykker sine tydelige meninger

Gjennomgående for sakene over er at fylkesnemnda beskriver barnets mening som tydelige eller klare. I en sak (FNV-2019-159-TRO) står det ikke noe om hvordan barnets utsagn er vurdert, men ut fra hva gutten uttaler legger jeg til grunn at barnets synspunkter fremkommer tydelig. I de andre sakene omtaler nemnda barnas syn som tydelige, som for eksempel: «Fylkesnemnda vurderer det som helt tydelig at gutten ikke ønsker å bo hos mor» (FNV-2018-287-MRO) og «Fylkesnemnda oppfatter guttens uttalelser om samvær som et uttrykk for hans klare mening om at han ikke ønsker å treffe mor i dag og fremover» (FNV-2019-257-FHS). I disse to eksemplene, som i de andre sakene referert ovenfor, skriver nemnda at barnets mening fremstår som utvetydig og ikke til å misforstå. De trekker ikke barnets synspunkter i tvil, men vurderer at det barnet gir uttrykk for er barnets egne meninger, som vurderes som rimelige. Fylkesnemnda mener barnets utsagn gir inntrykk av et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter og at synspunktene anses som barnets egne, slik det fremgår i FN barnekonvensjon artikkel 12. Jeg tolker det slik at nemnda argumenterer for at barnet skal forstås som modent og at meningene skal vektles deretter.

Barn som fastholder sine meninger konsistent og over tid

I alle sakene er det lagt vekt på at barnets mening er fastholdt og konsistent over tid, i tillegg til å være tydelig uttalt. At uttalelsene er konsekvente over tid ser ut til å være en faktor som styrker barnets uttalelser. I en sak uttaler nemnda at barnets konsistente meninger over tid legges til grunn i beslutningen (FNV-2019-159-TRO). Gutten har i denne saken uttalt at han ikke kan huske å ha bodd hos andre enn fosterhjemmet og at han ønsker å fortsette å bo hos dem. I fire

saker har fylkesnemnda skrevet at tid er en faktor som har betydning for hvordan de vurderer og vekter barnets synspunkter. Som i FNV-2019-237-TRL: «Nemnda legger særlig vekt på at barna hver for seg og over tid har fortalt om dette» og FNV-2019-257-FHS der nemnda legger «til grunn at gutten har fortalt om vold til ulike instanser og over flere år.» Tid trer også frem som avgjørende for nemndas vurderinger i de to neste sakene der «jenta lenge har vært tydelig på at hun ikke ønsker å bo hjemme» (FNV-2020-51-FNO) og «hans mening om at han ikke ønsker å bo hos mor så klart uttalt over tid» (FNV-2018-287-MRO). Tidsaspektet fremstår her som viktig i vurderingene og fylkesnemnda argumenterer for at det å uttrykke samme mening over tid styrker barnets mening og dens egenverdi. Jeg tolker dette som et uttrykk for at tid er en faktor som er med på å styrke oppfatningen av at det er barnets egen mening, og at den ikke er påvirket av andre forhold eller personer. Tid og konsistente meninger synes å være et argument for barnets evne til å danne seg egne synspunkter og et uttrykk for barnets modenhet. Samlet er tid en viktig faktor i fylkesnemndas vurderinger. Særlig når barnet har opprettholdt samme mening over tid ser det ut til å bli vektlagt, som en begrunnelse for å ta barnets meninger på alvor.

Barn som uttrykker sine meninger til flere personer

Flere av barna har fortalt om vanskeligheter hjemme, som vold, rusmisbruk og omsorgssvikt til flere personer og til ulike instanser. At barnet har fortalt til flere personer er karakteristisk for fire av sakene. De har både uttalt seg om hva de har vært utsatt for og at de ikke ønsker å bo hjemme. Dette går tydelig fram i en sak der nemnda skriver at «gutten har fortalt om vold fra mor og far i tilrettelagt avhør, i beredskapshjemmet og på akuttsenteret. Han har også fortalt om dette i tre samtaler med talspersonen, og vist hvordan han ble slått» (FNV-2019-237-TRL). Det at barna uttaler seg til flere om vanskeligheter hjemme blir beskrevet og inkludert i nemndas vurderinger, og synes å være et argument for å ta barnets synspunkter på alvor. Som i FNV-2019-257-FHS der det påpekes at «det avgjørende for fylkesnemnda er at vold har vært et tema over flere år, og at gutten selv har fortalt om vold til flere ulike instanser, og at disse tar guttens uttalelser på alvor» og i FNV-2018-287-MRO der nemnda «vurderer det som helt tydelig at gutten ikke ønsker å bo hos mor. Dette har han uttrykt både til sakkyndig og til oppnevnt talsperson, og det er tydelig at han ikke anser mor som noe omsorgsalternativ.» Det å uttale seg til flere synes å være grunnlag for at nemnda vurderer barnet som i stand til å danne seg egne synspunkter og at barnet gir uttrykk for sin mening på en fornuftig og selvstendig måte, og at meningene må vektles deretter.

Barn som er redd for mor og/eller far

I fire av sakene har barnet uttalt at de er *redd* for en eller begge foreldrene. I to av sakene bruker barnet ordet *redd*: «Hun har uttrykt at hun redd og usikker på mor» (FNV-2020-51-FNO) og «Gutten synes det er vanskelig å snakke om mor, og han er redd for henne» (FNV-2019-257-FHS). I de to andre sakene er ikke ordet *redd* benyttet. Likevel slutter jeg ut fra de beskrivelsene barnet gir, samt at barna sterkt motsetter seg samvær og vil ha noen til stede under eventuelle samvær, at barnet uttrykker en redsel forbundet med å se foreldrene. Det går frem i FNV-2018-287-MRO der gutten forteller at han vet at mamma kommer til å være slem hvis han flytter hjem, og at han sier tydelig til talspersonen, at han ønsker å ha med en voksen på samvær med mamma «så det ikke skjer noe.» I FNV-2019-237-TRL motsetter gutten seg samvær, samt at han har fortalt om vold til flere. Begge disse opplysningene gir grunn til å tenke at gutten er redd for foreldrene sine, og jeg vil anta at nemnda har vurdert det slik. Det at barnet uttrykker redsel ser ut til å være et argument for at fylkesnemnda legger barnets synspunkter til grunn i sine vurderinger.

Barnets atferd som argument

I mange av sakene beskriver fylkesnemnda at atferd kan tolkes som et uttrykk for hvordan barnet har det, men kun i to saker beskriver nemnda barnets atferd som et uttrykk for barnets *mening*. I den ene saken vurderer nemnda at «hans atferd må anses som et tydelig og kontinuerlig rop om hjelp, der han på sin måte har sagt at han ikke hadde det bra» (FNV-2018-287-MRO). I den andre saken skriver nemnda at «barnas uttalelser hver for seg styrkes også ved deres sterke og konsistente motstand mot å møte foreldrene, og deres kraftige reaksjoner når dette spørsmål blir tatt opp» (FNV-2019-237-TRL). I begge sakene argumenterer nemnda for at barnets atferd bekrefter barnets uttalelser. Slik sett er barnets atferd med å underbygge og bekrefte de verbale synspunktene, noe som samlet sett styrker barnets synspunkter i nemndas vurderinger.

Barn i risiko som argument

Når risiko er et tema i vedtakene er det ofte knyttet opp mot hvordan nemnda vurderer hvilken risiko det innebærer for barnet å bli værende under foreldrenes omsorg, og hvilke konsekvenser det kan ha for barnet i form av skjevutvikling, utilstrekkelig omsorg eller å bli utsatt for vold.

I et av vedtakene er risiko knyttet opp mot at det er uheldig for barnets utvikling å gå imot barnets mening. På bakgrunn av at gutten (og søster på seks år) har uttalt seg om vold til flere instanser, og at de ikke vil bo hjemme, vurderer nemnda at: «det vil foreligge for stor risiko for deres videre utvikling dersom det tross dette bestemmes at de skal bo sammen med foreldrene» (FNV-2019-237-TRL). Nemnda vurderer her om de skal legge vekt på barnets mening, sett opp mot hvilken risiko det utgjør å tilbakeføre barnet mot deres vilje. Slik fungerer risiko som en styrkende faktor for å vektlegge barnets mening og som et argument for å ta barnets mening på alvor.

6.3. Relativ vekt av barnas synspunkter

I de fleste sakene der barnet *ikke* vil hjem gir fylkesnemnda mange argumenter for å legge vekt på barnets mening. Argumentene fremgår tydelig i vurderingen av saken, og legger premisser for hvordan barnets mening skal vektes i helhetsvurderingen, som den *relative vekten* av barnets meninger. I to saker (FNV-2020-51-FNO og FNV-2019-257-FHS) fremgår det at barnets mening er tillagt «stor vekt» i nemndas beslutning. Ut fra hvordan jeg leser de tre andre sakene, er barnets mening tillagt betydelig vekt, basert på hvordan barnets synspunkter fremstilles og vurderes. Et eksempel på at barnets mening er gitt relativ vekt er i en sak der gutten: «framstår som helt tydelig på at han ikke ønsker å bo hos mor. Han uttrykte til både sakkyndig i samtaleprosessen og til oppnevnt talsperson, at han ikke ser dette som noe alternativ.» (FNV-2018-287-MRO). Det går ikke frem hvordan guttens synspunkter er vektet opp mot andre hensyn, men ut fra den klare formuleringen er det grunn til å anta at guttens synspunkter er tillagt betydelig vekt. Et eksempel på at barnets meninger inngår i helhetsvurderingen, men ikke i hvilken grad, er sak FNV-2019-159-TRO, der nemnda skriver at beslutningen er i samsvar med barnets ønsker.

Oppsummert fremhever fylkesnemnda ofte flere argumenter for å vekte barnets meninger, for å underbygge hvilken relativ vekt barnets mening skal ha i vurderingen av barnets beste. I alle sakene der barna *ikke* vil hjem, er det samsvar mellom barnets ønsker og nemndas beslutning.

6.4. Barna som *vil* bo hjemme

I seks saker med til sammen ni barn, har barna gitt uttrykk for at de ønsker å bo hjemme. Av de ni barna er to gutter og syv jenter. Ett barn bor utenfor hjemmet på det tidspunktet saken behandles i fylkesnemnda, mens de andre åtte barna bor hjemme. To av barna er syv år, to er åtte år, to er ni år, ett er ti år og to er 11 år. Barna i disse sakene kan sies å uttrykke seg på en slik måte at fylkesnemnda legger til grunn at barnet ønsker å bo hjemme. Nemnda har i to av sakene fattet vedtak i samsvar med barnets uttrykte ønske, med dette mener jeg at barnevernets forslag om omsorgsovertakelse ikke er tatt til følge, og at barna skal fortsette å bo hjemme.

Gutt som uttrykker seg lite verbalt

FNV-2020-36-FHS handler om en gutt på syv år som har bodd sammen fire søsken og foreldrene sine. Det er bare gutten på syv år som er innenfor mitt aldersutvalg. Barnevernet har mottatt jevnlig bekymringsmeldinger knyttet til barnas atferd, og har vært inne i familien med flere ulike hjelpetiltak. Både skole, miljøterapeut i familien og barneverntjenesten vitner om en gutt som kan ha en voldsom atferd, både ved at han slår, sparker, spytter og kaster. I tillegg opplyses det at gutten har vansker med å uttrykke seg verbalt og å snakke norsk. Foreldrene er ikke enige i omsorgsovertakelse.

Barnets synspunkter

Fylkesnemnda innleder under overskriften «barnets mening» at nemnda har kommet til sin konklusjon selv om barnas syn på saken fremstår som noe usikkert. Nemnda viser til at søsterens mening om bosted fremstår som ambivalent, mens broren har «uttrykt til talspersonen at han ikke vil flytte hjemmefra.» Fra samtalen med talsperson gjengis det at guttens ikke har sagt noe tydelig om samvær. Fylkesnemnda påpeker at de, uavhengig av barnets meninger, vurderer at begge barnas beste tilsier omsorgsovertakelse.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av guttens synspunkter

Det fremgår lite grunnlag i vedtaket for å si noe om hvordan fylkesnemnda vurderer barnets meninger utover at: «selv om han har uttrykt til talspersonen at han ikke vil flytte hjemmefra, vurderer nemnda at han er for liten til å forstå saken i sin helhet og hva som er hans eget beste i et lengre perspektiv.» I vedtaket går det frem at gutten sliter med å uttrykke seg verbalt, og at gutten

uttrykker seg mer gjennom atferd. Eksempelvis skriver nemnda at guttens «vansker kommer til uttrykk gjennom sterke, dels uforutsigbare og langvarige sinnereaksjoner.» Likevel finner jeg ikke grunnlag for å si at guttens atferd tas inn i vurderingen som et uttrykk for guttens meninger. Med utgangspunkt i nemndas vurdering av at gutten er for liten til å forstå sakens helhet og sitt beste, oppfatter jeg det slik at fylkesnemnda legger begrenset vekt på guttens synspunkter og ønske om å bo hjemme.

Fylkesnemnda vurderer ut fra sakens samlede bevis at: «foreldrene ikke innehar de nødvendige omsorgsevner som skal til for å gi både Jente f 2005 og Gutt f 2012 den nødvendige omsorg som de behøver ut fra sin alder og utvikling.» Nemnda beskriver barnas behov som «krevende og omfattende» og vurderer at omfattende hjelp til familien ikke har bedret situasjonen tilstrekkelig. Her utgjør foreldrenes manglende kompetanse og barnas omfattende omsorgsbehov nemndas argumenter for hva som er barnets beste. Barnets mening er ikke trukket frem i begrunnelsen, og ut fra argumentasjonen leser jeg det som om guttens mening har liten innvirkning på nemndas beslutning om omsorgsovertakelse.

Jente som ønsker at hun og lillebror kan bo en uke hos hver av foreldrene

FNV-2019-252-FMR handler om en jente på ti år som har bodd sammen med mor, far og lillebror på tre år. Jenta bor nå i beredskapshjem og har bodd der i omtrent fem måneder. Hennes lillebror er ikke omfattet av vedtaket. Fylkesnemnda beskriver i vedtaket at det er konflikter mellom foreldrene, som de ikke klarer å skjerme jenta fra. Jenta strever med følelsesregulering og har fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse, PTSD, dette settes i sammenheng med konfliktnivået i hjemmet. Foreldrene samtykker til omsorgsovertakelse.

Barnets synspunkter

Jenta forteller til talspersonen at det var vanskelig å flytte og begynne på ny skole, men at hun nå har begynt å få seg venner og at hun går på ridning en gang i uka. Hun sier at det er “helt greit” å bo i beredskapshjem. Når det gjelder fremtidig bosted, er hennes høyeste ønske at foreldrene skal få hver sin leilighet i nærheten av hverandre, slik at hun og lillebror kan bo en uke hos hver. Men, som talspersonen skriver: «hun innså at dette kanskje ikke var realistisk med det første. Da vil hun enten bo hos mor, eller hos farmor og farfar, hvis det var mulig.» Talspersonen og jenta

snakket om at plassering i fosterhjem kunne bli et utfall, og hun var klar over dette. Dette ønsket hun ikke, men hvis det ble utfallet, kunne det «kanskje gå greit det også.» Hvis jenta må flytte i fosterhjem vil hun gjerne ha så mye samvær som mulig.

Fylkesnemndas vurdering og vektning av jentas synspunkter

Fylkesnemnda viser til at det er «godt forståelig at jenta primært ønsker å bo sammen med foreldrene, som hun til nå har bodd sammen med og som hun naturlig nok er sterkt knyttet til.» De påpeker at det er vanskelig for et barn å vurdere hvordan det vil være å bo sammen med foreldrene og hvordan det vil virke på henne. Nemnda skriver at det er enda vanskeligere for jenta å «avveie dette mot ønsket om å bo sammen med foreldrene.» Slik jeg leser vedtaket vurderer nemnda jentas synspunkter og ser hennes mening som naturlig og godt forståelige. Samtidig fremhever de at jenta ikke forstår konsekvensene av sine valg og hva disse innebærer, på kort og lang sikt. Jeg tolker dette som en vurdering av jentas kapasitet og at hun ikke overskuer alle sakens sider og fremtidige konsekvenser.

Fylkesnemnda begrunner omsorgsovertakelsen med jentas behov for omsorg og foreldrenes manglende evne til å imøtekomme hennes behov, herunder å skjerme henne for konflikter mellom foreldrene. På tross av hjelpetiltak har ikke dette endret seg tilstrekkelig. Slik nemnda vurderer det, vil det være stor fare for psykisk skjevutvikling hos jenta dersom hun fortsetter å bo sammen med foreldrene. Fylkesnemndas syn er at «denne faren er så nærliggende at den etter nemndas syn overskygger de fordelene det nødvendigvis vil være at jenta får bo sammen med foreldrene.» De viser til at jentas ønske om å bo hjemme er vurdert mot andre hensyn i vurderingen av barnets beste, og konkluderer med at disse hensynene må veie tyngre enn jentas ønske, med særlig vekt på fare for psykisk skjevutvikling.

To jenter som sier at de ønsker å bo hos far

FNV-2019-217-OPP handler om fire søsken på to, ni, 11 og 13 år. Av disse barna er jentene på ni og 11 innenfor mitt aldersutvalg. Barna har tidligere bodd sammen med mor og far, men etter at foreldrene skilte lag i 2018 har barna bodd fast hos far. Familien har mottatt hjelpetiltak over flere år. Ulike instanser har i perioden frem til nemndsbehandlingen jevnlig meldt om bekymring. Begge jentene har utfordringer på skolen, blant annet med kontakt med jevnaldrende,

konsentrasjon og sinne, og har en etablert kontakt med Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk. Far samtykker ikke til omsorgsovertakelse.

Barnas synspunkter

Fra barnas samtaler med talspersonen er det referert at jenta på ni år har uttalt at hun ønsker å bo med far, jenta på 11 år lurer på hvor hun skal bo og er bekymret for at hun ikke skal få bo hos far.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av barnas synspunkter

Det er ingen beskrivelser i vedtaket om hvordan nemnda vurderer barnas uttalelser. De beskriver at det ikke er sannsynliggjort at fars omsorg for barna er utilstrekkelig, og de anbefaler at far og barna får tilpasset oppfølging og hjelpetiltak. De konkluderer med at vilkårene for omsorgsovertakelse ikke er oppfylt og konstaterer at «nemndas avgjørelse er i tråd med barnas syn.» Jeg leser vedtaket som at barnas meninger bekrefter avgjørelsen, men at meningene ikke har vært avgjørende for beslutningen.

Jente som forteller at hun og mor trenger hverandre

FNV-2019-170-HSF handler om en jente på 11 år som bor sammen med sin mor. I gjennomgangen av saken vises det til at mor har et alvorlig rusproblem, som har vedvart siden hun var gravid med jenta. Barnevernet fremmet sak om omsorgsovertakelse i 2016, som ikke ble tatt til følge. I ettertid har det kommet flere bekymringsmeldinger knyttet til mors rusbruk og hennes evne til å skjerme jenta. Fra den sakkyndige utredningen, i vedtaket fra barnevernvakta, i politiets vedtak og i barnevernets vurderinger fremkommer det at mor svarer for jenta, og i den grad jenta får uttale seg, er beskrivelsene i samsvar med mors. Den sakkyndige viser til at jenta har en omsorgsrolle overfor mor, og at jenta tar mors perspektiv på en slik måte at hennes eget indre fortrenses. Mor er ikke enig i omsorgsovertakelse.

Barnets synspunkter

Jenta ønsker å bli hørt direkte av nemnda, og det tilrettelegges for dette. Fra samtalen refereres det at jenta ikke ønsker å flytte, og hun svarer bekreftende på spørsmål om hun er redd for å flytte. Jenta forteller at «hun og mor trenger hverandre, og at de vil bli veldig lei seg dersom de ikke får være sammen.» Hun forteller også at hun vil bli bekymret for moren dersom hun må flytte, blant annet fordi moren er hasteoperert og jenta er redd for at moren må amputere foten.

Jenta har tidligere gitt uttrykk for at hun ikke ønsker å bo i fosterhjem hos mors søster og sier at de er besøks- og fosterhjem for pengenes del, og ikke av kjærlighet.

Fylkesnemndas vurdering og vektning av jentas synspunkter

Fylkesnemnda kommenterer at jenta har uttalt seg i samsvar med mors meninger når det gjelder besøkshjemmet. I tillegg viser nemnda til at det i samtalen med jenta kom fram at hun er opptatt av å ivareta mor. Slik jeg tolker det trekker de i tvil om jentas synspunkter er hennes egne, og de vurderer jentas meninger som et uttrykk for lojalitet til moren. På tross av dette er fylkesnemnda tydelig på at jentas alder og modenhet tilsier at hennes mening skal tillegges vekt i vurderingen, og at hun har gitt klart uttrykk for at hun ikke ønsker å flytte.

Fylkesnemnda påpeker at «barnets beste vurderingen ble vurdert som særlig krevende» og har utløst betydelig tvil hos nemnda og de sakkyndige. Problemstillingen dreier seg om en avveining av om barnets beste er å bli boende hos mor på tross av mangelfull omsorg, eller å flytte i fosterhjem. Slik jeg oppfatter nemnda er vurderingen vanskelig fordi jentas ønske skal legges vekt på, samtidig som nemnda vurderer mors omsorg som utilstrekkelig. Nemnda knytter vurderingen opp mot hvilken risiko det vil innebære å gå imot jentas syn, blant annet at det kan påvirke tilknytningen til fosterhjemmet og gi jenta en opplevelse av at det er begått en urett mot henne. Dermed er jentas egen mening av betydning for om hun kan få en god omsorgssituasjon et annet sted enn hos mor. Samlet sett har nemnda i vurderingen «lagt særlig vekt på de risikoaspekter de sakkyndige har fremhevet at foreligger ved å forbli i den omsorgssituasjonen hun i dag er i hos mor.» Fylkesnemnda vurderer at risikoen forbundet med å bli boende hos mor er tungtveiende. De kommer til at en omsorgsovertakelse er til barnets beste ut fra en samlet vurdering. Jentas mening har sånn sett ikke innvirkning på beslutningen, men hennes meninger er tydelig drøftet i vedtaket. Nemnda viser, slik jeg oppfatter det, at de tar jentas meninger på alvor.

To søstre som ikke vil flytte

FNV-2019-152-BUS handler om to jenter på åtte og ni år. Jentene bor hjemme hos mor, og far bor der også i perioder. Barneverntjenesten fremmet sak om omsorgsovertakelse i 2013 uten å få medhold. Det går frem at ulike instanser har meldt bekymring en rekke ganger: lege, legevakt, barnehage, skole og familiesenter. Bekymringsmeldingene omhandler rusbruk hos mor og far,

mors hyppige kontakt med helsevesenet i forbindelse med sine egne og barnas uforklarlige “vondter,” vold i familien, mors voldsomme sinne og manglende oppfølging av barna. Foreldrene har i liten grad tatt imot hjelpetiltak. Ved flere av bekymringsmeldingene har mor konfrontert melder og avvist videre kontakt, ved eksempelvis å bytte skole for jentene fem ganger. Det beskrives at den eldste jenta tar en ansvarsrolle i familien, mens den yngste fremstår som uregulert og kaotisk. Mor og far er ikke enige i omsorgsovertakelse.

Barnas synspunkter

Fra talspersonens samtale med barna gjengis det kun at begge jentene har forklart at de ikke vil flytte og at de vil bo hjemme. Det refereres kort fra en barnesamtale med barnevernet, utover det går det i liten grad frem hva som er barnas synspunkter.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av barnas synspunkter

Nemnda viser til at det er forståelig at barna sier at de ikke vil flytte, fordi de ikke kjenner til noe annet enn å bo hos foreldrene. «Nemnda mener at de ikke forstår alvoret i saken. De forstår ikke sine egne behov.» Nemnda legger «begrenset vekt på barnas uttalelser» og begrunner dette med barnets modenhet og kapasitet, ved at barna verken forstår alvoret i saken eller sine egne behov.

Fylkesnemnda beskriver at begge jentene har store omsorgsbehov og at foreldrene, verken alene eller samlet, vil klare å dekke barnas behov. Manglene i omsorgen kan ikke avhjelpes ved hjelpetiltak. Fylkesnemnda beslutter omsorgsovertakelse av begge jentene.

To søsken som vil bo sammen med pappa, ikke med mamma

FNV-2019-214-OSL handler om en jente på åtte år og en gutt på syv år. De har også en yngre søster på seks år, som ikke er tatt med i denne fremstillingen på grunn av alder. Barna har bodd sammen med mor og far, som skilte lag i 2017. Etter en periode med delt omsorg bor nå barna fast hos far, og de besøker moren. Det går frem i vedtaket at det er meldt bekymring for familien over flere år, både knyttet til praktisk omsorg, barnas atferd, høyt konfliktnivå mellom foreldrene og mors sinne. Mor har tidligere mistet omsorgen for to barn og er dømt for vold mot dem. Etter at barna fikk fast bosted hos far, har det vært satt inn familieveileder og foretatt en sakkyndig utredning. Mor er enig i omsorgsovertakelse, far er ikke enig i omsorgsovertakelse.

Barnas synspunkter

Fra barnas samtaler med talsperson gjengis det at jenta på åtte år vil bo hos faren og søsknene. Hvis hun må i fosterhjem, ønsker hun å bo sammen med broren og søsteren sin. Broren forteller at han ikke vil bo hos moren sin, men at han vil treffe henne. Han sier at han gjerne vil fortsette å bo på samme sted, dersom han må i fosterhjem. Ingen av barna har noen mening om hyppighet på samvær, men uttrykker at de synes det er greit at samværene er med overnatting.

Fylkesnemndas vurdering og vekting av barnas synspunkter

Barnas synspunkter er gjengitt kort, og det er ikke beskrevet hvordan fylkesnemnda vurderer barnas meninger. Nemnda konstaterer at deres «vedtak om å ikke overta omsorgen er i tråd med barnas ønsker, selv om deres mening ikke har vært avgjørende for kommisjonen.» Det at barna har uttrykt ønske om å bo hos far er dermed ikke tillagt avgjørende vekt i vurderingen av barnets beste. Fylkesnemnda vurderer at det ikke er sannsynliggjort at det er alvorlige mangler ved farens omsorg for de tre barna, og at det kan skapes tilfredsstillende forhold i hjemmet med hjelpetiltak. Nemnda beslutter at barna skal fortsette å bo hos far.

6.5. Egenvekt – vekten av barnas egne synspunkter

De seks sakene ovenfor har flere likhetstrekk. I alle sakene er barnets mening hørt og fremgår i vedtaket, og barnets mening er inkludert i en helhetsvurdering av barnets beste. Mens jeg i de sakene der barnet ikke vil bo hjemme, fant flest argumenter for å styrke barnets mening, er det i sakene med barna som vil bo hjemme, både argumenter som styrker barnets mening, og argumenter som vurderes å minske vekten av barnets mening.

Alder og modenhet

I sakene med barna som vil bo hjemme, trekker nemnda fram alder og modenhet som faktorer i flere av sakene. Fylkesnemnda viser til at alder og modenhet samvirker, og at barnets evne til å forstå, vurdere og se følger er faktorer som henger sammen med barnets alder. Barnekomiteen legger til grunn at alder alene ikke kan være grunnlag for å vurdere hvilken vekt barnets mening skal tillegges, samt at barnets kapasitet eller modenhet ikke kan ses som en funksjon av biologisk alder (FNs barnekomité, 2009, s.11). Ut fra denne beskrivelsen forutsetter jeg at alder og modenhet ofte vil bli vurdert i sammenheng med hverandre.

Et eksempel på at alder og modenhet vurderes i sammenheng er i en sak der nemnda viser til at det er forståelig at jenta ønsker å bo med foreldrene, men at det «ikke er lett for et barn å vurdere hvordan det å bo sammen med foreldrene, slik situasjonen har vært, vil virke inn på henne» (FNV-2019-252-FMR). Fylkesnemnda fremhever at det vil være enda vanskeligere for henne å avveie dette opp mot ønsket om å bo sammen med foreldrene. Ut fra min tolkning knyttes evnen til å vurdere konsekvenser opp mot alder, ved å vise til at hun er et barn, og at det er utfordrende å skulle ha oversikt over følgene av hennes syn. Et liknende argument er fremhevet i en sak, som omhandler en gutt på syv år (FNV-2020-36-FHS), der nemnda vurderer at gutten er «for liten til å forstå hva som er saken i sin helhet og hva som er barnets beste i et lengre perspektiv.» Alder trer her frem som et argument for å vurdere gutten som umoden. I en sak med to barn på åtte og ni år er alder mindre uttalt, og nemnda viser til barnas modenhet når de sier at «Fylkesnemnda legger begrenset vekt på barnas uttalelser. Det er forståelig at de sier de ikke vil flytte. De kjenner ikke til noe annet. Nemnda mener barna ikke forstår alvoret i saken. De forstår ikke sine egne behov» (FNV-2019-152-BUS). Det å forstå inngår i hvordan nemnda vurderer barnets modenhet og jeg tolker at nemnda tilsidesetter barnets meninger ut fra en vurdering av manglende modenhet.

Et eksempel på hvordan barnets mening er tillagt egenvekt, til tross for at det ikke er tillagt avgjørende vekt i selve beslutningen, er i FNV-2019-170-HSF. Jenta i saken er 11 år og nemnda viser til at jenta har en modenhet og alder som gjør at hennes mening skal tillegges sentral vekt i vurderingen. På tross av at fylkesnemnda mener at jentas synspunkter er et uttrykk for mors mening, vil jentas mening påvirke sluttresultatet i en slik grad at denne må tas inn i helhetsvurderingen av barnets beste. I hovedsak tolker jeg at alder og modenhet er faktorer som styrker egenvekten av barnets meninger i denne saken. Samtidig tolker jeg nemnda slik at de vurderer mors påvirkning som en faktor som svekker jentas meninger, og at dette ikke taler for at hun er et «barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter,» slik det fremgår i FN barnekonvensjon artikkel 12 og barnevernloven §§ 1-6 og 6-3.

Samlet argumenterer fylkesnemnda med alder og modenhet i fire av de seks sakene ovenfor. I de fire sakene der nemnda argumenterer med alder og modenhet, er barnets meninger og fylkesnemndas beslutning i konflikt. I tre av fire saker viser nemnda til at lav alder og manglende modenhet er momenter som svekker barnets mening. I en sak er jentas alder og modenhet et

argument for at hennes mening skal tillegges vekt, mens jentas lojalitet til mor vurderes som et moment som svekker vekten av hennes meninger.

Barnets tydelige mening

I de sakene som er omtalt over uttrykker barna at de ønsker å bo hjemme. Det beskrives i vedtakene på en slik måte at jeg oppfatter barnets meninger som tydelige. I FNV-2019-170-HSF vurderer fylkesnemnda at barnets ønske er tydelig og skriver at jenta har «klart uttrykt at hun ikke ønsker å flytte.» I de andre sakene fremstår barnets uttrykte synspunkter som klare, basert på hva barna faktisk sier. Som i FNV-2019-217-OPP der det i vedtaket fremgår at jenta på ni år «har til talspersonen uttalt at hun ønsker å bo hos far», og søsteren på 11 år «lurer på hvor hun skal bo og er bekymret og redd for ikke å få bo hos far.» Barnas synspunkter er tydelige og presenteres i sakene, og det er liten tvil om at barnas uttalte mening er at de ønsker å bo hjemme. Jeg vil anta at det at barnet uttrykker seg klart er et argument for at barnets meninger skal tillegges vekt, i seg selv som egenverdi. Imidlertid argumenterer ikke fylkesnemnda ytterligere for hvorfor barnets meninger skal tillegges vekt ved at deres synspunkter er tydelige, konsistente, uttalt til flere og over tid, slik som i de sakene der barnet ikke vil hjem.

Barnets atferd

Prop. 169 L (2016-2017) og FNs barnekomité (2009) viser til at barnets synspunkter skal forstås som mer enn ord. I de sakene der barna vil bo hjemme synes det som at nemnda begrenser sine vurderinger av barnets synspunkter, til å gjelde det som uttrykkes verbalt. I flere saker fremheves det at barnet har vanskelig atferd, som i FNV-2020-36-FHS der nemnda beskriver at gutten har voldsom atferd på skolen, både ved at han slår, sparker, spytter og kaster. Fylkesnemnda beskriver at gutten sliter med å uttrykke seg verbalt og at han strever med det norske språket. Bekymring knyttet til atferd fremkommer også i to andre saker (FNV-2019-214-OSL og FNV-2019-152-BUS), uten at dette blir fremhevet i fylkesnemndas vurdering som momenter som skal tillegges vekt, forstått som barnets synspunkter. Jeg leser i disse vedtakene at barnets atferd likevel blir inkludert i helhetsvurderingen, som et moment under barnets omsorgsbehov, slik at det inngår som en del av vurderingen av barnets beste.

Barn i risiko

I to saker inngår risiko som begrunnelse for fylkesnemndas vedtak. I en sak fremhever de at «slik nemnda vurderer det, vil det være stor fare for en psykisk skjevutvikling hos A, dersom hun skulle bo sammen med foreldrene også i fortsettelsen» (FNV-2019-252-FMR). I denne saken vurderer nemnda risikoen for fremtidig skjevutvikling som så stor at den overskygger fordelene ved at jenta skal fortsette å bo hjemme, og jentas synspunkter blir tillagt liten vekt, relativt sett. I den andre saken (FNV-2019-170-HSF) vurderer nemnda om det er riktig å la jenta forbli i hjemmet, med stor risiko for fortsatt omsorgssvikt, eller om de vil vedta å plassere henne utenfor hjemmet og dermed gå imot jentas meninger, med den risikoen det måtte innebære. Nemnda kommer til at det er til jentas beste at hun plasseres utenfor hjemmet, til tross for at hun har uttrykt klar motstand mot dette. I beslutningen legges det avgjørende vekt på risikoen forbundet med at jenta forblir i en utilstrekkelig omsorgssituasjon.

Uttalt risiko ved å gå imot barnets syn synes å gi barnets mening mer vekt, både som egenvekt og relativ vekt. Dette finner jeg både i de sakene der barnet ønsker å bo hjemme og de sakene der barnet ikke ønsker å bo hjemme. Risiko for skjevutvikling synes å svekke barnets meninger for de barna som uttrykker at de vil bo hjemme, mens risiko for skjevutvikling synes å styrke vekten av barnets meninger i de sakene der barnet ikke vil bo hjemme.

6.6. Relativ vekt av barnas synspunkter

I de to sakene der fylkesnemnda dømmer i samsvar med barnets mening har barnets mening liten relativ vekt i vurderingen av barnets beste. I en sak begrenser fylkesnemnda seg til å påpeke at avgjørelsen er i tråd med barnets ønsker (FNV-2019-217-OPP). I den andre saken viser nemnda til at «vedtak om ikke å overta omsorgen er i tråd med barnas ønsker, selv om deres mening ikke har vært avgjørende for kommisjonen» (FNV-2019-214-OSL). I begge sakene ser det ut til at nemnda har inkludert barnets mening, uten at meningene er avgjørende for beslutningen. I de fire sakene der nemndas vedtak er i motstrid med barnets ønsker, er det kun i en sak at barnets mening gis betydelig vekt. I denne saken (FNV-2019-170-HSF) går det frem at jentas modenhet og alder tilsier at hennes mening skal tillegges sentral vekt i beslutningen. Jentas mening gis relativ vekt sett opp mot andre hensyn i saken, selv om nemnda går imot hennes syn.

I de tre andre sakene, der fylkesnemndas vedtak er i strid med barnets uttalte mening, er barnets mening tillagt lite relativt vekt. I FNV-2019-152-BUS konkluderer fylkesnemnda med at de «legger begrenset vekt på barnas synspunkter om å bo hjemme.» Det begrunnes med barnas modenhet og kapasitet, ved at de ikke forstår alvoret i saken eller sine egne behov. En liknende beskrivelse finnes i FNV-2020-36-FHS, der gutten beskrives som for liten til å forstå «saken i sin helhet, og sitt beste i et lenger perspektiv.» Ut fra nemndas vurderinger, kan man anta at guttens meninger har hatt lite å si for utfallet av saken. I FNV-2019-252-FMR vurderes jentas syn opp mot andre hensyn knyttet til barnets beste, og nemnda konkluderer med at «disse synspunktene må veie tyngre enn jentas ønske.» Slik sett kan man tolke at jentas syn er tatt med i vurderingen av barnets beste, men at det er tillagt liten vekt sett opp mot andre, og mer tungtveiende, hensyn.

Samlet sett er barnets mening bare tillagt sentral vekt i *en* av de seks sakene, der barna uttrykker at de vil bo hjemme. I de fem andre sakene er barnets mening ikke tillagt avgjørende vekt, verken der det er samsvar med nemndas vurdering av barnets beste og barnets uttalte mening, eller der det ikke er samsvar. Det er fremhevet få argumenter for at barnet skal vurderes som modent, utover at barnets mening er tydelig. Sammenliknet med de barna som uttrykker at de ikke vil bo hjemme, er det en tendens til at nemnda vurderer barna som mindre modne, og tillegger meningene mindre vekt i helhetsvurderingen, særlig i de sakene der barnets meninger står i motsetning til nemndas vurderinger av barnets beste.

Hvordan nemnda tillegger barnas meninger vekt kan oppsummeres i følgende tabell:

Kategori	Momenter som styrker barnets mening	Momenter som svekker barnets mening	Fylkesnemndas vektning av barnets mening	Fylkesnemnda dømmer i samsvar med barnets mening
Barna som ikke vil bo hjemme	23	0	Tillagt relativ vekt i 5/5 saker	5/5 saker
Barna som vil bo hjemme	8	5	Tillagt liten relativ vekt i 5/6 saker	2/6 saker

Tabell 2

Her er tallene fra tabell 1 hentet inn. Det fremgår flere momenter som styrker barnets mening i de sakene der barna *ikke* vil bo hjemme. Barnets mening er gitt relativ vekt og nemnda dømmer i samsvar med barnets meninger i 5 av 5 saker. Det fremgår færre momenter som styrker og flere

momenter som svekker barnets meninger i de sakene der barnet *vil* bo hjemme. Barnets mening er gitt liten relativ vekt og nemnda dømmer i samsvar med barnets mening i 2 av 6 saker.

6.7. Oppsummering

I de sakene der barna *ikke* vil hjem er det samsvar mellom barnets meninger og fylkesnemndas beslutninger i alle sakene. Fremtredende i min analyse er at nemnda i disse sakene legger til grunn mange momenter for å vekte barnets mening som egenvekt: *At barnets mening er tydelig, konsistent og gjentatt over tid og til flere, at barnet er redd for foreldrene, barnets alder og modenhet* og at det foreligger *risiko* i forbindelse med å gå mot barnets syn. I to saker er barnets *atferd* et moment som underbygger barnets verbale mening. Risiko fremstår som et moment som styrker barnets mening som egenverdi, da nemnda vurderer at det er en risiko å gå imot barnets syn, samt risiko for skjevutvikling hvis barnet skal fortsette å bo hjemme. I alle sakene er barnets mening lagt til grunn i helhetsvurderingen av barnets beste, og gitt relativ vekt i beslutningene.

I sakene der barnet *vil* bo hjemme fremgår det færre momenter for å vekte barnets mening som egenvekt. I alle sakene vurderes *barnets mening som tydelig*, utover dette fremheves det ikke flere momenter som kan sies å styrke barnets mening, med unntak av barnets *alder og modenhet* i en sak. Imidlertid argumenterer nemnda, i tre av fire saker der det ikke er samsvar mellom nemndas beslutning og barnets mening, med at barnet *ikke er tilstrekkelig modent og gammel nok*. Dette er momenter som svekker vekten av barnets mening som egenvekt. I en sak er barnets *lojalitet* til mor trukket frem som et moment, som svekker jentas meninger. *Risiko* fremstår også som et moment som svekker barnets mening, ved at det vurderes å være en risiko for barnets utvikling å fortsette å bo sammen med foreldrene, i de sakene der det er motsetninger mellom barnets meninger og nemndas vurdering av barnets beste. Samlet er barnets meninger mindre vektlagt i vurderingen av barnets beste, og blir sånn sett gitt liten relativ vekt i beslutningene.

Kapittel 7. Drøfting

På grunnlag av presentasjonen av fylkesnemndsvedtakene i forrige kapittel vil jeg nå drøfte min problemstilling: Hvordan kommer barns medvirkning til uttrykk i fylkesnemndssaker etter barnevernloven § 4-12, i aldersgruppen fra 7-12 år? Hvordan vurderer fylkesnemnda barnets synspunkter og hvordan vektetes disse i fylkesnemndas beslutninger?

Jeg vil utforske og drøfte om barnets medvirkning er et uttrykk for reell medvirkning i vurderingen av barnets beste, og om barnet gis mulighet til å påvirke fylkesnemndas beslutninger. Jeg drøfter også om nemndas praktisering av medvirkning kan tolkes som instrumentell, og at det å høre barn er et middel for å oppfylle barnets juridiske rettighet til å medvirke, og således gi nemndas avgjørelser legitimitet. Jeg drøfter medvirkning i sammenheng med ulike maktforståelser; Webers instrumentelle rasjonalitet og Bourdieus symbolske makt. Et aktuelt spørsmål er om barnets medvirkning i fylkesnemnda kan tolkes som en maktoverføring der barnets gis anledning til å påvirke nemndas beslutninger.

7.1. Argumenter for å vekte barnets mening

I min undersøkelse finner jeg at fylkesnemnda, i de sakene der barnet ikke ønsker å bo hjemme, dømmer gjennomgående i samsvar med barnets mening, og beslutter at barnets beste er omsorgsovertakelse. Fylkesnemnda fremhever i disse sakene flere momenter som taler for at barnas mening skal tas på alvor og vektlegges.

I de sakene der barnet uttrykker at det *ikke* vil bo hjemme har fylkesnemnda fremhevet mange momenter for å vekte barnets mening. Særlig fremtredende er at det i samtlige saker er lagt vekt på at barnet uttrykker seg *klart og tydelig* og *konsistent over tid*, mens det i fire av fem saker er vektlagt at barnet *uttrykker seg til flere*, og uttrykker *redsel for foreldrene* sine. Momentene er utelukkende vurdert til å understøtte barnets meninger og styrke dets egenverdi. Nemnda ser ut til å vekte barnets synspunkter som argumenter for at barnets meninger fremstår selvstendig og fornuftig, at barnet er i stand til å danne seg synspunkter, og at disse synspunktene er barnets egne – som et uttrykk for barnets modenhet.

I mitt materiale er det en tendens til at fylkesnemnda legger vekt på barnets mening, særlig når de vurderer barnet som modent. I likhet med mitt funn finner Magnussen og Skivenes (2015) at nemnda oppgir flere grunner til å vekte barnets mening i sakene der barnets mening vurderes som tilstrekkelig modent. De finner at nemnda i 28 prosent av sakene, gjør en grundig vurdering av barnets syn. Vurderingene fremstår som grundige ved at det oppgis noen eller mange forklaringer på hvorfor og hvordan barnets syn vurderes og veies (Magnussen & Skivenes, 2015, s. 11-12).

Samtidig viser min analyse at det er samsvar mellom fylkesnemndas vurderinger og om barnets mening tillegges vekt eller ikke: Barnets meninger fremheves mest i de sakene der det er sammenfall mellom barnets meninger og fylkesnemndas vurderinger. I alle sakene der barnet *ikke* vil hjem, er barnets mening lagt vekt på i vurderingen av barnets beste, og nemnda har besluttet omsorgsovertakelse i tråd med barnas uttrykte ønsker. Det at barnets mening og fylkesnemndas beslutninger harmonerer kan peke mot en tendens til at nemnda vektlegger barnets mening når denne samsvarer med nemndas egne vurderinger. En slik tendens er også fremtredende i forskning på barns medvirkning, både i barnevernet og i rettsprosesser. I studien til Vis (2015) fremkommer det at når barnet blir gitt anledning til å medvirke er det ofte sammenheng mellom barnas ønsker og fylkesnemndas beslutninger. Vis (2015) bemerker at dette indikerer at dersom barnets syn harmonerer med nemndas, er det mer sannsynlig at barnets mening blir tillagt vekt. Archard og Skivenes (2009a) finner det samme i barnevernet, at barnets meninger inkluderes der hvor den profesjonelles mening og barnets mening harmonerer. Dersom meningene er i konflikt blir barnets meninger hørt, men ikke tillagt vekt (Archard & Skivenes, 2009a; Eriksson & Näsman, 2008; Vis, 2015). En tendens til å vektlegge barnets meninger hvis de samsvarer med barnevernets/fylkesnemndas vurderinger gjør at argumentasjonen blir instrumentell og at barnets mening brukes til å underbygge barneverntjenestens/rettens egne vurderinger (Archard & Skivenes, 2009b; Tisdall, 2016). Dette er også fremtredende i mitt materiale.

7.2. Argumenter for å ikke vekte barnets mening

Et trekk i min undersøkelse er at fylkesnemnda, i saker der det ikke er sammenfall mellom barnets meninger og fylkesnemndas vurderinger, har en tendens til å vurdere barnet som mindre modent. I saker der barnet vurderes som lite modent finner nemnda at barnets ønsker ikke er i samsvar med barnets beste.

I de seks sakene der barna ønsker å bo hjemme viser nemnda til en begrenset beskrivelse av hvordan og hvorfor barnets mening skal tillegges vekt, eller ikke. De viser til at barnets mening er *tydelig*, ved at de uttrykker at de ønsker å bo hjemme. Samtidig er tydelighet det eneste momentet fylkesnemnda viser til for at barnets mening skal vektes, med unntak av at *modenhet og alder* vektes i en sak. Det at barnets meninger er lite synlige er et trekk som går igjen i forskning på barns medvirkning. Flere finner at barnets meninger er lite fremtredende i barnevernets vurderinger, både ved at barnet ikke involveres og at deres mening tillegges liten vekt i vurderingene (Holland, 2001; Statens Helsetilsyn, 2019). Magnussen og Skivenes (2015) peker også på denne tendensen til at barns meninger ikke inkluderes i barnevernets beslutninger. I deres studie fant de at i så mange som 71 prosent av sakene, var barns synspunkter verken fremtredende eller tilstrekkelig vurdert.

I fire av de seks sakene der barnet uttrykker at det vil bo hjemme, har fylkesnemnda besluttet omsorgsovertakelse på tross av barnets uttrykte ønske. I en av sakene er *alder og modenhet* trukket frem som moment for at barnets synspunkter skal tas på alvor og vurderes. I de tre andre sakene fremheves *alder og modenhet* som argumenter for at barnets mening ikke skal tillegges vekt, ved at nemnda vurderer barnet som for ung og at barnets meninger er uttrykk for manglende modenhet. Flere undersøkelser peker på at vurdering av modenhet og alder, oftere er brukt som argument i saker der barnets mening og fylkesnemndas mening er i konflikt (Archard & Skivenes, 2009b; Gisholt, 2007), enn i saker der barnets mening og fylkesnemndas beslutning samsvarer. Skivenes og Strandbu (2006) viser til en tendens til at barnets meninger ikke blir lyttet til dersom meningene er i konflikt med hva barnevernet vurderer som barnets beste. I min undersøkelse er det, i de sakene der barnets synspunkter og nemndas beslutninger samsvarer, fremhevet at barnets mening forstås som et uttrykk for barnets alder og modenhet, og tillegges vekt. Mens ved konflikt mellom barnets mening og nemndas beslutninger, fremstår det som barnets alder og modenhet i hovedsak blir benyttet som argumenter for hvorfor barnets mening ikke skal tillegges vekt, ved at barnet vurderes umodenhet og for ung til at deres meninger skal vektlegges. Slik finner jeg at nemndas skjønnsvurderinger av alder og modenhet ser ut til å variere i noen grad med om meningene sammenfaller med nemndas syn eller ikke.

7.3. Medvirkning som rettighet og verdi

I mitt materiale vurderer jeg at medvirkning som verdi er lite synlig. Dette kommer fram ved at barnets mening tilsidesettes, ofte ut fra en vurdering om at barnet ikke er modent, der hvor fylkesnemndas og barnets meninger ikke harmonerer.

I de sakene der det ikke er samsvar mellom barnets mening og nemndas beslutning er det i tre av fire saker argumentert med at barnet ikke er tilstrekkelig modent. I den fjerde saken (FNV-2019-170-HSF) vurderer nemnda at jentas alder og modenhet tilsier at hennes mening skal vektes, på tross av at meningene hennes er i motsetning til hva nemnda vurderer som barnets beste. Selv om jentas meninger ikke tillegges avgjørende vekt sett opp mot andre momenter i vurderingen av barnets beste, er hennes mening tydelig inkludert og vektet som egenvekt. Sett i et slik perspektiv vil jeg hevde at barnets mening, som egenvekt, ikke nødvendigvis må tilsidesettes på bakgrunn av alder og modenhet, og at barnets mening har en verdi i seg selv på tross av at meningen ikke samsvarer med nemndas (jf. Archard & Skivenes, 2009b).

Barnekonvensjonen fremmer et tosidig syn på medvirkning som rettighet og verdi i seg selv, ved at barn anerkjennes som borgere med kapasitet til å bestemme i egne liv (Horgan et al., 2016). I barnevernet er medvirkning både som rettighet og verdi i seg selv anerkjent, og oppgis som en av grunnene til at barn skal medvirke i beslutninger (Bijleveld et al., 2015). Imidlertid viser studier at barnevernets interaksjon med barnet preges av behovet for informasjon (Beric et al., 2015; Havnen et al., 2020; Holland, 2001) og at en mindre fremtredende grunn til å høre barnet er at det ses som verdi i seg selv (Archard & Skivenes, 2009a; Bijleveld et al., 2015). Ved å bruke et perspektiv på medvirkning som ser barnets synspunkter som innhenting av informasjon og legitimering av beslutninger, vil medvirkning som verdi bli mindre fremtredende (Ulvik, 2015). Skivens og Strandbu (2006) argumenterer for å lytte til og respektere barnets mening på tross av at man ikke er enig med barnet, og gjør beslutninger som går på tvers av barnets mening.

Bijleveld et al (2015, s. 12) viser til at barnets og barnevernets forventninger til hva medvirkning innebærer kan være i konflikt. Mens sosialarbeideren fokuserer sin innsats mot å innhente informasjon og gjøre beslutninger på problemer som allerede er definert, ser barnet medvirkning som en mulighet til å definere hva som er viktig for dem og delta i beslutninger. Et viktig moment for at barn skal ha en opplevelse av at deres synspunkter blir tatt på alvor, er derfor at

deres synspunkter synliggjøres i avgjørelsen, og at det gis god begrunnelse dersom resultatet avviker fra barnets ønske (Kjørholt, 2010). For å oppfylle barnekonvensjonens artikkel 12 må fylkesnemndas begrunnelse vise til at barnet har fått uttale seg og gjengi hovedpunktene i hva barnet har sagt. Samtidig påpeker Sandberg (2020, s. 127) at det er viktig å si noe om hvordan barnets mening er brukt i vurderingen, altså hvilken vekt meningen har fått. Med bakgrunn i dette kan det argumenteres for at barnas synspunkter skal gjøres tydelige i vurderingen, selv om de ikke tillegges avgjørende vekt for utfallet. Som barnevernproffene uttaler i en høringsuttalelse «Medvirkning er ikke det samme som at vi selv skal bestemme, men den må være reell» (Prop 169 L s. 41). Hvis medvirkning skal være reell må den også synliggjøres, uavhengig av hvordan fylkesnemnda vurderer barnets mening. Slik vil også medvirkning forankret i en verdirasjonell begrunnelse (jf. Weber, 1922/2010) tydeliggjøres og fremheve at barnets mulighet til å uttrykke sine synspunkter ses som en verdi i seg selv.

7.4. En instrumentell forståelse av barns medvirkning

Ved at barnets synspunkter vektet ut fra om de samsvarer med fylkesnemndas eller ikke, oppfatter jeg barnets mulighet til medvirkning som begrenset.

Sandberg (2020, s. 125) påpeker at det i noen saker kan se ut til at betydningen av barnets syn tones ned hvis retten mener at en annen løsning er det beste for barnet, mens barnets mening fremheves dersom den er sammenfallende med rettens. Sett på denne måten kan man si at barnets syn i realiteten har liten betydning for sakens utfall (Sandberg, 2020, s. 125). Barnets mening fungerer da mer som å underbygge rettens vurderinger og beslutninger, når det er sammenfall. Mens barnets mening får en mindre fremtredende plass dersom barnets mening ikke harmonerer med fylkesnemndas vurderinger og beslutninger. Medvirkning vil dermed ikke ha den ønskede, og lovmessige, effekten ved at barnet er mer delaktig i beslutninger og gis mulighet til å påvirke. Flere undersøkelser (Archard & Skivenes, 2009b; Eriksson & Näsman, 2008; Tisdall, 2016; Vis, 2015) finner at dersom barnets meninger vurderes som gode, er det mer sannsynlig at de får betydning for avgjørelsen og at barnet vurderes som modne. Jeg tenker dette dreier seg om at barnets meninger anses som fornuftige når de samsvarer med fylkesnemndas vurderinger. Dersom barnets meninger ikke samsvarer med fylkesnemndas er det en tendens til å vurdere barnets synspunkter som mindre rasjonelle, og tillegge dem mindre vekt (Tisdall, 2016). Eriksson

og Näsman (2008) finner at barns meninger blir oversett og forsøkt endret, i samtale med profesjonelle, på en slik måte at barnas meninger skal samsvare med deres vurderinger. Barnas meninger blir således tillagt vekt dersom de harmonerer med og underbygger de profesjonelles meninger, samtidig er ikke dette nødvendigvis et uttrykk for barnets faktiske meninger (Eriksson & Näsman, 2008). Sett slik er barnets medvirkning med på å legitimere fylkesnemndas avgjørelser, uten at deres meninger reelt sett påvirker nemndas vurderinger eller er utslagsgivende for beslutningene. En slik tolkning av medvirkning kan ses i lys av Webers (1922/2010) instrumentelle rasjonalitet, der fylkesnemndas praktisering av medvirkning og tolkning av barns synspunkter vektet med et mål om å sikre det nemnda vurderer som barnets beste.

7.5. Det verbale barnet

I mitt materiale bygger barnets meninger på en høring av barnet, der barnet verbalt gir uttrykk for sine synspunkter. Andre måter å uttrykke seg på er i liten grad vurdert av fylkesnemnda som et uttrykk for barnets mening.

Det er i hovedsak det verbale som fremheves av fylkesnemnda som barnets mening, med unntak av to saker der barnets atferd ser ut til å tas til inntekt for at barnet har det vanskelig og at dette uttrykkes gjennom barnets atferd. Imidlertid påpeker FNs barnekomite (2009) og Prop. 169 L (2016-2017) at barnets rett til å fritt uttrykke sine meninger ikke skal begrenses til det verbale. FNs barnekomité (2009, s. 9) viser til at kommunikasjon og medvirkning også inkluderer ikke-verbale uttrykk, og at en full anerkjennelse av artikkel 12 innebærer respekt for kommunikasjon gjennom lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk, tegning og maling som mindre barn kan vise sine valg og preferanser gjennom. I mine saker er ikke denne formen for kommunikasjon inkludert, og ut fra hvordan barnets meninger fremgår i mitt materiale, synes ikke talspersonordningen å tilstrekkelig fange en mangefasettert forståelse av hvordan barns meninger kommer til uttrykk.

Ved at barns medvirkning praktiseres som en rettighet, kan en konsekvens være at barns medvirkning fokuseres rundt voksnes fortolkning av alder og kompetanse slik som jeg har vist ovenfor, samtidig som barns medvirkning er tett knyttet opp mot en forståelse av at barns meninger uttrykkes verbalt (jf. Horgan et al., 2017). Ved å fokusere på det barnet uttrykker verbalt begrenses barnets mulighet til å medvirke og uttrykke seg til bestemte oppfatninger av

hvordan medvirkning «gjøres.» Avgrensingen mot det ikke-verbale er uheldig fordi barn har ulike måter å uttrykke seg på og det er en viktig verdi at alle barn skal gis mulighet til deltakelse, både ut fra et verdimeisig syn og for å sikre avgjørelsens legitimitet. Gulbrandsen et al. (2014) påpeker at medvirkning også dreier seg om hvordan barn deltar og hvilke muligheter de har for deltakelse, ut fra sine sosiale og kulturelle bakgrunner, kjønn og alder. For at medvirkning skal være reelt må barn gis like muligheter for medvirkning. Hvilket kan antyde et behov for å utvikle metodiske tilnærminger som bidrar til at mindre barn og barn som i liten grad uttrykker seg verbalt, kan bli fortolket, forstått og tas behørig hensyn til (Pedersen, 2019, s. 124).

Et moment som fremheves i litteratur og forskning er at barns meninger utvikles over tid og i relasjon til andre (Ellingsen et al., 2014; Gulbrandsen et al., 2012; Ulvik, 2015), og at medvirkning bør ses som en sosial og relasjonell prosess der alle kan delta, uavhengig av alder (se f.eks Hultgren & Johansson, 2019; Mannion, 2007). Ved en slik forståelse kan det argumenteres for at medvirkning må ses som en prosess der den profesjonelle bidrar til å utforske hendelser og erfaringer sammen med barnet, samt støtter barnets refleksjon slik at barnet kan fortelle og begripe (Gulbrandsen et al., 2014, s. 51). Slik kan det argumenteres for at en mer relasjonell forståelse og praktisering av medvirkning vil kunne gi grunnlag for en bredere forståelse av medvirkning og hvordan denne kommer til uttrykk, samt tilrettelegge bedre for at alle barn blir «hørt» ut fra sine forutsetninger.

7.6. Barnets beste

I de sakene der barnets meninger vurderes som modne, tillegges barnets synspunkter større relativ vekt i vurderingen av barnets beste, enn de barna som ikke vurderes som modne.

De sakene i mitt materiale der det fremheves mange argumenter for at barnet er modent, er også de sakene der barnets mening i størst grad inkluderes i vurderingen av barnets beste, som relativ vekt. Dette kan tolkes som om de barna som vurderes som modne har mer innvirkning på vurderingen av barnets beste. Imidlertid er det i disse sakene også et stort sammenfall mellom barnets meninger og fylkesnemndas beslutninger. I fem av de seks sakene der barnet blir vurdert som modent er det sammenfall mellom barnets meninger og nemndas beslutning.

Det er et gjeldende prinsipp at barnets meninger skal tas i betraktning i vurderingen av barnets beste. Slik fungerer barnets mening som et virkemiddel for å komme fram til hva som er barnets beste (Haugli, 2010, s. 60). Det at barnet selv skal innvirke på vurderingen av barnets beste er et argument for at barnets meninger er vesentlige for å fatte gode beslutninger for barn, og viser til at barn har viktig kunnskap om sine liv (Archard & Skivenes, 2009b; Ellingsen et al., 2014). I tillegg er barns medvirkning viktig for å legitimere nemndas beslutninger ved at barnets mening er hørt og tillagt vekt ut fra modenhet og alder, slik barnekonvensjonen og barnevernloven viser. Som nevnt tidligere er barnets beste ikke er en fast størrelse, hva som anses som barnets beste vil blant annet variere over tid og i ulike kulturer (jf. Kjørholt, 2010, s. 16-17). Haugli (2010, s. 73-74) peker på hvordan barnets beste er en skjønnsmessig vurdering og spør om denne inviterer til en åpen vurdering av hvilke løsninger som er best for barnet, eller om rettsreglene og rettspraksis har skilt ut spesielle typer fakta som rettslig relevante. Haugli (2010, s. 73-74) svarer at det i praksis kan se ut som om rådende politiske og samfunnsmessige oppfatninger av hva som anses som best for barn ligger til grunn for løsningene i den enkelte sak. Forstått slik kan man hevde at barnets mulighet til medvirkning begrenses av rådende politiske og samfunnsmessige verdier som ligger til grunn for skjønnsvurderingene av barnets beste. Medvirkning begrenset av politiske og samfunnsmessige verdier kan kalles symbolsk makt (jf. Bourdieu, 1996).

7.7. Symbolsk makt

Når fylkesnemnda vurderer barnet som modent er barnets mening i større grad inkludert som et tydelig premiss i vurderingen av barnets beste.

Ved at barnet har rett til medvirkning gjennom barnekonvensjonen og barnevernloven gis det inntrykk av at barn er viktige deltakere i avgjørelser som omhandler dem, også i fylkesnemndas avgjørelser etter barnevernloven § 4-12. Imidlertid finner jeg i min undersøkelse at barnets syn begrenses til det som uttrykkes *verbalt*, at nemnda baserer sine vurderinger på bestemte syn av hva som er *barnets beste* og hva som er et *modent* barn. Premissene for barns mulighet til medvirkning bestemmes slik av en form for «symbolsk makt,» som fungerer strukturerende for hvordan virkeligheten forstås (Bourdieu, 1996, s. 40). Dette er ikke en makt som nødvendigvis er erkjent, men som oppfattes som naturlig og akseptert. Likefullt er den bestemmende for hvordan barns medvirkning vurderes og vektet i nemndas beslutninger.

Sak FNV-209-152-BUS er et godt eksempel på hvordan den symbolske makten definerer hvordan medvirkning forstås og vurderes i lys av barnets beste og vurderinger av modenhet. I saken uttrykker barna at de ønsker å bo hjemme, samtidig fremkommer det beskrivelser av mors voldsomme sinne, vold i familien og omsorgssvikt. Nemnda forklarer barnas syn med at de ikke forstår alvoret i saken og sine egne behov, og viser dermed til en vurdering av barnas manglende modenhet og kapasitet. Nemnda knytter således sin vurdering tett opp mot individuelle faktorer hos barnet, mens alternative syn ikke utforskes; som at barnets meninger er naturlige i lys av omsorgssituasjonen og mors voldsomme sinne. Slik ligger symbolsk makt forut for nemndas vurderinger av modenhet og legger føringer på hvordan barnets mening tolkes.

Ut fra eksempelet over knyttes barnas meninger utelukkende opp mot individuelle faktorer, som modenhet, og de kontekstuelle og sosiale strukturene som omgir barnet blir mindre synlige (jf. Ericsson, 2000; Hennem, 2016; Ulvik, 2009). Det at sosiale strukturer blir mindre synlige innebærer at bestemte sider ved medvirkning fortrenses til fordel for andre. Ved å konsentrere vurderingene omkring individuelle faktorer, kan fylkesnemnda risikere å foreta en snever fortolkning av barnets meninger, som i eksempelet over. Herunder at meninger som samsvarer med fylkesnemndas vektet og tas til inntekt for et kompetent og modent barn, mens der barnet er uenig i fylkesnemndas vurderinger, forstås meningene som et uttrykk for barnets manglende kompetanse, mens kontekstuelle faktorer blir mindre synlige. I så tilfellet kan dette forstås som en form for symbolsk makt (jf. Bourdieu, 1996) der sentrale sider ved et barns liv og meningsdannelse usynliggjøres i fylkesnemndas vurderinger og beslutninger. Man kan si at barnet gis mulighet til medvirkning i form av å bli hørt. Samtidig vektlegges barnets meninger ut fra bestemte forståelser av hvordan medvirkning er *verbalt*, hva som til enhver tid er *barnets beste* og knyttet opp mot individuelle faktorer som *modenhet og alder*. Barnets medvirkning er dermed begrenset og defineres av andre faktorer enn hva som er barnets mening.

7.8. Grad av medvirkning

Ved at barnets mening vektet i sakene med samsvar mellom barnets mening og fylkesnemndas vurderinger, vil jeg hevde at barnet meninger inkluderes i større grad når meningene bidrar til å understøtte fylkesnemndas argumenter for omsorgsovertakelse.

Stigemetaforen for medvirkning tydeliggjør hvordan det kan oppstå en illusjon av medvirkning, hvis medvirkning ikke medfører reell deltakelse og innflytelse (Arnstein, 1969; Ellingsen et al., 2014, s. 131; Hart, 1997; Shier, 2001). Dette dreier seg også om hvordan barn kan gis en illusjon av å få makt til å delta i beslutninger, mens funksjonen av medvirkning er tettere knyttet opp mot at barnet skal gi informasjon som deretter skal vurderes av fylkesnemnda. Sett i sammenheng med en instrumentell forståelse av medvirkning vil jeg karakterisere denne formen for medvirkning som en form for ikke-medvirkning (Arnstein, 1969; Hart, 1997; Shier, 2001), der barnet blir konsultert, men at barnets meninger kun blir tatt i betraktning når de understøtter de voksnes argumenter. Et element ved at barnets meninger fremheves for å underbygge beslutninger, er at barnets synspunkter tas til inntekt for beslutninger som allerede er tatt (Ellingsen et al., 2014, s. 131). Med andre ord at fylkesnemnda ville kommet til samme konklusjon uavhengig av barnets meninger. Et uttalt mål om at barn skal medvirke i avgjørelser som omhandler dem, slik det fremmes i barnekonvensjonen og barnevernloven, behøver dermed ikke å føre til at barnet reelt sett medvirker på en slik måte at de har påvirkning på de beslutninger som fattes. Dette er en tendens også i annen forskning om barns medvirkning, der det kommer frem at det er sprik mellom intensjon og praksis, og viser at barn ikke har oppnådd medvirkning i form av å innvirke på beslutninger (Archard & Skivenes, 2009b; Eriksson & Näsman, 2008; Vis, 2015). Mer fremtredende er at medvirkning fungerer som en konsultativ praksis der barnet blir hørt, men ikke får innvirke på beslutninger (Vis, 2015), slik som jeg finner i mitt materiale.

Flere undersøkelser peker mot en positiv tendens til at barns meninger er mer synlige og har større innvirkning i beslutninger (Skjørten, 2014), samt at fylkesnemnda har et tydeligere fokus på barnet i vedtakene, enn hva som fremkommer i barneverntjenestens saksfremlegg (Statens helsetilsyn, 2019). Med utgangspunkt i denne forskningen tolker jeg at praktisering og syn på medvirkning er i endring, og at dette kan ses som uttrykk for at barns meninger oppfattes som relevante og viktige i avgjørelser. Alle barna i min undersøkelse er hørt og deres synspunkter fremkommer, i varierende grad, i vedtakene. Imidlertid er det lite grunnlag for å hevde at barna i mitt materiale gis mulighet til medvirkning i form av å påvirke beslutninger. Slik jeg har vist har dette sammenheng med at symbolsk makt er bestemmende for nemndas vurderinger, samt at andre hensyn kan veie tyngre enn barnets mening i vurderingen av barnets beste. Det ligger

dermed en sterk begrensning i medvirkningen ettersom fylkesnemnda kan velge å forholde seg til barnets meninger eller ikke ut fra hva de mener er det beste for barnet (Ellingsen et al., 2014, s. 132). En slik begrensning er tydelig også i mitt materiale og peker mot en tolkning av at barnets meninger vektet mest når meningene er sammenfallende med nemndas, og i større grad ses bort fra når det ikke er sammenfall.

7.9. Oppsummering

Ut fra min analyse finner jeg at fylkesnemnda fremhever flere momenter for at barnet skal vurderes som modent og kompetent i de sakene der barnets meninger sammenfaller med fylkesnemndas beslutninger. Samtidig finner jeg en tendens til at barnets meninger er mindre fremtredende og i større grad ses som et uttrykk for barnets manglende modenhet i de sakene der det er motsetning mellom barnets meninger og fylkesnemndas beslutninger. Vekten av barnets mening synes å styrkes mest i de sakene der barnets meninger vurderes som modne.

Det er også fremtredende at barnets meninger vektet mer i vurderingen av barnets beste i de sakene der barnet vurderes som modent. Samtidig er det i disse sakene også et stort samsvar mellom barnets meninger og fylkesnemndas beslutninger av hva som er barnets beste. Det store samsvaret kan tyde på at barnets mening fungerer instrumentelt for å begrunne fylkesnemndas beslutninger. Slik sett er barnets meninger reelt sett lite utslagsgivende for fylkesnemndas vurderinger og beslutninger.

Jeg finner i mitt materiale at fylkesnemnda baserer sine vurderinger av barnets meninger på hva barnet faktisk sier. Andre uttrykksformer er lite fremtredende i fylkesnemndas vurderinger. En slik praktisering kan sies å være smal og kan medføre at ikke alle barn blir gitt tilstrekkelig mulighet til å bli «hørt» når saken deres skal behandles i fylkesnemnda. For at alle barn skal kunne komme til uttrykk med sine meninger pekes det i litteratur og forskning på at en relasjonell praktisering av medvirkning bedre vil kunne tilrettelegge for at alle barn blir «hørt,» samt gi en mer kontekstuell forståelse av barnets meninger.

Som en del av den hermeneutiske prosessen har min forståelse av medvirkning endret seg underveis i undersøkelsen, og innebærer at jeg nå har et mer nyansert syn på hvordan medvirkning kommer til uttrykk, vektet og vurderes i fylkesnemnda. Samlet sett er medvirkning i

fylkesnemnda mer konsentrert rundt instrumentell rasjonalitet enn verdirasjonalitet (Weber, 1922/2010). Medvirkning som verdi i seg selv fremstår som et mindre fremtredende argument for hvordan barnets mening vurderes og vektet. Den instrumentelle rasjonaliteten tilsløres gjennom en form for symbolsk makt (Bourdieu, 1996), der barnet fremheves som modent hvis synspunktene harmonerer med fylkesnemndas, mens i saker der barnets synspunkter ikke harmonerer med nemndas defineres barnet som mindre modent.

Min analyse av fylkesnemndsvedtak etter § 4-12 peker mot at barnets meninger er lite utslagsgivende for nemndas beslutninger, uavhengig av hvordan barnets synspunkter vurderes.

7.10. Fremtidig forskning

Min analyse peker mot at fylkesnemnda har en instrumentell praktisering av medvirkning. Imidlertid kan jeg ikke med utgangspunkt i mitt skriftlige materiale vite hvordan fylkesnemnda har tenkt i de konkrete sakene. Mine vedtak gir et bilde av hva som kommer til syne av argumentasjonen i dokumentene og hva som er resultatet, men ikke hva som skjer i selve forhandlingen. En undersøkelse som tar utgangspunkt i intervjuer og observasjon vil kunne utdype, nyansere og muligens tilbakevise min analyse av medvirkningsprosessen, slik den fremgår i fylkesnemnda. En slik undersøkelse vil være en naturlig videreføring av mitt prosjekt.

Litteraturliste

- Aamodt, H. A. (2015). Brukermedvirkning i barneverntjenesten - en dispositiv analyse. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 17(2), 70–86. <https://tidsskrift.dk/tidsskrift-for-arbejdsliv/article/view/108993/158392>
- Alanen, L. (2009). Generational order. I Jens Qvortrup, W. A. Corsaro & M.-S. Honig (Red.), *The Palgrave handbook of childhood studies* (s.159–174). Palgrave-Macmillan.
- Archard, D. & Skivenes, M. (2009a). Hearing the child. *Child & family social work*, 14(4), 391-399. doi: 10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009b). Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views. *The International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1-21. doi: <https://doi-org.ezproxy.oslomet.no/10.1163/157181808X358276>
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation, *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224, DOI: 10.1080/01944366908977225
- Aubert, V. (1969). *Det skjulte samfunn*. Pax.
- Barnekonvensjonen. (1989). *Konvensjonen om barns rettigheter* (20-11-1989 nr. 1 Multilateral). Lovdata: <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013). *Rundskriv om barnets talsperson* (Q-2013-11). [Rundskriv]. Regjeringen. <https://lovdata.no/pro/rundskriv/q-2013-11>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Berrick, J. D., Dickens, J., Pösö, T. & Skivenes, M. (2015). Children's involvement in care orderdecision-making: A cross-country analysis. *Child abuse & neglect*, 49, 128-141. doi: 10.1016/j.chiabu.2015.07.001
- Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., Bunders-Aelen, J. G. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & family social work*, 20 (2), 129-138. doi: 10.1111/cfs.12082
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt. Artikler i samling*. Pax.
- Bourdieu, P. (2015). *On the state: Lectures at the Collège de France, 1989-1992*. Polity Press.
- Alvesson, A. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (2. utg.). Studentlitteratur.

- Christiansen, Ø. (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 89(1-2), 16–30.
- Denzin & Lincoln, (2018). *The SAGE handbook of qualitative research*. Sage
- Ellingsen, I.T., Schjelderup, L., Omre, C. (2014). Barn og unges medvirkning i barnevernet. I I.T. Ellingsen & R.S. Østerhaug, (Red). *Barnevernets brennpunkt. Beslutningsgrunnlag og beslutninger* (s. 115-136). Universitetsforlaget
- Ericsson, K. (2000). Social Control and Emancipation? Ambiguities in Child Welfare. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1(1), 16–26.
<https://doi.org/10.1080/14043850050116237>
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2008). Participation in Family Law Proceedings for Children Whose Father is Violent to Their Mother. *Childhood*, 15(2), 259–275.
<https://doi.org/10.1177/0907568207088426>
- Furuholmen, K. G. & Sjølvold, M. S. (2020). *De minste barnas stemme: sped- og småbarn utsatt for vold og omsorgssvikt* (2. utg). Universitetsforlaget.
- Fylkesnemnda (2019). *Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. 2019 Årsrapport. Årsregnskap*. [https://www.fylkesnemndene.no/globalassets/pdf/arsrapport/arsrapport-2019-
endelig.pdf](https://www.fylkesnemndene.no/globalassets/pdf/arsrapport/arsrapport-2019-endelig.pdf)
- Gadamer, H-G. (2010). *Sannhet og metode*. Pax.
- Gilje, N. (2017). Hermeneutik-teori og metode. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red). *Kvalitativ analyse. Syv tradisjoner* (s.127-153). Hans Reitzels forlag.
- Gisholt, M. A. (2007). *Barns rett til å bli hørt: ved omsorgsovertakelse*. [Mastergradsoppgave]. Universitetet i Oslo. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-17236>
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S. & Ulvik, O. S., (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet.: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, 42(3-4), 54-78. <http://hdl.handle.net/10642/1606>
- Grimen, H & Molander, A (2008). Profesjon og kjønn. I: Molander A, Terum LI, (Red.) *Profesjonsstudier* (s. 179-196). Oslo; 2008. Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (Red). (2014). *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming*. Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L.M. Seim, S. Østensjø, S. (2014). Teoretiske perspektiver og begreper. I L. M. Gulbrandsen. *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming* (s.37-55). Universitetsforlaget.

- Hart, R. A. (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. Routledge.
- Havnen, K. J. S., Christiansen, Ø., Ljones, E.H., Lauritzen, C., Paulsen, V., Jarlby, F. & Vis, S. A. (2020). *Barnevernets undersøkelsesarbeid - fra bekymring til beslutning. Delrapport 5. Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid*. <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005143>
- Haugli, T. (2020). Hensynet til barnets beste. I *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. K. Sandberg (red). Universitetsforlaget.
- Hennum, N. (2016). Barnevernsbarn i ekspertisesamfunn: Tid for refleksjoner. I R. Kroken & O. J. Madsen (Red.), *Forvaltning av makt og moral i velferdsstaten: fra sosialt arbeid til «arbeid med deg selv»?* (s. 131–151). Gyldendal akademisk.
- Holland, S. (2001). Representing Children in Child Protection Assessments. *Childhood*, 8(3), 322–339. <https://doi.org/10.1177/0907568201008003002>
- Grimen, H. (2009). Debatten om evidensbasering - noen utfordringer. I H. Grimen & L. I. Terum (Red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse: Bd. Kap. 10* (191–222). Abstrakt.
- Horgan, D., Forde, C., Martin, S., & Parkes, A. (2017). Children's participation: moving from the performative to the social. *Children's Geographies*, 15(3), 274–288. <https://doi.org/10.1080/14733285.2016.1219022>
- Hultgren, F., & Johansson, B. (2018). Including babies and toddlers: a new model of participation. *Children's Geographies*, 17(4), 375–387. <https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1527016>
- Johannessen, L.E.F, Rafoss, T.W & Rasmussen, E.B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Järvinen, M. (red) & Mik-Meyer, N. (red). (2017). *Kvalitativ analyse. Syv tradisjoner*. Hans Reitzels forlag.
- Kjørholt A.T. (2010). Barn som samfunnsborgere – til barnets beste? I *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste*. A.T. Kjørholt (red). Universitetsforlaget.
- FNs barnekomité (2009). *Generell kommentar nr. 12. (2009). Barnets rett til å bli hørt*. Komiteens femtiførste sesjon. Genève 25. mai - 12. juni 2009. (2009). <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>
- Kristiansen, S. (2017). Fortolkning, for forståelse og den hermeneutiske sirkel. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (red). *Kvalitativ analyse. Syv tradisjoner*. Hans Reitzels forlag.

- Magnussen, A. & Skivenes, M. (2015). The Child's Opinion and Position in Care Order Proceedings, *The International Journal of Children's Rights*, 23(4), 705-723. doi: <https://doi-org.ezproxy.oslomet.no/10.1163/15718182-02304001>
- Mannion, G. (2007). Going Spatial, Going Relational: Why "listening to children" and children's participation needs reframing. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 28:3, 405-420, DOI: 10.1080/01596300701458970
- Mik-Meyer, N. (2005). Dokumenter i en interaktionistisk begrepsramme. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (red). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels forlag.
- Molander, A., Grimen, H. og Eriksen, O.E. (2012). Professional Discretion and Accountability in the Welfare State. *Journal of applied philosophy*, 29 (3), 214-230. Doi: 10.1111/j.1468-5930.2012.00564.x
- Nieuwenhuys, O. (2013). Theorizing childhood(s): Why we need postcolonial perspectives. *Childhood*, 20(1), 3–8. <https://doi.org/10.1177/0907568212465534>
- Ot.prp.nr.45 (2002–2003). *Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)*. Justis- og politidepartementet. <https://lovdata.no/pro/forarbeid/otprp-45-200203>
- Pedersen, E. (2019). Artikkel 12. Alle barn har rett til å bli hørt og si sin mening. E. Kipperberg, Köhler-Olsen, J. & Pedersen, E. (mfl.). *Barnekonvensjonen i praksis. Fra barnets behov til barnets rettigheter*. Fagbokforlaget.
- Prop. 169 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/forarbeid/prop-169-l-201617>
- Prop. 84 L (2019-2020). *Endringer i barnevernloven (samtaleprosess, årlig tilstandsrapportering mv.)*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/prop-84-l-201920>
- Qvortrup, J. (2009). Are children human beings or human becomings? A critical assessment of outcome thinking. *Rivista Internazionale di Scienze Sociali*, 3-4, 631–654.
- Qvotrup, J. (2010). Om børns rettigheter i voksensamfundet. I *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste*. A.T. Kjærholt (red). Universitetsforlaget.
- Risjord, M. (2014). *Philosophy of social science. A contemporary introduction*. Taylor & Francis.
- Sandberg, K. (2020). Barns rett til å bli hørt. I *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. K. Sandberg (red). Universitetsforlaget.

- Seim, S. & Slettebø, T (2007). Brukermedvirkning i barnevernet. T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117. <https://doi.org/10.1002/chi.617>
- Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg? Har endringer i barnevernloven, organisering av kommunale tjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? Blir barnets stemme mer fremtredende?* [Mastergradsoppgave]. NTNU.
- Skilbrei, M.L. (2019.) *Kvalitative metoder. Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Fagbokforlaget.
- Skivenes, M. & Strandbu, A. (2006). A child perspective and children's participation. *Children, Youth and Environments*, 2(10), 10–27. <http://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.16.2.0010>
- Skjørten, K. & Barlindhaug, R. (2007). Involvering av barn i avgjørelser om delt opphold. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 21(3), 373–385. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebm011>
- Skjørten, K. (2014). Foreldretvister - og økt vektlegging av barns synspunkter. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2014 (2), 79-81.
- Trane, C. (2018). *Kvantitativ metode: en praktisk tilnærming*. Cappelen Damm akademisk.
- Skivenes, M. & Strandbu, A., (2006). A Child Perspective and Children's Participation. *Children, Youth and Environments*, 16(2), 10-27. <http://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.16.2.0010>
- Strandbu, A. (2010). Barnets deltakelse og barnets beste i barnevernet. *I Barn som samfunnsborgere – til barnets beste*. A.T. Kjørholt (red). Universitetsforlaget.
- Statens helsetilsyn (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Tisdall, E. K. M. (2016). Subjects with agency? Children's participation in family law proceedings. *Journal of Social Welfare and Family Law*. 38:4, 362-379. DOI: 10.1080/09649069.2016.1239345
- Tritter, J.Q. & McCallum, A. (2006). The snakes and ladders and user involvement: Moving beyond Arnstein. *Health Policy*. 76(2), 156-168. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2005.05.008>

Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse - teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(12), 1148–1154.

Ulvik, O. S. (2015). Talking with children: Professional conversations in a participation perspective. *Qualitative Social Work*, 14(2), 193–208.
<https://doi.org/10.1177/1473325014526923>

Ulvik, O.S., Gulbrandsen, L.M., (2019). Barn og barndom i velferdsstaten: analysestrategier i forskning og profesjonell praksis. I H. Aamodt, (red). *Sosialt arbeid og sosialpolitikk i samhandling: et svar på velferdsstatens utfordringer?* Fagbokforlaget.

Vis, S. A (2015). Doktorgradsavhandling. *Factors that determine children's participation in child welfare decision making. From consultation to collaboration*. [Doktorgradsavhandling]. UiT.
<http://hdl.handle.net/10037/7042>

Warming, H. (2011). *Børneperspektiver: børn som likeverdige medspillere i sosialt og pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag. Wernesjo, U. (2012). Unaccompanied Asylum-Seeking Children: Whose Perspective? *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 19(4), 495–507. <https://doi.org/10.1177/0907568211429625>

Weber, M. (1922/2010). *Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier* (3 utg.). Gyldendal akademisk. (Opprinnelig utgitt 1922).

Fylkesnemndsvedtak:

FNV-2020-51-FNO
FNV-2019-237-TRL
FNV-2019-257-FHS
FNV-2019-159-TRO
FNV-2018-287-MRO
FNV-2020-36-FHS
FNV-2019-252-FMR
FNV-2019-217-OPP
FNV-2019-170-HSF
FNV-2019-152-BUS
FNV-2019-214-OSL

Vedlegg 1:

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Barns medvirkning i Fylkesnemnda.

Referansenummer

934405

Registrert

02.10.2020 av Kari Hunter Nielsen - s307657@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sissel Seim, sisselse@oslomet.no, tlf: +47 913 19 329

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Kari Hunter Nielsen, karihn@gmail.com, tlf: 91388654

Prosjektperiode

03.08.2020 - 01.06.2021

Status

07.12.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

07.12.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt behandlingen gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 07.12.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

VURDERING AV BEHOV FOR DPIA

Prosjektet skal bruke data fra Lovdata for å se på dommer om omsorgsovertakelse fra Fylkesnemnda, for å se på hvordan barns medvirkning kommer til uttrykk i Fylkesnemndas dommer. Omhandler barn mellom 7-12 år. Det behandles ingen direkte personopplysninger, men det vil kunne være en del bakgrunnsopplysninger om sosiale forhold. Vi vurderer likevel at det ikke er snakk om høy risiko for de registrertes friheter og rettigheter, og at det dermed ikke er nødvendig å gjøre en personvernkonsekvensvurdering (DPIA) jf. personvernforordningen art. 35. Dette er begrunnet i følgende momenter: Prosjektvarigheten er kort, det brukes kun data fra Lovdata som er offentlig tilgjengelig, og det registreres ikke direkte identifiserende opplysninger.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, samt særlige kategorier av personopplysninger om helse frem til 01.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger med grunnlag i at oppgaven er nødvendig for formål knyttet til vitenskapelig eller historisk forskning.

Det er NSDs vurdering er at behandlingen oppfyller vilkåret om vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, og dermed utfører en oppgave i allmennhetens interesse.

Opplysningene som innhentes er allerede offentliggjort på Lovdata. NSD vurderer at behandlingen er nødvendig for vitenskapelige formål, og at samfunnets interesse klart overstiger ulempen det kan være for den enkelte å bli registrert i forskningsprosjektet (§ 9 h).

Behandlingen har hjemmelsgrunnlag i personvernforordningen 6 nr. 1 bokstav e), jf. art. 6 nr. 3 bokstav b), jf. art. 9 nr. 2 bokstav j), jf. personopplysningsloven §§ 8 og 9.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a)
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenelige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19) og protest (art 21).

Varigheten for behandling av opplysningene er kort og omfanget av opplysninger er lite. Det vurderes derfor at det kan unntas fra informasjonsplikten jf. personvernforordningen art. 14 nr. 5 bokstav b, ettersom det ville innebære en uforholdsmessig stor innsats å skulle informere sett opp mot nytten de ville ha av dette

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfylder kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Karin Lillevold Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)